

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น
ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2565

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น
ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักบริหารและพัฒนาระบบบริหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น
ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

กาญจนา สมตา

การค้นคว้าอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผานิตย์ นาขยัน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.ปรมินทร์ นาระทะ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
ชื่อผู้เขียน	นางสาวกาญจนา สมตา
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและกลุ่มเกษตรกร 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการปลูกข้าวไร่ และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่เป็นกลุ่มประชากร จำนวน 43 คน ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มในการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนาและการจัดประเภทกลุ่มข้อมูล ผลศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านน้ำเย็นมีสภาพทางกายภาพเป็นพื้นที่สภาพภูเขา สูงจากระดับน้ำทะเล 570 เมตร เกษตรกร อายุเฉลี่ย 52 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ถือครองในครัวเรือนเฉลี่ย 42.81 ไร่ พื้นที่ปลูกข้าวไร่เฉลี่ย 8.37 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวไร่เพื่อการบริโภคในครัวเรือน มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ใช้เองโดยใช้สายพันธุ์ข้าวชีววิถีและข้าวลิ้มผั่ว ช่วงปลูกเดือนพฤษภาคม ถึง กรกฎาคม และช่วงเก็บเกี่ยวตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงธันวาคม มีต้นทุนการผลิตข้าวไร่ เฉลี่ย 7,000 บาทต่อฤดูกาลผลิต บทบาทการดำเนินงานของกลุ่มอยู่ในระดับมาก สภาพของกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและกลุ่มพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการผลิตข้าวไร่อยู่ในระดับมากที่สุด มีการพัฒนากลุ่มทุก ๆ ด้านด้วยการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในกลุ่ม และมุ่งหวังการพัฒนากลุ่มให้มีความยั่งยืน ส่วนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม เกษตรกรต้องการพัฒนาและสนับสนุนการผลิตข้าวไร่ให้มีมูลค่าเพิ่ม เช่น การผลิตข้าวที่มีคุณภาพเพื่อการจำหน่ายเป็นอาหารปลอดภัยรวมถึงการสร้างมาตรฐานข้าวให้มีมูลค่าเพิ่ม พร้อมรับการสนับสนุนเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวไร่จากหน่วยงานภาครัฐ และการสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงการเกษตรเพื่อเป็นเป็นอาชีพเสริมรายได้อีกช่องทางให้กับเกษตรกร

คำสำคัญ : ข้าวไร่, กลุ่มผลิตข้าว, ความเข้มแข็งกลุ่มเกษตรกร

Title	GUIDELINES FOR STRENGTHENING UPLAND RICE IN BAN NAMYEN, DANSAI DISTRICT, LOEI PROVINCE
Author	Miss Kanchana Somta
Degree	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Dr. Ratchanon Somboonchai

ABSTRACT

This study was conducted to investigate: 1) community and farmer group context; 2) problems encountered in upland rice growing; and 3) guidelines for strengthening of the farmer group growing upland rice at Ban NamYen, Koksathorn sub-district, DanSai district, Loei province. The sample group consisted of 43 farmers growing rice at Ban Nam Yen. Data were obtained by questionnaire, in-dept interview and focus group discussion. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics and typological analysis.

Results of the study revealed that Ban Nam Yen community was located in a mountainous area at 570 meters above the sea level. The upland rice farmers were Buddhists and 52 years old on average. Their household land area covered 42.81 rai each on average, only 8.37 rai on average were used for growing rice. Most of the rice farmers also grew maize for household consumption. They used Khao Siew Kliang and Khao Luem Phua seeds for upland rice growing. They grew upland rice during May-July and harvested it during October-December. The upland rice production costs was 7,000 baht per growing season on average. The upland rice farmers had a high level of roles in group operation but a highest level in group strengthening and reliability. They developed the group in all aspects on the basis of self-reliance and sustainability.

Regarding guidelines for strengthening the group, the upland rice farmers needed for support on value added under rice standards. Besides, they willing to

accept help in terms of rice production technology and agro-tourism activities for supplementary income generating.

Keywords : upland rice, rice production group, strength of the farmer group

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณในการศึกษาครั้งนี้ที่สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ และได้รับความกรุณาเป็นอย่างดีจาก อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผาณิตย์ นาขยัน และอาจารย์ ดร.ปรมินทร์ นาระทะ กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือพร้อมด้วยข้อเสนอ และการตรวจสอบแก้ไข ซึ่งได้เสียสละเวลา และสนับสนุนการทำครั้งนี้จนให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณมูลนิธิชัยพัฒนา ที่มอบทุนในการศึกษาตามหลักสูตรการพัฒนากฎมิสังคมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์สาขาวิชาการพัฒนากฎมิสังคมอย่างยั่งยืนทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัยอันเป็นรากฐานในการค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ เกษตรกรกลุ่มสมาชิกผู้ปลูกข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ให้ความร่วมมือให้การให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ และให้ความอนุเคราะห์ทางด้านข้อมูลต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการประสานงานให้ความช่วยเหลือและความสะดวกในการเก็บข้อมูล เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้อย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณ กราบขอบพระคุณบิดา มารดาและครอบครัว ที่สนับสนุนและเป็นแรงใจให้ผู้วิจัยทำสำเร็จตามความมุ่งหวัง และเพื่อนนักศึกษาภาควิชาการพัฒนากฎมิสังคมทุกคน ตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือ ซึ่งมีอาจกล่าววามในนี้นี้ได้ทั้งหมด ที่เป็นกำลังใจอยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้

ท้ายที่สุดนี้ หากมีสิ่งที่ขาดตกบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขออภัยอย่างสูง ในข้อบกพร่องและความผิดพลาดนั้น และหวังว่าการค้นคว้าอิสระนี้คงประโยชน์สำหรับผู้สนใจ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา สมตา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญภาพผนวก.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์.....	5
บทที่ 2 ทฤษฎีและการตรวจสอบเอกสาร.....	6
หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.....	6
แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	8
แนวคิดการส่งเสริมการเกษตร.....	12
แนวคิดเรื่องกลุ่ม.....	20
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	22
การบริหารการจัดการของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	27

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
กรอบแนวคิดในการวิจัย	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	37
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	37
ประชากร.....	37
เครื่องมือในการวิจัย.....	38
การเก็บรวบรวมข้อมูล	38
การวิเคราะห์ข้อมูล	39
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	41
ตอนที่ 1 ลักษณะบริบทของชุมชน และข้อมูลทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ผู้ปลูก ข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	41
ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่าน ซ้าย จังหวัดเลย	49
ตอนที่ 3 บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	58
ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่าน ซ้าย จังหวัดเลย	60
ตอนที่ 5 แนวทางสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	63
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	73
สรุปผล	73
ข้อเสนอแนะ	78
บรรณานุกรม.....	79
ภาคผนวก.....	83
ภาคผนวก ก ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย.....	84

ภาคผนวก ข เครื่องมือในการวิจัย	92
ประวัติผู้วิจัย.....	108

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	43
ตารางที่ 2 อายุของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	44
ตารางที่ 3 ศาสนาของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	44
ตารางที่ 4 สมาชิกภายในครัวเรือนและแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	45
ตารางที่ 5 แรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	45
ตารางที่ 6 ระดับการศึกษาของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	46
ตารางที่ 7 การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	46
ตารางที่ 8 การถือครองที่ดินของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	47
ตารางที่ 9 สถานภาพทางสังคมของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	47
ตารางที่ 10 การรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	48
ตารางที่ 11 รายได้จากการประกอบอาชีพของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	48
ตารางที่ 12 สภาพทางเศรษฐกิจขั้นต้นของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	49

ตารางที่ 13	วัตถุประสงค์การปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	50
ตารางที่ 14	ผลผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	50
ตารางที่ 15	ประสบการณ์ผลิตข้าวไร่และพื้นที่ปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	51
ตารางที่ 16	พื้นที่ปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	51
ตารางที่ 17	แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	52
ตารางที่ 18	การบริหารจัดการการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	54
ตารางที่ 19	การบริหารจัดการผลผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	56
ตารางที่ 20	ค่าใช้จ่ายในการทำข้าวไร่เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	57
ตารางที่ 21	การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	59
ตารางที่ 22	ระดับความคิดเห็นต่อการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	64

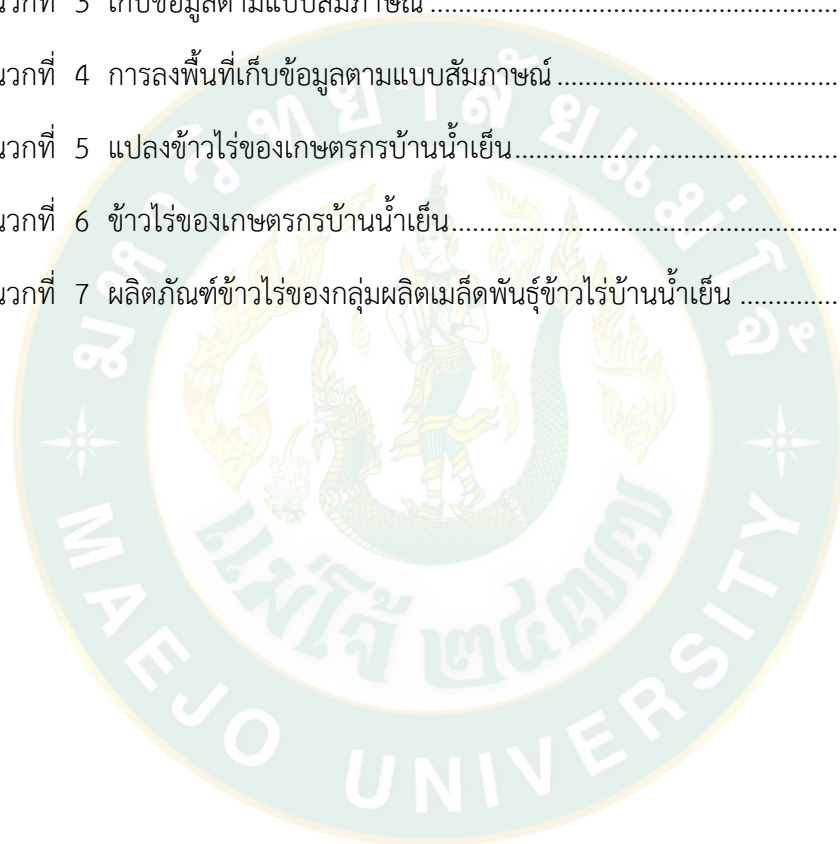
สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	11
ภาพที่ 2 การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับสาร.....	15
ภาพที่ 3 เกษตรทฤษฎีใหม่.....	17
ภาพที่ 4 โครงสร้างของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย .	28
ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	35
ภาพที่ 6 แผนที่ ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	43

สารบัญภาพผนวก

	หน้า
ภาพผนวกที่ 1 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม	85
ภาพผนวกที่ 2 การบันทึกสภาพปัญหาการสนทนากลุ่ม	86
ภาพผนวกที่ 3 เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์	87
ภาพผนวกที่ 4 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์	88
ภาพผนวกที่ 5 แปลงข้าวไร่ของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น	89
ภาพผนวกที่ 6 ข้าวไร่ของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น	90
ภาพผนวกที่ 7 ผลิตรัณฑ์ข้าวไร่ของกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่บ้านน้ำเย็น	91

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเกษตร คือการปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดผลผลิต ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การทำประมง และการทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยอาศัยความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และเงินทุน เพื่อให้พืชและสัตว์เจริญเติบโตให้ผลผลิต มาใช้ประโยชน์อย่างมาก ทั้งสำหรับเป็นวัตถุดิบผลิตปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นงานที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง โดยในแต่ละพื้นที่จะมีการทำการเกษตรที่แตกต่างกัน เนื่องจากสภาพของภูมิประเทศ ลักษณะสภาพภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ จะส่งผลให้มีผลผลิตทางการเกษตรที่แตกต่างกัน และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตไปมาก ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อภาคการเกษตรเป็นอย่างมาก เนื่องจากการทำเกษตรให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการจะต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืช ปัญหาสำคัญคือพื้นที่ทำการเกษตรที่มีอยู่ได้ถูกลดลงไปมาก เนื่องจากมีการขยายตัวของชุมชนเมือง ทำให้เกิดการรุกล้ำพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตร เมื่อพื้นที่ลดลงปริมาณผลผลิตก็จะลดลงตามไปด้วย แต่ความต้องการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทางการเกษตรยังคงมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายเมือง ขยายชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่การปลูกข้าว แต่ก่อนประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวในอันดับต้น ๆ ของโลก ปัจจุบันประเทศได้กำลังจะประสบปัญหาข้าวไม่เพียงพอ ทำให้ผู้วิจัยเห็นปัญหาการปลูกข้าวไร่ ซึ่งเป็นข้าวที่มีความจำเป็นของชุมชน เป็นข้าวที่นิยมบริโภคในชุมชน เพื่อการเพิ่มผลผลิตต่อชุมชนและขายต่อภายนอกชุมชน

อำเภอด่านซ้าย ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวไร่ที่สำคัญของจังหวัดเลย อำเภอด่านซ้าย อยู่ห่างจากจังหวัดเลย ประมาณ 105 กิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ระหว่าง 200-1,571 เมตร มีลักษณะภูมิประเทศ ที่ประกอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน มีที่ระหว่างหุบเขาบางแห่งเป็นที่ราบสูง ลุ่ม ๆ ดอน ๆ โดยเฉพาะที่ตั้งอำเภอมีภูเขาขนาบอยู่ทั้งสามด้าน คือด้านทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก และมีที่ราบแคบ ๆ ยาวไปทางทิศเหนือ ซึ่งมีเทือกเขาอยู่ทั้งสองข้าง พื้นที่ทางทิศตะวันออก ทิศใต้และทิศตะวันตก มีภูเขาสูงมาก ภูเขาส่วนมากเป็นพื้นที่ภูเขาหินและภูเขาทราย โดยเฉลี่ยมีพื้นที่ราบประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด ดินเป็นดินร่วนและดินปนทราย ตามภูเขา

มีป่าเบญจพรรณหรือป่าผสมผลัดใบที่พบอยู่ทั่วไป พื้นที่ตอนส่วนมากเป็นที่ลาดชันเชิงภูเขา ในอำเภอ
ด่านซ้าย ในปี 2559/2561 พื้นที่ปลูกข้าวนาปีและข้าวไร่ ประกอบด้วย ข้าวนาปี ข้าวเจ้าจำนวน 543
กิโลกรัม เป็นข้าวเหนียว จำนวน 30,703 กิโลกรัม โดยเป็นข้าวไร่ ที่เป็นข้าวเจ้า 676 กิโลกรัม และ
เป็นข้าวเหนียว 7,626 กิโลกรัม รวม 39,548 กิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 32.24 ของพื้นที่ทั้งหมดใน
จังหวัดเลยในการปลูกข้าว

ตำบลกกสะทอนถือได้ว่าเป็นพื้นที่สูงที่มีการผลิตข้าวไร่ โดยอำเภอด่านซ้าย ตำบลกกสะทอน
ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำหมัน หมู่ที่ 2 บ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 3 บ้านนาหว้าน้อย
หมู่ที่ 4 บ้านหมากแข้ง หมู่ที่ 5 บ้านห้วยมุ่น หมู่ที่ 6 บ้านตูปค้อ หมู่ที่ 7 บ้านกกงาน หมู่ที่ 8 บ้าน
ห้วยมุ่น หมู่ที่ 9 บ้านแก่งครก หมู่ที่ 10 บ้านหัวนา หมู่ที่ 11 บ้านหมันขาวและหมู่ที่ 12 บ้านตูปค้อ
มีองค์การบริหารส่วนตำบลกกสะทอน ตั้งอยู่บ้านห้วยมุ่น หมู่ที่ 5 ห่างจากที่ว่าการอำเภอด่านซ้าย
40 กิโลเมตร เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบลุ่มเพียงเล็กน้อย
เป็นพื้นที่ภูเขาประมาณร้อยละ 90 พื้นที่ราบร้อยละ 10 มีลักษณะเป็นลูกคลื่นมีภูเขาน้อยใหญ่
สลับกันไป ทำให้มีพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 738-800 เมตร
และมีความลาดเอียงหลายระดับ ซึ่งอยู่ระหว่างร้อยละ 5-12 ร้อยละ 12-28 ร้อยละ 25-35 และ
มากกว่า ร้อยละ 35 ตามลำดับ มีสภาพดิน หน่วยชุดดินที่ 22, 29 และ 62 เหมาะที่จะปลูกพืชไร่
และไม้ผล ลักษณะดินเป็นดินเหนียวร่วนปนทราย ส่วนใหญ่มีเศษหินปะปนในดินชั้นล่าง และเป็น
ภูเขาสูงชัน มีความลาดชันมากกว่า 35% พื้นที่เป็นพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การทำ
การเกษตรส่วนมากอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ มีลำน้ำหมันไหลผ่านการคมนาคมเป็น ถนนลาดยาง
ผ่าน จำนวน 5 หมู่บ้าน อีก 5 หมู่บ้าน เป็นถนนลูกรัง และถนนหินคลุก ภายในหมู่บ้านทุกหมู่บ้านเป็น
ถนนคอนกรีต

พื้นที่ทำศึกษาวิจัย บ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
เป็นพื้นที่ ๆ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ใช้พื้นที่ระหว่างหุบเขาทำ
การเกษตร มีที่ราบสำหรับทำนา ส่วนที่ลาดตามเชิงเขาส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบ เหมาะสำหรับปลูกพืช
ต่าง ๆ เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง ถั่วแดง มันสำปะหลัง ฯลฯ และปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น เช่น
มะม่วง ลำไย มะขามเปรี้ยว เป็นต้น ข้าวที่นิยมปลูกในพื้นที่จะนิยมปลูกข้าวไร่ ซึ่งข้าวไร่เป็นข้าวที่
ปลูกบนที่ดอนและไม่มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก กักเก็บแร่ธาตุและสารอาหารได้น้อย รวมทั้งการปลูกข้าวไร่
ต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นดินที่ปลูกข้าวไร่จะแห้ง และขาดน้ำทันทีเมื่อสิ้นฤดูฝน ดังนั้นการ
ปลูกข้าวไร่จะต้องใช้พันธุ์ข้าวที่มีอายุเบา ผลผลิตที่ได้ของข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอ
ด่านซ้าย จังหวัดเลย ปัจจุบันยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน และในปัจจุบันมีการ
ปรับเปลี่ยนการทำอาชีพจากการทำการเกษตรกรรมมาประกอบอาชีพทางด้านอื่นมากขึ้น การปลูก
ข้าวในชุมชนที่ยังคงอยู่จะเป็นผู้สูงอายุและซึ่งส่งผลทำให้กำลังการผลิตได้น้อย ประกอบกับ

สภาพแวดล้อมในปัจจุบันมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น บางฤดูกาลผลิตฝนมีการทิ้งช่วง ฝนมาช้าหรือฝนตกน้อยทำให้การผลิตข้าวไร่ได้ผลผลิตต่ำ อีกทั้งการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคเท่านั้น เนื่องจากคนในชุมชนนิยมบริโภคข้าวไร่ แต่ยังไม่ประสบปัญหาผลผลิตน้อยทำให้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี ทำให้ต้องเสียเงินซื้อข้าวไร่บริโภคเพิ่มเติม

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้โดยจะดำเนินการศึกษาหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกรที่พบในพื้นที่ ปัญหาของการปลูกข้าวไร่ของเกษตรกร และศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ ในบ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อให้การผลิต ข้าวไร่ในชุมชนเพียงพอต่อความต้องการและสามารถต่อยอดทางการค้าได้เพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการผลิตข้าวไร่ในพื้นที่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
3. เพื่อศึกษาแนวทางสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบถึงบริบทชุมชนและเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น
2. ทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัญหาการปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น
3. ทำให้ได้แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น
4. ทำให้เกษตรกรมีแนวทางการผลิตข้าวไร่ให้มีประสิทธิภาพและมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการผลิตข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จะดำเนินการขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่คือ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกที่จะกำหนดขอบเขตเนื้อหาการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 เนื้อหาเกี่ยวกับบริบทของชุมชนและเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยศึกษา ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม สภาพวิถีความเป็นอยู่ของประชาชน ลักษณะต่าง ๆ ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหา ในการผลิตข้าวไร่ในพื้นที่บ้านน้ำเย็น เพื่อศึกษาถึงประเด็น ปัญหาต่าง ๆ ของเกษตรกรที่ทำให้การผลิตข้าวไร่ในพื้นที่ลดจำนวนลง ตั้งแต่วิธีการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวข้าวไร่ ตลอดจนจนถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อันจะนำไปสู่การพัฒนาให้เกษตรกร มีศักยภาพในการผลิตข้าวไร่และเกิดความยั่งยืนของชุมชน

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรในพื้นที่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยได้เลือกเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวน 43 คน

นิยามศัพท์

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนและในอนาคต

การส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension) คือ การถ่ายทอดความรู้วิชาการให้แก่เกษตรกร ผู้สนใจ โดยแนวคิด วิธีการ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้มีการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การที่ชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน มีความเอื้ออาทร มีอุดมคติ ร่วมกัน มีกิจกรรมสื่อสารและมีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจนและมีคุณภาพ ร่วมแก้ปัญหาของตนด้วยตนเองให้มากที่สุดและสามารถพัฒนาชุมชนหมู่บ้านของตนเองตามค่านิยม มีวิธิติด เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันโดยใช้ความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้โดยการอาศัยการร่วมมือและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาชุมชนเท่าที่จำเป็น

ข้าวไร่ คือ ข้าวที่ปลูกบนที่ดอนและไม่มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก พื้นที่ดอนส่วนมากเป็นที่ลาดชันเชิงภูเขา กักเก็บแร่ธาตุและสารอาหารได้น้อย รวมทั้งการปลูกข้าวไร่ต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นดินที่ปลูกข้าวไร่จะแห้ง และขาดน้ำทันทีเมื่อสิ้นฤดูฝน ข้าวไร่สามารถปลูกได้ในทุกสภาพพื้นที่ของประเทศ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตต้องมีน้ำฝนมากกว่า 200 มม. ต่อเดือน ตลอดฤดูปลูก (พฤษภาคม - ตุลาคม)

บทที่ 2

ทฤษฎีและการตรวจเอกสาร

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
2. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดการส่งเสริมการเกษตร
4. แนวคิดเรื่องกลุ่ม
5. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
6. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้าว
7. การบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นแนวทางในการดำเนินงานในลักษณะเป็นการดำเนินงานทางสายกลาง ซึ่งการดำเนินงานนั้นมีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยประเด็นแรกจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก ซึ่งในการพัฒนาคนก่อนนั้นจะเป็นแนวทางในการพัฒนาของด้านอื่น ๆ จะตามมา ซึ่งการศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ได้นำ หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. ระเบิดจากภายใน

“...ถ้าแต่ละคนมีความขยันหมั่นเพียร ทางราชการ และผู้มีวิชาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ทางราชการก็จะช่วย ชั้นแรกที่สุดจะต้องแสดง ว่าตนมีความเข้มแข็ง มีความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกันอย่าง เป็นสุขเสียก่อน เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จะมีผู้ที่จะมาช่วยแล้ว ความเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะได้บรรเทาไปไม่ให้เป็นทุกข์...”

“...ระหว่างนี้ขอให้พยายามที่จะจัดระเบียบแบบแผนให้ดีให้อยู่กันเป็นกลุ่มให้เข้มแข็งยิ่ง ๆ ขึ้น เพราะว่าการที่จะอยู่ในที่ใหญ่นั้น ถ้าขาดความเข้มแข็งก็ตาม ถ้าขาดความสามัคคีเป็นกลุ่มเป็นก้อนที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็ตามจะเกิดอันตรายอย่างมาก เพราะว่างานนั้นมากขึ้น ที่กว้างขึ้นก็ต้องดูแลมากขึ้น ก็มีภาระ มีหน้าที่มากขึ้น ทุกคนต้องเตรียมใจเตรียมกายเพื่อที่จะรับที่ใหญ่กว่านี้ ถ้าไม่พร้อม ให้ที่ใหญ่ไปก็จะเกิดทุกข์ใหญ่มากขึ้น แต่ว่าถ้าพร้อมแล้ว ที่ใหญ่ นั้นก็จะมีความสำเร็จได้ดี...”

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชดำรัสที่มีต่อกลุ่มชาวไร่ฝักในพระบรมราชูปถัมภ์ ตำบลเขาใหญ่ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2513

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน มีพระราชดำรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องมุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้คนและครอบครัวในชุมชนที่เข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งหลายชุมชนยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายได้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2561) ชุมชนเข้มแข็งพร้อมที่จะรับความเจริญจากโลกภายนอกแล้ว มิใช่เป็นการยึดเยียด นำความเจริญจากภายนอกเข้าไปให้ชุมชนโดยที่ประชาชนยังไม่พร้อมที่จะรับ หรือพร้อมที่จะคิดว่าเหมาะสมกับชุมชนของตนหรือไม่ การทำให้คนหรือชุมชน มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ ความพร้อมในการยอมรับที่จะรับเทคโนโลยี วิธีการที่เหมาะสมแล้วนำมาปรับใช้ในชุมชน เพื่อให้ก่อประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนต่อไป

2. ภูมิสังคม

“...ในการพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศทางสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วย โดยที่จะคิดให้กับเขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราต้องเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริงและก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ทรงพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเน้น การพัฒนา การดำเนินการ ต้องยึดหลัก คือ ให้ความสำคัญสอดคล้องกับ สภาพภูมิสังคม ซึ่งก็คือ การพัฒนาโดยยึดหลักสภาพความเป็นจริงของ "สภาพภูมิประเทศ" ทั้งในด้านพื้นที่ดิน ด้านสังคมวิทยา ด้านลักษณะนิสัยประจำถิ่น คือ นิสัยใจคอความเคยชิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและหลักศาสนาเป็นต้น และการพัฒนาโดยยึดหลักภูมิสังคมนี้ ก็คือหลักสำคัญยิ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นควรให้มีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมมือกันพิจารณาหามาตรการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ กำลังเผชิญอยู่เป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2515 ซึ่งการประชุมนี้มีชื่อว่า "การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (united nations conference on human and environment)" จัดขึ้น ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน จากจุดเริ่มต้นครั้งนี้ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแบบมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว จึงหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนารูปแบบใหม่ที่สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการพัฒนาได้ อันเป็นที่มาของแนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)" ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (world commission on environment and development) หรือ คณะกรรมการบรินต์แลนด์ (brundtland commission) โดยที่รายงานของคณะกรรมการบรินต์แลนด์ (Brundtland Report) ที่เสนอต่อสหประชาชาติใน พ.ศ. 2530 เป็นที่รู้จักกันอย่าง

กว้างขวางต่อมาในชื่อ “อนาคตของเรา” (our common future) (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

ต่อจากนั้นองค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่สมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนองของธรรมชาติโดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN conference on environment and development: UNCED) เมื่อ พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการประชุมครั้งนั้น ประเทศสมาชิก จำนวน 178 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในการปฏิบัติตามแผนแม่บท ดังกล่าว ซึ่งอีก 10 ปีต่อมาจึงขยายแนวคิดไปสู่การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (world summit on sustainable development) เพื่อกระตุ้นให้ประเทศต่าง ๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม มุ่งสู่คุณภาพการพัฒนา (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556: 10) (ภาพที่ 1)

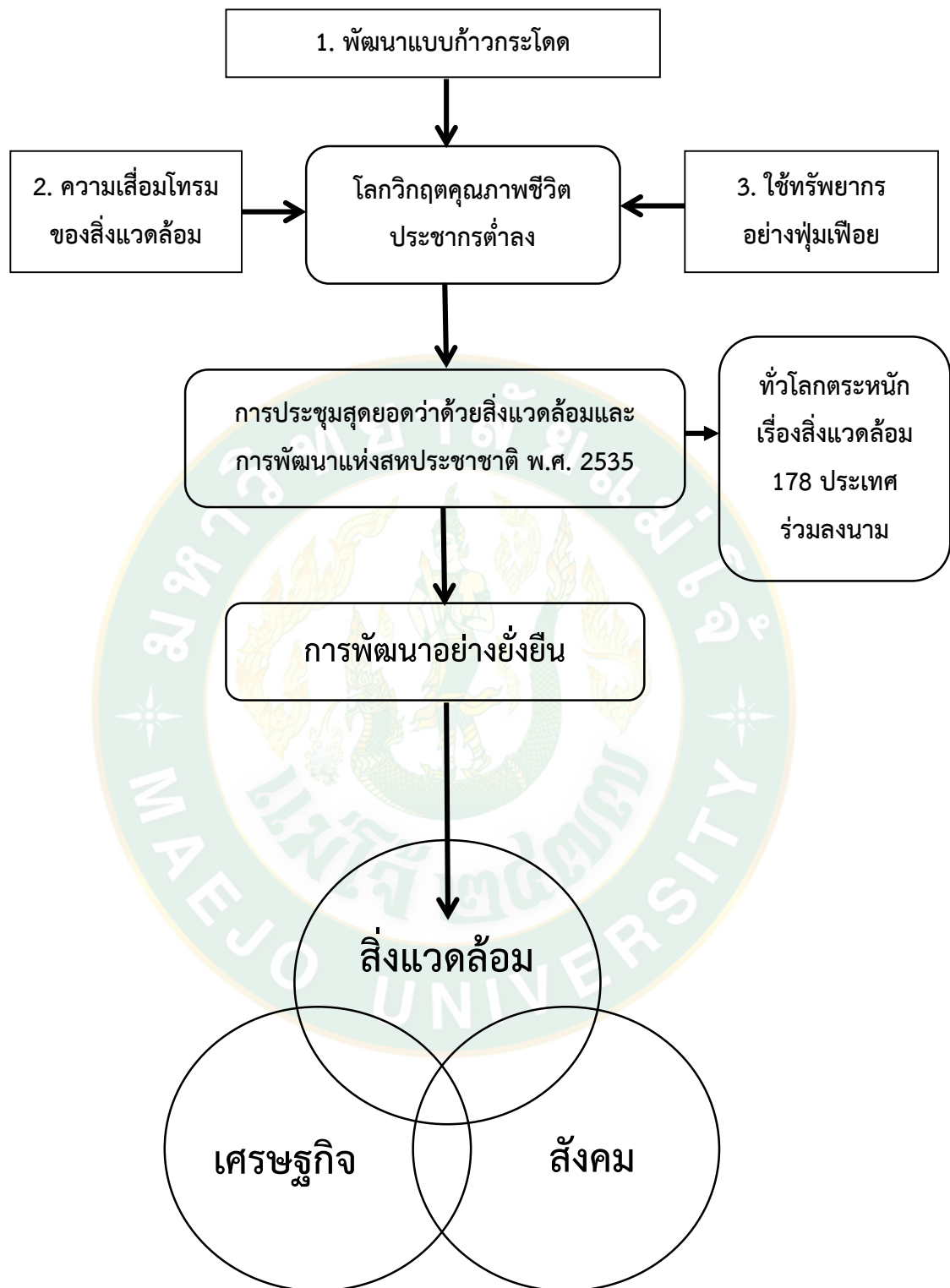
การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เป็นการพัฒนาที่โดยมีการเน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของจำนวนทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินในการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อ ๆ ไปอย่างเท่าเทียมกัน หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติของการพัฒนา อันได้แก่

1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย
2. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้ (มรกต กำแพงเพชร และสวรรยา ธรรมอภิพล, 2560)

ทั้งนี้การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็นสังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Brundtland Commission, 1987)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2546) ได้นำแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเผยแพร่ โดยกล่าวว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มี 2 กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (CSD) คือ มุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรลดลง และเกิดมลภาวะ กระแสที่สอง คือการพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสำหรับชาวพุทธแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน ควบคู่กับตอบสนองความต้องการของตนได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสัตว์โลก และต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคต คือ การทำกิจกรรมของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติต้องบูรณาการทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติแวดล้อมเข้าด้วยกัน เพื่อจะพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และกำจัดความยากจนต่อไป

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นวิธีการที่ยังดำเนินการส่งเสริมให้แก่เกษตรกรเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม ให้มีความยั่งยืน ทั้งนี้รัฐบาลยังได้ดำเนินการเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยได้น้อมนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2550-2554) ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

ภาพที่ 1 แสดงความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการส่งเสริมการเกษตร

1. ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร

บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2536: 28) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรว่า หมายถึง การนำความรู้ วิธีการ และเทคนิคใหม่ ๆ ทางเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร แล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือจนบังเกิดผลสำเร็จ ขณะเดียวกันก็นำเอาปัญหาต่าง ๆ ทางเกษตรมาวิเคราะห์หาหนทางแก้ไข

ชูเกียรติ รักซ้อน (2532: 10) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรการส่งเสริมการเกษตร คือ กระบวนการในการให้การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งรวมทั้งการบริการแก่บุคคลเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและครอบครัว โดยให้บุคคลเป้าหมายเหล่านี้ เรียนรู้ โดยการกระทำด้วยตนเองและช่วยตนเองเพื่อให้บรรลุถึงการกินดีอยู่ดี ของคนในชุมชนโดยส่วนรวม ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนการพัฒนาประชาชนในชุมชน”

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ท่านอง สิงคาลวนิช (2525: 148-149) กล่าวว่า “การส่งเสริมการเกษตรเป็นกิจกรรมเสริมหรือการแพร่ขยายความรู้ทางการเกษตรในระบบการศึกษาลักษณะหนึ่ง ที่นำมาจากสถาบันการศึกษาสู่บุคคลเป้าหมายหรือผู้ที่ได้รับการส่งเสริม ในที่นี้ได้แก่ ผู้ประกอบการเกษตร ซึ่งอยู่นอกสถาบันการศึกษา จึงจัดเป็นการศึกษานอกโรงเรียน (Out of school education) หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non- formal education)”

การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การนำความรู้วิธีการและเทคนิคใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกษตรกร แล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือในการปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

ดังนั้น การส่งเสริมการเกษตร คือ การถ่ายทอดความรู้ วิทยาการ แนวคิด วิธีการ ให้แก่เกษตรกร เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพื่อให้การทำการเกษตรมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. หลักการส่งเสริมการเกษตร

1. การส่งเสริมการเกษตรมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเฉพาะเกษตรกร ให้มีความสามารถในการทำการเกษตรให้ก้าวหน้า และมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลดีต่อความเป็นอยู่ในครอบครัว โดยการนำเทคโนโลยีการเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่เกษตรกรแล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือจนบรรลุผลสำเร็จตามความประสงค์

2. งานส่งเสริมการเกษตรมีปรัชญาในการปฏิบัติคือ เริ่มงานจากสภาวการณ์จริงในท้องถิ่น มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลเป้าหมาย ช่วยให้เขาช่วยตัวเองได้เผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์และเหมาะสม ตรงกับความสนใจและความต้องการของสังคมชนบทโดยมีขอบเขตของการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

3. งานส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้การศึกษาจากระบบโรงเรียน ซึ่งบุคคลเป้าหมายเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโดยตรง หรือทางอ้อม โดยให้ความรู้ สาธิตการทดลองและปฏิบัติจริง

งานส่งเสริมการเกษตรเมื่อตอนเริ่มแรกเป็นการศึกษาแบบพิเศษหรือการศึกษาแบบเสริมจากมหาวิทยาลัย ไปสู่บุคคลภายนอก (extension education) เริ่มขึ้นในประเทศอังกฤษ ประมาณ ค.ศ. 1873 (พ.ศ. 2416) เป็นกิจกรรมการสอนของมหาวิทยาลัยที่จัดให้กับประชาชนทั่วไป ณ ท้องถิ่น ที่เขาอยู่หรือทำงานอยู่ในวิชาความรู้ใด ๆ ก็ได้มีได้จำกัดเฉพาะวิชาเกษตร ส่วนการส่งเสริมการเกษตร (agricultural extension) ได้แพร่หลายในสหรัฐอเมริกาประมาณ 20 ปี ภายหลังจากที่การศึกษาแบบเสริมหรือขยายได้กำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษ จนกระทั่งมีการตราเป็นกฎหมาย ให้งานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่สำคัญอีกงานหนึ่งนอกเหนือจากงานสอน และงานวิจัยของวิทยาลัยของรัฐที่เน้นการสอนด้านเกษตร (Land-grant Colleges) ทั้งหมดมลรัฐของสหรัฐ ใน ค.ศ. 1914 (พ.ศ. 2457) และในระยะต่อมาประเทศที่กำลังพัฒนาหรือพัฒนาน้อยก็มีการตื่นตัวกันมากขึ้น ในเรื่องงานส่งเสริมการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตให้พอเพียงกับการดำรงชีพของประชากรที่เพิ่มขึ้น งานส่งเสริมการเกษตรจึงมีจุดมุ่งหมายแก้ปัญหาที่สืบเนื่องจากปัญหาประชากร ทำให้เกือบทุกประเทศ ต้องเอาใจใส่กับการผลิตทางการเกษตร การส่งเสริมการเกษตรมีรูปแบบที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันไปบ้างแต่มีจุดมุ่งหมายสำคัญอันดับแรกที่ตรงกัน คือ เพื่อพัฒนาประชาชนในชนบทที่ประกอบอาชีพทางเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร ให้เขามีความสามารถในการทำการเกษตรให้เกิดความก้าวหน้าและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อความเป็นอยู่ในครอบครัวการพัฒนาตัวเกษตรกรก็กระทำโดยการให้บริการด้านการศึกษา คือ ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ทั้งทางเกษตรและที่เกี่ยวข้องให้แก่เกษตรกรและครอบครัว ทำให้เขาเกิดความสนใจและยอมรับแนวความคิดใหม่ ๆ ไปปฏิบัติเพื่อปรับปรุงกิจการในฟาร์มหรือไร่นาให้ดีขึ้นได้ด้วยตนเอง

งานส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการ เรียกกันว่ากระบวนการส่งเสริมการเกษตร (Agricultural extension process) คล้ายคลึงกับกระบวนการติดต่อสื่อสาร (communication process) คือมีแหล่งความรู้ เช่น กรมต่าง ๆ ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยและแหล่งความรู้ทางเกษตรอื่น ๆ มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ (โดยวิธีการส่งเสริมและใช้สื่อชนิดต่าง ๆ) ไปยังจุดหมายปลายทางคือ ผู้รับ ได้แก่บุคคลเป้าหมายต่าง ๆ เช่น เกษตรกร แม่บ้าน เยาวชน หรือบุคคลอื่น ขณะเดียวกันก็รับฟังปัญหาความคิดเห็น จากบุคคลเป้าหมายด้วย ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมให้ได้ผลตามที่มุ่งหวัง

ในงานส่งเสริมการเกษตรจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎี หรือหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือศิลปะ ด้านส่งเสริมการเกษตรซึ่งเป็นที่ยอมรับเป็นพื้นฐานในการบริหารงานหรือปฏิบัติงาน ที่สำคัญคือ ทฤษฎีสัญญาภาคีในชนบท การแพร่กระจายและยอมรับแนวความคิดใหม่ ทฤษฎีการจูงใจ เกษตรทฤษฎีใหม่

1. ทฤษฎีสัญญาภาคีในชนบท

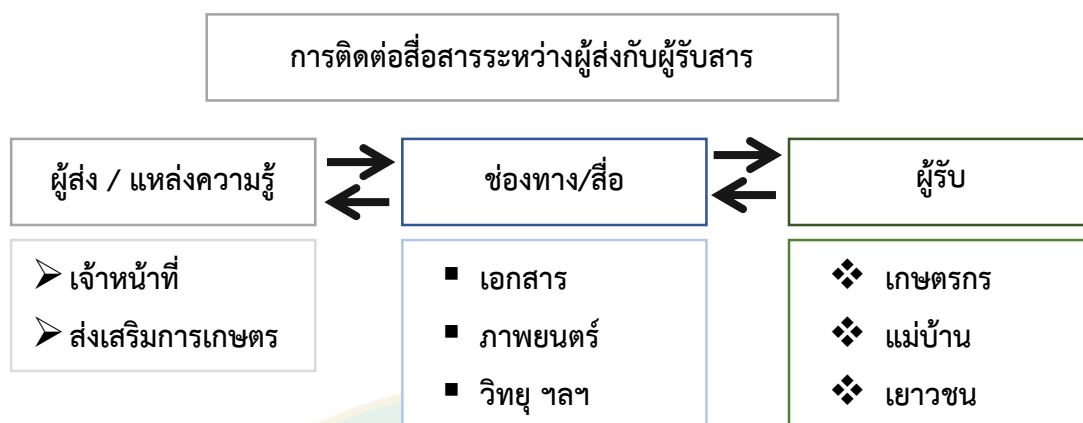
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นของเกษตรกร มีความคุ้นเคยกับ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกษตรกรทำอยู่และรู้ถึงปัญหาหรือสิ่งที่เป็อุปสรรคในการทำการเกษตรให้ก้าวหน้า และเขาก็ช่วยเหลือเกษตรกรในสิ่งที่จำเป็นต้องทำเพื่อให้งานดำเนินไปได้ทฤษฎีสัญญาภาคีในชนบท หรือท้องถิ่นของการส่งเสริมการเกษตร (The Vacuum Theory) เป็นงานช่วยตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในท้องถิ่นชนบทในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็น และสามารถกระทำให้ก้าวหน้าไปได้ โดยที่ยังไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดให้ความช่วยเหลือมาก่อนเปรียบเสมือนเป็นช่องว่างหรือสัญญาภาคีในชนบท

ทฤษฎีสัญญาภาคีในชนบท เป็นวิธีการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ ดำเนินการโดย ส่งเสริมให้ ความรู้แก่เกษตรกรและช่วยส่งเสริมในด้านที่เกษตรกรมีความต้องการและขาดแรงสนับสนุน ช่วย สนับสนุนปัจจัยที่ขาด เพื่อให้การดำเนินงานนั้นดำเนินการไปได้ เป็นวิธีการส่งเสริมกับเกษตรกรที่กับ คนในท้องถิ่นโดยเจ้าหน้าที่เป็นคนในท้องถิ่น ซึ่งเจ้าหน้าที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นแล้วยอมเข้าใจเป็นทราบถึง ปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร

2. การแพร่กระจายและยอมรับแนวความคิดใหม่

การแพร่กระจายแนวความคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ไปยังเกษตรกรเป็น กระบวนการที่สำคัญของการส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับกระบวนการยอมรับ การแพร่กระจาย ดำเนินการโดยหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ส่วนกระบวนการยอมรับ เกิดขึ้นในตัวเกษตรกร จึงแยกกล่าวเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 กระบวนการแพร่กระจายแนวความคิดใหม่ (diffusion process) เป็น กระบวนการที่แนวความคิดใหม่แพร่จากแหล่งเกิด หรือ แหล่งที่มาแห่งความคิดไปยังผู้รับ หรือ แหล่งที่รับความคิดนั้นไปแนวความคิดใหม่หรือบางท่านเรียกว่า “นวัตกรรม” ตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า innovation หมายถึงความคิด การกระทำ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลรู้สึกว่าเป็นเรื่อง ใหม่สำหรับเขาคือ ไม่เคยรู้เคยเห็น ไม่เคยได้ยิน หรือไม่เคยปฏิบัติมาก่อน (Rogers and Shoemaker, 1971: 19) เช่นการปลูกพืชด้วยพันธุ์ใหม่หรือด้วยวิธีการใหม่ เช่นการทำนาหว่านน้ำ ตม การเลี้ยงปลา ในกระชัง การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ การใช้ปุ๋ยทางใบ เป็นต้น การแพร่กระจาย แนวความคิดใหม่ เป็นกระบวนการที่ เป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งแนวความคิดใหม่จะถูกแพร่จากแหล่ง เกิด หรือ แหล่งที่มาไปยังผู้รับ จุดสำคัญของกระบวนการนี้ก็คือ มีการสื่อสาร ระหว่างผู้ส่งและ ผู้รับสารหรือแนวความคิดใหม่

ภาพที่ 2 การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับสาร

ผู้ส่งสารหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ ได้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับสาร (message หรือ innovation) ที่จะส่งไปและผู้รับสารซึ่งอาจจะเป็นเกษตรกรหรือสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลเป้าหมาย นอกจากนี้ก็มีสื่อหรือช่องทางที่จะช่วยในการนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์วิทยุกระจายเสียง ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ฯลฯ การแพร่กระจายแนวความคิดใหม่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับกระบวนการยอมรับ (adoption process) ซึ่งเกิดขึ้นในตัวบุคคลที่รับสาร

2.2 กระบวนการยอมรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติตาม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า กระบวนการยอมรับ (adoption process) เป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคล ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเริ่มรู้หรือได้ยินเกี่ยวกับแนวความคิดใหม่ แล้วสิ้นสุดลงด้วยการตัดสินใจยอมรับไปปฏิบัติ กระบวนการยอมรับแตกต่างจากกระบวนการแพร่กระจายแนวความคิดใหม่ กล่าวคือ กระบวนการแพร่กระจายนั้นเป็นการแพร่แนวความคิดระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือระหว่างแหล่งที่มาของความคิดกับบุคคลที่จะรับแนวความคิดนั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งกับผู้รับโดยเฉพาะ กระบวนการยอมรับนั้น แต่ละขั้นตอนของกระบวนการเกิดขึ้นในตัวบุคคลคนเดียวกระบวนการยอมรับ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการตัดสินใจ จากการวิจัยพบว่า การที่บุคคลจะรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติจะผ่านขั้นตอน 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1) ขั้นริเริ่มหรือขั้นรับรู้ขั้นนี้เป็นขั้นแรกที่บุคคลเริ่มรู้เกี่ยวกับเรื่องใหม่หรือความคิดใหม่ แต่ขาดรายละเอียด คือรู้ว่าเรื่องนั้นเรื่องนี้เกิดขึ้นแล้ว หรือทำได้แล้วแต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับตน เพราะไม่เคยได้ยินหรือเคยเห็นมาก่อน การรับรู้อาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญด้วยการพบเห็นด้วยตนเอง หรือโดยการเผยแพร่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือเอกชน

2) ขั้นสู่ความสนใจ ถ้าในขั้นแรกบุคคลเพียงแต่รับรู้ในแนวความคิดใหม่แต่ไม่สนใจ หรือไม่ถูกกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ขั้นที่ 2 และขั้นต่อ ๆ ไป ก็จะถูกทอดทิ้งไปคือไม่เกิดขึ้น ขั้นสู่ความสนใจนี้บุคคลมีความสนใจในแนวความคิดใหม่ จึงพยายามไฝ่หาความรู้ในรายละเอียด

3) ขั้นไตร่ตรอง ในขั้นนี้บุคคลศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิดใหม่แล้วคิดเปรียบเทียบกับงานที่ทำอยู่ในปัจจุบันว่า ถ้ารับเอาแนวความคิดใหม่มาปฏิบัติจะเกิดผลดีหรือไม่ดีอย่างไรบ้างในขณะนี้และในอนาคตหรือไม่ที่จะทดลองดูก่อน ถ้าเขาตั้งใจไตร่ตรองดูแล้วรู้สึกว่าการดีจะมากกว่าผลเสีย เขาก็จะต้องตัดสินใจทดลองดู

4) ขั้นทดลองทำ ขั้นนี้เป็นขั้นที่บุคคลทดลองทำตามแนวความคิดใหม่ โดยทำการทดลองแต่เพียงเล็กน้อย เพื่อดูว่าจะเข้ากันหรือไม่กับสภาวะการณ์ในปัจจุบันของตนและผลจะออกมาตามที่คาดคิดไว้หรือไม่

5) ขั้นนำไปปฏิบัติขั้นนำไปปฏิบัติหรือขั้นยอมรับ เป็นขั้นที่บุคคลตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติหลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติดูและทราบผลเป็นที่พอใจแล้ว จุดสำคัญของขั้นนี้เป็นการพิจารณาผลการ

ทดลองในขั้นที่ 4 และตัดสินใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติต่อไปเต็มรูปแบบตามแนวความคิดใหม่จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการยอมรับแนวคิดใหม่ไปปฏิบัติตามนั้น เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนในตัวบุคคล ตั้งแต่ขั้นแรกคือขั้นเริ่มรู้ไปสู่ความสนใจ ไตร่ตรอง ทดลองทำ และขั้นสุดท้ายคือการยอมรับและนำไปปฏิบัติแม้ว่าขั้นตอนตามกระบวนการจะเกิดขึ้นเป็นลูกโซ่เช่นนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วแต่ละขั้นอาจทั้งช่วงและบุคคลอาจปฏิเสธแนวความคิดใหม่ได้ทุกขั้นตอน หากแต่แต่ละขั้นตอนไม่ได้สร้างความประทับใจหรือความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวเอง

3. ทฤษฎีการจูงใจ

แรงจูงใจที่นำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำ การปฏิบัติต่าง ๆ อาจเป็นหนึ่งสิ่งใดที่คนเราต้องการที่จะมีที่จะรู้สึก หรือได้เป็นอะไรตามที่คาดหวัง เช่น ต้องการจะมีบ้านพักอาศัย มีความรู้สึกปลอดภัยหรือได้เป็นเกษตรกรตัวอย่างตามที่คาดหวัง ฯลฯ แรงจูงใจหรือเหตุจูงใจของมนุษย์เรามีหลายอย่าง ควรสังเกตดูความต้องการที่จำเป็น (need) หรือความต้องการพื้นฐาน (basic needs) ก่อน ส่วนความต้องการอื่น ๆ จะมีเพิ่มหลังจากนั้น

4. เกษตรทฤษฎีใหม่

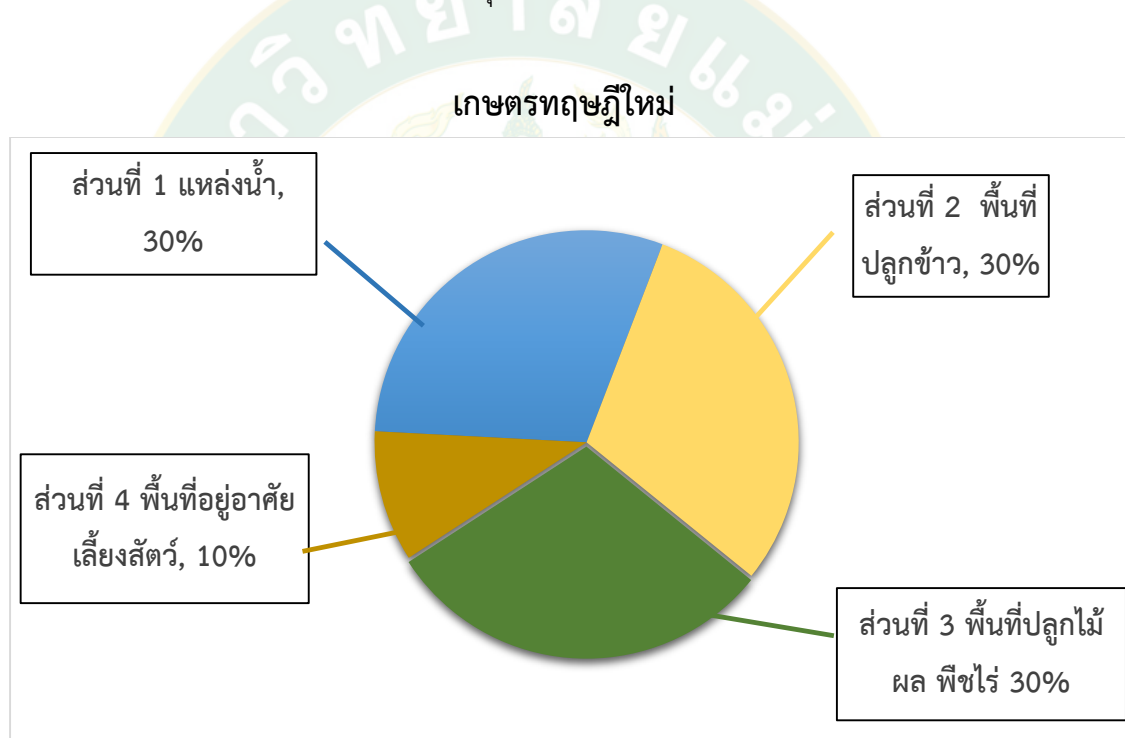
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงแนะนำให้เกษตรกรจัดการไร่นาที่เกษตรกรจะสามารถปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และดำรงชีวิตพึ่งพาสภาวะทางเศรษฐกิจที่แร้นแค้นฝืดเคืองได้ เกษตรกรควรจะปฏิบัติตามเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระองค์ซึ่งได้แก่การแบ่งพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน คือ

4.1 ส่วนแรก (ร้อยละ 30) จัดเป็นแหล่งน้ำ ได้แก่ การขุดบ่อพักคูคลอง เก็บกักน้ำไว้สำหรับการเกษตร ตลอดจนการเลี้ยงปลา และผักหญ้าที่เจริญเติบโตได้ในน้ำ

4.2 ส่วนที่สอง (ร้อยละ 30) จัดเป็นพื้นที่ปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำฝนและน้ำที่เก็บกักไว้ในกรณีที่ไม่มีน้ำฝนเพียงพอ

4.3 ส่วนที่สาม (ร้อยละ 30) จัดเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล รวมทั้งพืชไร่อื่น ๆ โดยการปลูกแซมกันสลับกัน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นรายได้แก่เกษตรกรตลอดปี

4.4 ส่วนที่สี่ (ร้อยละ 10) จัดเป็นพื้นที่ปลูกบ้าน ถนนเข้าบ้านการปลูกพืชผักสวนครัวสำหรับการบริโภคและส่วนที่เหลือก็สามารถจำหน่ายได้ตลอดจนคอกปศุสัตว์ขนาดเล็ก หากเกษตรกรประสงค์จะเลี้ยงสัตว์เช่น ไก่เนื้อ ไก่ไข่ คอกสุกร หรือโคเนื้อบ้าง เป็นต้น

ภาพที่ 3 เกษตรทฤษฎีใหม่

3. ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

1. การส่งเสริมการเกษตร เป็นการให้การศึกษาที่มุ่งเน้นในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตการเกษตร พร้อมทั้งมีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยการผลิตอย่างฉลาดที่สอดคล้องกับสภาวะและความต้องการของตลาด การอุตสาหกรรม อันจะเป็นการสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงประเทศ

2. การส่งเสริมการเกษตร เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือผู้ประกอบการที่เป็น ชาวไร่ ชาวนาผู้เลี้ยงปศุสัตว์และประมง ยุวเกษตรกร และแม่บ้านเกษตรกร ที่ทำการผลิตโดยใช้ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งในชุมชน ท้องถิ่นชนบท ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนใน การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และ เป็นการปรับปรุงของสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนและของประเทศให้ดีขึ้น

3. การส่งเสริมการเกษตรที่มีคุณภาพ จะช่วยปรับปรุงและเสริมสร้างประสิทธิภาพ และ สมรรถภาพของเกษตรกรในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ การส่งเสริมที่ดีสามารถช่วยให้ เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ เพิ่มทักษะสมรรถภาพ และความสามารถ และประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรกร เป็นการสร้างแรงเสริม กระตุ้นเตือนให้เกิดความปรารถนา อย่างแรงกล้าที่จะเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวตลอดไป

4. การปฏิบัติของงานส่งเสริมการเกษตร

1. งานส่งเสริมต้องเริ่มจากจุดที่จะเข้าไปพัฒนา คือท้องถิ่น เริ่มจากสมาชิกของครอบครัว เกษตรกรในสถานะที่เป็นอยู่จริงในท้องถิ่น นักส่งเสริมต้องไปหาเขา ณ ที่บ้าน หรือเรียกสวนไร่นา ศึกษาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงจากเขาที่นั่น จากสิ่งที่เขาทำอยู่ หากมีแนวคิดอะไรใหม่ ๆ ก็พูดคุยกับเขาในภาษาที่เข้าใจกัน เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน หลังจากที่เกิด ความคุ้นเคยและเกิดความเชื่อมั่นว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำในปัญหา ต่าง ๆ ได้เขาจึงจะไปปรึกษาหารือ ณ ที่ทำงาน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกัน

2. งานส่งเสริมต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเกษตรกรและครอบครัวเกษตรกรนั้นเป็นบุคคล เป้าหมายที่สำคัญ มิใช่ผู้ด้อยปัญญาและความคิด ความสำเร็จของงานส่งเสริมจะมีขึ้นได้ขึ้นอยู่กับ ความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจในบุคคลอื่น มีทัศนคติที่ดีต่อกัน รู้ปัญหาและที่มาแห่งปัญหาแล้ว ช่วยเหลือเขาแก้ปัญหาของเขาเองในทางที่ถูกที่ควร

3. งานส่งเสริมเป็นงานที่มุ่งพัฒนาบุคคลเป้าหมาย คือเกษตรกรและสมาชิกในครอบครัว ให้สามารถช่วยตัวเองได้ คือช่วยให้เขาช่วยตัวเองเพื่อให้เขาคิดเป็นและทำเป็นมิใช่ไปทำให้เขาซึ่งจะไม่ เกิดการพัฒนาในตัวบุคคลเป้าหมายแต่อย่างใด ดังนั้นแทนที่จะทำให้เขาก็ให้เขามามีส่วนร่วมใน การวิเคราะห์ปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ ร่วมกันพิจารณาแนวทางที่จะแก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหา ด้วยตัวของเขาเอง

4. ความรู้วิทยาการใหม่ ๆ หรือแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะนำไปเผยแพร่ให้แก่บุคคลเป้าหมาย นั้น ต้องแน่ใจว่ามีประโยชน์และเหมาะสมแก่บุคคลเป้าหมายที่จะนำไปปฏิบัติได้และเข้ากับ สถานการณ์ในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเองต้องรู้และเข้าใจในเรื่องที่จะชี้แนะเป็นอย่างดีมิฉะนั้นแล้ว จะขาดความเชื่อถือจากบุคคลเป้าหมาย

5. งานส่งเสริมจะต้องช่วยให้เกษตรกรและครอบครัวเกษตรกรได้รับความรู้และทักษะใหม่ ๆ ตามความสนใจและความต้องการของเขา หากเขาพิจารณาไตร่ตรองแล้วเห็นว่าไม่เกิดประโยชน์หรือไม่ตรงกับความต้องการของเขาก็ควรละเว้นไว้ก่อน

6. งานส่งเสริมในลักษณะการสร้างผู้นำ การให้มีส่วนร่วมหรือการรวมกลุ่มสหกรณ์ จะสะดวกขึ้นถ้าได้อาศัยโครงสร้าง หรือสายโยงใยที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น ชาวชนบทมีชีวิตรอยู่ด้วยการทำมาหาเลี้ยงชีพมานาน มีความรู้จักมักคุ้นและเอื้ออาทรช่วยเหลือต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมของสังคมในชนบท มีการเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด งานส่งเสริมได้อาศัยจุดนี้เพื่อสร้างผู้นำท้องถิ่นหรืออาศัยบุคคลที่เป็นที่เชื่อถือของท้องถิ่นในการถ่ายทอดความรู้โดยทางอ้อม หรือสร้างงานกลุ่มตามสายโยงซึ่งมีอยู่แล้ว

วิธีการส่งเสริมการเกษตร มีดังนี้

1. แบ่งตามบุคคลเป้าหมาย

1.1 วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคล เป็นการส่งเสริมแบบหนึ่งครั้งต่อหนึ่งคน ซึ่งจะทำให้เกิดความใกล้ชิดต่อเกษตรกร โดยมีวิธีการที่นิยมกัน คือ การเยี่ยมเยียนในไร่การมาติดต่อที่สำนักงาน การติดต่อทางจดหมาย การติดต่อทางโทรศัพท์ การติดต่อทางบริการข้อความแบบสั้น การติดต่อแบบข้อความสื่อผสม และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

1.2 วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม เป็นการส่งเสริมแบบหนึ่งครั้งมีเกษตรกรมากกว่าหนึ่งคนแต่ไม่มากจนไม่สามารถนับได้ การส่งเสริมการเกษตรแบบนี้ เช่น การประชุมกลุ่ม การจัดทำคณะศึกษา การจัดงานวันเกษตร และการสาธิต

1.3 วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบมวลชน เป็นการส่งเสริมการเกษตรแบบครั้งหนึ่งมีเกษตรกรรับรู้เป็นจำนวนมาก โดยมีวิธีการส่งเสริมแบบมวลชนรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และนิทรรศการ เป็นต้น

2. แบ่งตามการสื่อสาร

2.1 วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้สื่อคำพูด เป็นการส่งเสริมโดยใช้คำพูดเป็นสื่อหลักในการถ่ายทอดความรู้ โดยวิธีการส่งเสริมที่ใช้คำพูดเป็นสื่อสำคัญ คือ การสอนหรือการบรรยาย การประชุม การสาธิตวิธี และการพบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียน

2.2 วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นการส่งเสริมการเกษตรที่เน้นการเขียนหรือใช้ตัวหนังสือเป็นหลักในการเผยแพร่ความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมาย สื่อสิ่งพิมพ์ที่สำคัญเช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ กำแพง จดหมายข่าว จดหมายสอบถาม ภาพโฆษณา แผ่นพับ เอกสาร เย็บเล่ม จุลสาร และใบปลิว เป็นต้น

2.3 วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้สื่อภาพและเสียงเป็นการส่งเสริมโดยใช้สื่อที่ทำให้บุคคลเป้าหมายได้เห็นภาพประกอบการได้ยินเสียง เพื่อให้เกิดการกระตุ้นให้สนใจ เข้าใจในเนื้อหาโดยสื่อที่ใช้ เช่น วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ สไลด์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ เป็นต้น

2.4 วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้สื่อกิจกรรม เป็นการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการเผยแพร่ความรู้สู่บุคคลเป้าหมาย เช่น กิจกรรมจัดขบวนแห่ การจัดวันและสัปดาห์พิเศษ การใช้กิจกรรมบันเทิง การประกวดแข่งขัน และการรณรงค์ เป็นต้น

แนวคิดเรื่องกลุ่ม

คำว่า “กลุ่ม” หมายถึงบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมหรือทำงานพร้อมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่

1. กลุ่มตามธรรมชาติ คือ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ไม่มีกฎหมายรองรับ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มผู้ปลูกพืช กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มส่งเสริมอาชีพผู้ปลูกหมอนเลี้ยงไหม เป็นต้น

2. กลุ่มเป็นทางการ คือ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเป็นทางการมีกฎหมายรองรับมีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ สมาคม เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2541) กล่าวว่า “กลุ่ม หรือ องค์กรชุมชน” ถือเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เพราะองค์กรดังกล่าวคือรูปแบบของการรวมตัวกันทางสังคมที่จะต้องถ่วงดุลกับอำนาจรัฐ และอำนาจเงิน เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ซึ่งมีชื่อเรียกกันหลายอย่าง เช่น องค์กรชุมชน องค์กรประชาชนองค์กรชาวบ้าน หรือกลุ่มสนใจ เป็นต้น

กลุ่ม หมายถึง คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มีลักษณะบางอย่างเหมือนกัน มีความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความสนใจ ดำเนินการหรือร่วมปรึกษาหารืออย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ในความหมายของการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้กลุ่ม หมายถึงการรวมตัวของบุคคลที่มีปัญหาหรือความต้องการบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน และดำเนินการบางอย่างร่วมกัน การรวมตัวของบุคคลในที่นี้อาจหมายถึงการรวมตัวของบุคคลในชุมชน หรือบุคคลทั้งในและนอกชุมชน หรือการรวมตัวระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มทั้งในและนอกชุมชนก็ได้

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน (2559) กล่าวว่า “กลุ่ม” หมายถึงการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่สองคน ขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันตลอดจนมีบรรทัดฐาน ความสามัคคี การแสดงพฤติกรรมและโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน การรวมกันเป็นกลุ่มต้องประกอบด้วย

1. มีสมาชิกตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. มีจุดประสงค์ของการรวมกันที่แน่นอน
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก
4. มีบรรทัดฐาน (Norms) ที่กลุ่มกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกถือปฏิบัติ
5. มีความสามัคคี ความผูกพัน และการรวมตัว
6. มีการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่สมาชิก
7. มีโครงสร้างของกลุ่ม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเส้นทางการติดต่อและการปฏิบัติระหว่างสมาชิก

องค์ประกอบที่ทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ทำให้กระบวนการกลุ่มมีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การมีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ คือการที่คนในกลุ่มมีแนวคิดเดียวกัน หรือมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์และการรวมตัวของกลุ่ม ให้พยายามปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อจะบรรลุอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน โดยไม่แตกแยก
2. การมีเป้าหมายเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้ให้สมาชิกในกลุ่มมีทิศทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น เน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของกลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อขจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง
3. การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติในนามของกลุ่ม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง
4. กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก มีแผนงานที่ระกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่เป็นการส่งเสริมหรือสร้างความขัดแย้ง และมีการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถบริหารจัดการได้ภายในกลุ่มโดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน
5. มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรัก เอื้ออาทร สมานฉันท์และสามัคคีความรักและความสมานฉันท์จะเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง
6. ระบบการสื่อสารของกลุ่มควรเป็นแนวราบไม่ใช่แนวตั้ง เนื่องจากจะทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และยอมให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ ไม่เหมือนถูกบังคับมีความรัก
7. ผู้นำ สมาชิกของกลุ่มและคนทั่วไปในชุมชน
 - มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ เสียสละ มีวิสัยทัศน์

- สมาชิกกลุ่มในกลุ่ม พร้อมทั้งจะจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดีเชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิก มีความไว้วางใจกัน โดยสมาชิกในกลุ่มยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และการติชมซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือกันและกันเสมอ

- คนทั่วไปในชุมชน หรือกลุ่มคนที่คอยเฝ้า ติดตาม วิพากษ์วิจารณ์ที่พร้อมจะเข้าร่วม หรือสนับสนุนกลุ่ม

8. มีงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ซึ่งในระยะแรกอาจต้องระดมเงินจากสมาชิกกลุ่ม หรือขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจกรรมแรกเริ่ม

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

1. ความหมาย ความเข้มแข็ง (empowerment)

กาญจนา แก้วเทพ (2540: 44) ให้ความหมาย ชุมชน ว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือข่าย จนถึงระดับหมู่บ้านและผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและวัฒนธรรมชุมชน และมีการถ่ายทอดไปยังลูกหลาน

อนุชาติ พวงสำลี (2542) ให้ความหมายของชุมชนในเชิงกระบวนการที่มีพลวัต คือ ความเป็นชุมชนจะวัดหรือดูได้จากกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่รวมตัวกันในชุมชนว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งการรวมตัวนั้นจะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ กิจกรรม การมีส่วนร่วมของคนในกลุ่ม และการจัดการกลุ่ม หรือองค์กรนั้น ๆ ด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน สำหรับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องเป็นการดำเนินงานแบบร่วมคิดร่วมทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ดวงแก้ว จันทรสระแก้ว และวิชญา ปาณปฺณณัง (2541) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่คนมีความสุข ครอบคลุมอบอุ่น เศรษฐกิจ มั่นคงสิ่งแวดล้อมยั่งยืน อันเป็นผลลัพธ์จากสถานะพื้นฐานนับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อการรวมพลังชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีทางการดำรงชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งครอบคลุมและกลุ่มองค์กรของประชาชนในชุมชนสามารถร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของตนด้วยตนเองให้มากที่สุดและสามารถพัฒนาชุมชนหมู่บ้านของตนเองตามค่านิยม มีวิถีคิด เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันโดยใช้ความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้โดยการอาศัยการร่วมมือและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาชุมชนเท่าที่จำเป็น

ชำนาญ วัฒนศิริ (2543) ได้กล่าวถึง ความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทร มีกิจกรรมสื่อสารและมีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจนและมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังได้เสนอกลวิธีในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การจัดเวทีประชาคมอันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในทุกรูปแบบ และยิ่งสอดคล้องกับ

ประเวศ วะสี (2541) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้ความสำคัญต่อประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ อันส่งผลให้ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพากันเองได้อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรีในสังคมโลก โดยคำว่าพึ่งเองได้รวมถึงความเป็นตัวของตัวเองความเป็นอิสระ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพอเพียงทางเศรษฐกิจในระดับสูง มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอภาคและมีลักษณะของความร่วมมือ โดยหัวใจของความเข้มแข็งอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยเริ่มจากรวมคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลจากการกระทำ

เพ็ญสิริ จิระเดชากุล และคณะ (2553) ได้ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าความสามารถพลิกฟื้น ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจพอเพียงให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสทุนนิยมที่แทรกเข้ามาในหมู่บ้านเป็นไปได้เพราะฐานเดิมของ ชุมชนที่มีโลกทัศน์แบบพอเพียงฝังแน่น แสดงออกด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และแบบแผนการบริโภคที่เป็นอยู่แบบพอเพียงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็มากจากสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมไปมากกว่ามาจากความต้องการของชุมชนเอง

2. ความหมายข้าว

ข้าว ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำว่า ข้าว หมายถึง เมล็ดพืชพวกหญ้าในวงศ์แกรมมีนีอี (Gramineae) ใช้เป็นอาหารสำคัญปลูกกันในประเทศร้อนโดยมาก แบ่งออกเป็นชนิดใหญ่ 2 ชนิด คือ ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ส่วนคำว่า ธัญ (ทัน) หรือ ธัญ- (ทันยะ-) หมายถึงข้าวเปลือก คำว่า ธัญชาติ หมายถึง คำรวมเรียกข้าวต่าง ๆ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวสาลี

3. การจำแนกข้าว (Classification of Rice)

การจำแนกข้าว มาตรการในการจำแนกข้าวขึ้นอยู่กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมหลายประการด้วยกัน เฉพาะในประเทศไทยที่มีการจำแนกข้าวออกเป็นหลายรูปแบบด้วยกัน ดังนี้

1. จำแนกตามคุณสมบัติทางเคมีภายในเมล็ด

1.1 ข้าวเจ้า (non-glutinous rice) ประกอบด้วยแป้ง (starch) ประมาณ 90 % ซึ่งแป้งนี้มีส่วนประกอบใหญ่ ๆ 2 ส่วนด้วยกันคือ amylopectin (polymer ของ D-glucose ที่ต่อกันเป็น branch chain) ประมาณ 60-90% และ amylose (polymer ของ D-glucose ที่ต่อกันเป็น linear chain) ประมาณ 10-30 %

1.2 ข้าวเหนียว (glutinous rice) ประกอบด้วย amylopectin ถึง 95 % มี amylose น้อยมาก บางครั้งพบว่าไม่มีเลย

2. จำแนกตามอายุการเก็บเกี่ยว

2.1 ข้าวเบา (early variety) คือข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยวตั้งแต่ 90-100 วัน นับตั้งแต่เพาะกล้าหรือหว่านในนาจนถึงเก็บเกี่ยว

2.2 ข้าวกลาง (medium variety) คือข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยวตั้งแต่ 100-120 วัน นับตั้งแต่เพาะกล้าหรือหว่านในนาจนถึงเก็บเกี่ยว

2.3 ข้าวหนัก (late variety) คือข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยวตั้งแต่ 120 วันขึ้นไป นับตั้งแต่เพาะกล้าหรือหว่านในนาจนถึงเก็บเกี่ยว

3. จำแนกตามลักษณะความไวต่อช่วงแสง

3.1 ข้าวที่ไวต่อช่วงแสง (photoperiod sensitive variety) ข้าวพวกนี้มีอายุการเก็บเกี่ยวที่ไม่แน่นอน เพราะออกดอกในช่วงเดือนที่มีความยาวของแสงกลางวันสั้นกว่ากลางคืน ในประเทศไทยช่วงดังกล่าวเริ่มเดือนตุลาคม ฉะนั้นข้าวพวกนี้จะต้องปลูกในฤดูนาปี (ฤดูฝน) เท่านั้น ถ้านำไปปลูกในฤดูแล้งก็จะมาออกดอกในเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายนเช่นกัน

3.2 ข้าวที่ไม่ไวต่อช่วงแสง (non-photoperiod sensitive variety) ข้าวพวกนี้มีอายุการเก็บเกี่ยวที่แน่นอน เพราะจะออกดอกและเก็บเกี่ยวได้เมื่อครบอายุการเจริญเติบโต โดยที่ช่วงแสงจะไม่มีอิทธิพลในการบังคับให้ออกดอกหรือไม่ ฉะนั้นข้าวพวกนี้จึงสามารถปลูกได้ทุกฤดูกาล แต่ข้อควรระวังคือ อย่่างปลูกให้ตรงกับช่วงเก็บเกี่ยวที่มีฝนตกชุกเพราะจะทำให้มีผลต่อการเก็บเกี่ยวเนื่องจากน้ำฝน มีมากผลผลิตสูญเสียได้

4. จำแนกตามรูปร่างของเมล็ดข้าวสาร

- 4.1 ข้าวเมล็ดสั้น (short grain) ความยาวของเมล็ดไม่เกิน 5.50 มิลลิเมตร
- 4.2 ข้าวเมล็ดยาวปานกลาง (medium – long grain) ความยาวของเมล็ดตั้งแต่ 5.51-6.60 มิลลิเมตร
- 4.3 ข้าวเมล็ดยาว (long grain) ความยาวของเมล็ดตั้งแต่ 6.61-7.50 มิลลิเมตร
- 4.4 ข้าวเมล็ดยาวมาก (extra – long grain) ความยาวของเมล็ดตั้งแต่ 7.51 มิลลิเมตรขึ้นไป

5. จำแนกตามฤดูปลูก

- 5.1 ข้าวนาปี หรือข้าวหน้าน้ำฝน (rainfed rice) คือข้าวที่ปลูกในฤดูการทำนาคือเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม และจะเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นล่าสุดไม่เกินสิ้นเดือนกุมภาพันธ์
- 5.2 ข้าวนาปรัง (off-season rice) คือข้าวที่ปลูกนอกฤดูการทำนาปกติ จะเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ในบางท้องที่และเก็บเกี่ยวอย่างช้าไม่เกินเดือนเมษายน นิยมปลูกในท้องที่ที่มีการชลประทานดี

6. จำแนกตามสภาพพื้นที่ปลูก

- 6.1 ข้าวไร่ ข้าวไร่ (upland rice) คือ ข้าวที่ปลูกบนที่ดอนและไม่มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก พื้นที่ดอนส่วนมากเป็นที่ลาดชันเชิงภูเขา กักเก็บแร่ธาตุและสารอาหารได้น้อย รวมทั้งการปลูกข้าวไร่ต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นที่ที่ปลูกข้าวไร่จะแห้ง และขาดน้ำทันทีเมื่อสิ้นฤดูฝน ข้าวไร่สามารถปลูกได้ในทุกสภาพพื้นที่ของประเทศ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตต้องมีน้ำฝนมากกว่า 200 มม. ต่อเดือนตลอดฤดูปลูก (พฤษภาคม - ตุลาคม) การกระจายของฝนตลอดฤดูปลูก พันธุ์ส่วนใหญ่มีอายุปานกลาง มีความไวต่อช่วงแสงเล็กน้อยถ้าปลูกในที่ที่มีระดับความสูงเกิน 800 เมตร ซึ่งมีสภาพอากาศหนาวเย็น ต้องใช้พันธุ์พิเศษ โดยเฉพาะที่ทนต่ออากาศหนาวได้ ชอบดินเหนียวสามารถปลูกได้ชนิดดิน ตั้งแต่ดินเหนียว ดินร่วน และดินทราย ที่มี pH ระหว่าง 3.0-10.0 รวมทั้งดินขาดอุดมสมบูรณ์ (ดินจืด) และดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก (ดินที่เปิดป่าใหม่) สามารถทน

ความเค็มได้เล็กน้อยสภาพน้ำสามารถเจริญได้ตั้งแต่ สภาพแล้ง จนถึงน้ำท่วม สภาพพื้นที่ตั้งแต่ พื้นที่ราบ ที่ลาดเอียง บนไหล่เขา และบนภูเขา ดังนั้นการปลูกข้าวไร่จะต้องใช้พันธุ์ข้าวที่มีอายุเบา โดยปลูกช่วงต้นฤดูฝน และเก็บเกี่ยวได้ในช่วงปลายฤดูฝน การเตรียมดินปลูกกระทำได้ขณะที่ดินแห้งพอประมาณ ปลูกโดยการหว่าน หยอดเป็นหลุม ไร่เป็นแถว แต่ต้องปลูกในฤดูการทำนาปี เพราะข้าวไร่อาศัยน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาล นิยมปลูกกันมากในบริเวณที่ราบสูง ตามไหล่เขาทั้งทางภาคเหนือ ได้ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ไร่ละ 10 ของเนื้อที่ปลูกข้าวทั่วประเทศนิยมปลูกกันมากในบริเวณที่ราบสูง ตามไหล่เขาทั้งทางภาคเหนือ ได้ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผลผลิตข้าวไร่ในประเทศไทยค่อนข้างต่ำ โดยเฉลี่ย 270 กิโลกรัมต่อไร่ (จรัญจิต เฟิงรัตน์, 2556)

6.2 ข้าวนาสวนหรือข้าวนาดำ (lowland rice) คือข้าวที่ปลูกในที่ราบลุ่มทั่ว ๆ ไป ในสภาพที่มีน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งก่อนเก็บเกี่ยว โดยที่สามารถที่จะรักษาระดับน้ำได้และระดับน้ำต้องไม่สูงเกินกว่า 1 เมตร น้ำที่หล่อเลี้ยงต้นข้าวนี้อาจจะมาจากน้ำฝน หรือจากการชลประทานก็ได้ ข้าวนาสวนนิยมปลูกกันมากทุกภาคของประเทศไทย คิดเป็นเนื้อที่ปลูกประมาณ ไร่ละ 80 ของเนื้อที่ปลูกข้าวทั่วประเทศ

6.3 ข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวนาเมือง (floating rice) คือข้าวที่ปลูกกันในแหล่งที่ไม่สามารถรักษาระดับน้ำได้ บางครั้งระดับน้ำในบริเวณที่ปลูกสูงเกินกว่า 1 เมตร ต้องปลูกข้าวพันธุ์พิเศษที่เรียกว่าข้าวขึ้นน้ำ ข้าวลอย หรือข้างฟางลอยปลูก เพราะข้าวพวกนี้มีลักษณะพิเศษในการยึดตัวหนีน้ำได้ ส่วนมากปลูกกันแถบจังหวัดภาคกลางตอนบน คิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ 10 % ของเนื้อที่ปลูกข้าวทั่วประเทศ

4. เทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิตข้าวไร่

1. การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี

ข้าวไร่ที่เกษตรกรปลูกส่วนใหญ่ เป็นข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และยังไม่ได้รับการรับรองพันธุ์จากกรมการข้าว เกษตรกรจึงเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง โดยเก็บจากแปลงที่ปลูกทำให้ได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่บริสุทธิ์ ดังนั้นจึงต้องมีการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับเก็บเป็นเชื้อพันธุ์ เนื่องจากมีความสำคัญต่อกระบวนการผลิตข้าว ซึ่งกระบวนการคัดพันธุ์ข้าวไร่ นั้น เกษตรกรต้องมีการคัดพันธุ์อย่างสม่ำเสมอและทำต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป เนื่องจากข้าวไร่ นั้นมีความแปรปรวนทางพันธุกรรมสูง ประกอบทั้งเกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์ข้าวไร่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้พันธุ์ข้าวไร่ นั้นมีโอกาสที่จะปนกันมาก

2. การคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสม พันธุ์ข้าวไร่ที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

- 1) ให้ผลผลิตสูง
- 2) ทนแล้งได้ดี
- 3) ทนโรคและแมลง

- 4) เจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศที่หนาวเย็น
- 5) สามารถสังเคราะห์แสงได้ดี เพราะพื้นที่สูงมีช่วงแสงสั้น
- 6) มีอัตราการงอกสูง และไม่มีสิ่งเจือปนอื่นๆ

การบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. การดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1.1 การก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

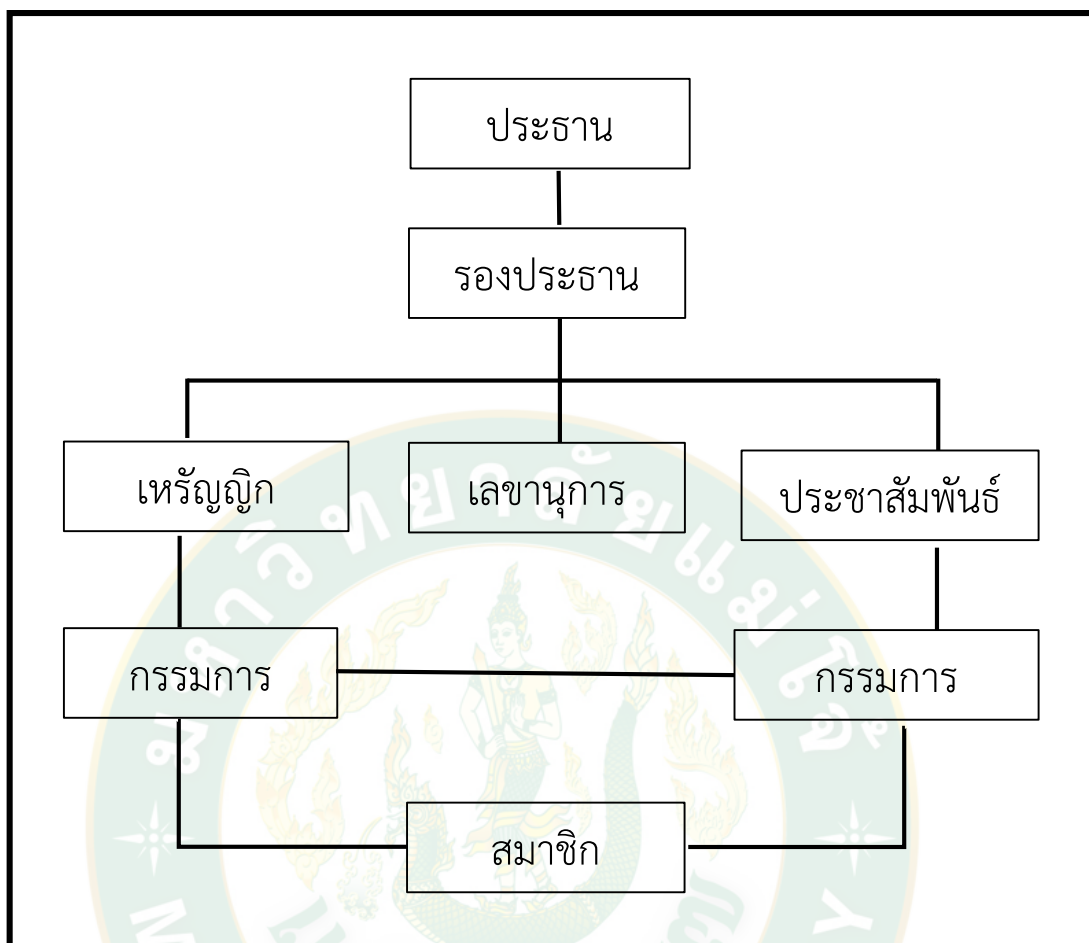
จากการศึกษาพบว่า มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้มีการก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2544 เริ่มมีการตั้งขึ้นจากการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอด่านซ้าย โดยสำนักงานเกษตรจังหวัดเลย โดยนางปทุมวัน ประจันพล เกษตรจังหวัดเลย เป็นผู้ก่อตั้งเริ่มตั้งในการเริ่มการพัฒนาของกลุ่มผู้ปลูกข้าวไร่ ของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น ดังนี้

ในปี 2544 มีการก่อตั้ง เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2544 ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย” โดยได้มีสมาชิกเริ่มต้น จำนวน 30 ราย ได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร งบประมาณ 2,500 บาท และได้รับเงินจากการรวมหุ้นของสมาชิก จำนวนหุ้น 30 คน จำนวนหุ้นละ 300 บาท เป็นเงิน 9,000 บาท รวมเป็นเงินทั้งหมด 11,500 บาท (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2556)

ในปี 2544 มีการจัดการดำเนินการแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ มีกิจกรรมดำเนินการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ จำนวน 6,000 กิโลกรัม จำนวนกิโลกรัมละ 10 บาท เป็นจำนวนเงิน 60,000 บาท

ในปี 2545 ได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการในการดำเนินงานกลุ่ม ทั้งหมด จำนวน 7 ตำแหน่ง ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และกรรมการ ประกอบด้วย (ภาพที่ 4)

1. นายสังวร จันทะคีรี	ประธาน
2. นายประดิษฐ์ ปัญญาคำ	รองประธาน
3. นางบุญธรรม โสประดิษฐ์	เลขานุการ
4. นายธงชัย ทองหล้า	เพรัญญิก
5. นางมาลัย เย็นขัน	ประชาสัมพันธ์
6. นายเจริญ ศรีขามก	กรรมการ
7. นายสมุด ท้องหล้า	กรรมการ

ภาพที่ 4 โครงสร้างของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในปี 2548 และได้มีการจัดตั้ง เป็นกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย วันที่ 31 ตุลาคม 2548

1.2 การบริหารงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากการศึกษาพบว่า มีข้อดีจากคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มได้กำหนดกฎระเบียบของกลุ่มขึ้นมีรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อ กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่บ้านน้ำเย็น
2. ที่ทำการ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2

ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

3. เริ่มดำเนินการ เมื่อ วันที่ 30 ตุลาคม 2544

4. วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง

1) เพื่อให้มีการหมุนเวียนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไว้ใช้ในตำบลอย่างต่อเนื่องและตลอดไป

2) เพื่อให้มีการร่วมกันคิดวางแผนและระดมทุนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างต่อเนื่องสำหรับแก้ไข

3) ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์และปัจจัยการผลิต

4) เพื่อสนับสนุนเกษตรกรให้สามารถบริหารจัดการด้วยตนเอง

5. คุณสมบัติของสมาชิก

1) เป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนที่เข้าใจวัตถุประสงค์และมีความสมัครใจ

2) เข้าร่วมเป็นสมาชิกเพื่อช่วยเหลือพัฒนาหมู่บ้าน

3) เป็นผู้ถือหุ้นกองทุนศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน

4) เป็นสมาชิกครอบครัวที่มีปัญหาขาดแคลนพันธุ์ข้าวและปัจจัยการผลิต

6. การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิก

1) ลาออก

2) ตาย

3) ย้ายครอบครัวไปอยู่นอกตำบลเกิน 6 เดือนขึ้นไป

4) ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง และที่ประชุมใหญ่ประจำปีของกองทุนให้ออก

7. สิทธิหน้าที่ของสมาชิก

1) เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน

2) ตระหนักในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนให้มีทุนหมุนเวียนในรูปของทุนและทรัพยากร

3) สามารถเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม

4) สามารถกู้ยืมเงินกองทุน เพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

5) สามารถได้ผลตอบแทนจากกองทุน เช่น เงินปันผล

6) สามารถซื้อผลผลิตของกองทุนในราคาพิเศษ

7) เข้าร่วมประชุมย่อยและการประชุมใหญ่ของกองทุนศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน

8. คณะกรรมการ ประกอบด้วย

- 1) สมาชิกผู้ถือหุ้น จำนวน 3-7 คน ที่ได้รับคัดเลือกจากกลุ่มให้มาเป็นกรรมการ
- 2) หน้าที่คณะกรรมการ
 - 2.1) จัดหาและรวบรวมทุนจากสมาชิก หรือจากทางราชการ องค์กรเอกชน จัดตั้งเป็นกองทุนในลักษณะหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมในการผลิต
 - 2.2) จัดทำระเบียบข้อตกลงในการปฏิบัติงาน
 - 2.3) ควบคุมและบริหารงานให้เป็นไปตามแผนข้อตกลงและวัตถุประสงค์
 - 2.4) ประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ และทางราชการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
 - 2.5) ทำทะเบียนและควบคุมการใช้จ่ายเงินและพัสดุ
- 3) การแบ่งหน้าที่ภายในคณะกรรมการ
 - 3.1) ประธานกรรมการ 1 คน
 - 3.2) เลขานุการ 1 คน ทำหน้าที่นายทะเบียนและควบคุมบัญชีการเงินและพัสดุ
 - 3.3) กรรมการตรวจสอบและติดตามการใช้จ่ายเงินกองทุน 1-2 คน
 - 3.4) กรรมการส่งเสริมการผลิตและจำหน่าย 1-3 คน
- 4) การอยู่ในตำแหน่งของกรรมการ
 - 4.1) ให้กรรมการอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี และจะเปลี่ยนได้เมื่อสมาชิกมากกว่าครึ่งหนึ่งมีมติที่ประชุมให้ออก หรือเมื่อกรรมการหมดสมาชิกภาพ

9. รายได้

- 1) จากการเก็บค่าหุ้น ๆ ละ 50 บาท คนละไม่เกิน 20 หุ้น
- 2) จากเงินประเดิมหรือการบริจาคของเอกชนหรือทางราชการ
- 3) จากการให้กู้ยืมเงิน หรือจัดจำหน่ายผลผลิต

10. การให้กู้ยืมและเรียกคืนเงิน

- 1) ให้สมาชิกกู้ยืมไปดำเนินกิจกรรม ดังนี้
 - 1.1) การปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์
 - 1.2) การปลูกข้าวเพื่อบริโภคและจำหน่าย
- 2) อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี หรือ 1.50 บาท ต่อเดือน
- 3) สมาชิกกู้ได้ปีละ 1 ครั้ง
- 4) ห้ามกู้ยืมเงินติดต่อกัน 2 ครั้งขึ้นไป ยกเว้นกรณีผลผลิตเสียหาย
- 5) ให้สมาชิกกู้ยืมเงินในรูปกลุ่ม เพื่อการค้ำประกันซึ่งกันและกัน
- 6) ให้สมาชิกส่งใช้เงินคืนเมื่อสิ้นสุดช่วงฤดูกาลของแต่ละกิจกรรม

11. การจัดสรรผลประโยชน์

- 1) นำเข้ากองทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมในปีต่อไป ร้อยละ 70-80
- 2) เป็นค่าดำเนินการของคณะกรรมการ และปันผลผู้เกี่ยวข้อง ร้อยละ 20-30

การประชุม

2.1) จัดประชุมคณะกรรมการเป็นประจำทุกเดือน

2.2) จัดประชุมสมาชิกเป็นประจำทุก 3 เดือน หรือก่อนการให้กู้ยืมเงิน/ปัจจัย

การผลิตทุกครั้ง

2.3) จัดประชุมใหญ่ประจำปี เพื่อสรุปผลงาน จ่ายเงินปันผล และเลือกตั้ง

กรรมการชุดใหม่

2.4) ให้เลขานุการคณะกรรมการจัดบันทึกการประชุมไว้ทุกครั้ง

2.5) จัดประชุมเฉพาะกาล เมื่อมีเรื่องเร่งด่วน หรือประชุมรับข่าวสารวิชาการ

1.3 ผลการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากการศึกษาพบว่า ปี 2548 มีสมาชิก 40 คน กลุ่มได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ในวันที่ 1 ตุลาคม 2548 รวมงบประมาณดำเนินงานของกลุ่ม จำนวน 101,289 บาท

ปี 2563 ถึงปัจจุบันมีสมาชิก 43 คน งบประมาณดำเนินงานของกลุ่ม จำนวน 1,613,000 บาท ซึ่งจะให้สมาชิกกู้ยืมในการลงทุนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ต่อไป

ปัจจุบันกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้มีการผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ และได้ดำเนินการจัดการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ มาแปรรูปเป็นข้าวสาร และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของข้าวไร่ เช่น ชาข้าว การบรรจุข้าวสารเพื่อเป็นของฝาก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริพัชชา ชินอ่อน และจินตนา ลีละไกรวรรณ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพ ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า สะท้อนให้เห็นว่าการทำบทบาทขององค์การ ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและต้องปรับปรุงการทำบทบาทเชิงรุก และพบว่าแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มที่มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย กลุ่มผลิตน้ำดื่มสะอาด เพื่อจำหน่าย และกลุ่มดอกไม้จันทน์ จึงต้องการส่งเสริมคุณภาพผลผลิตให้ดีขึ้น ส่งเสริมระบบบริหารจัดการกระบวนการผลิต พัฒนาระบบการตลาด ส่วน 6 กลุ่มอาชีพที่เหลือมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้แต่ยังไม่แข็งแรงจึงต้องการการสนับสนุนที่เอื้อต่อการดำเนินงาน เช่น

การบริหารจัดการอย่างมีระบบและการพัฒนาการผลิต ปริมาณการผลิตคุณภาพการผลิตทำให้ ความรู้ทักษะอาชีพ การบัญชีการตลาด

สาวิณี รอดสิน (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบล ห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าความเข้มแข็งของชุมชนบ้านปางจำปี เกิดจากแรงผลักดันจากภายในและภายนอก จากภายในเกิดจากผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน เป็นหลัก ซึ่งลักษณะของผู้นำอย่างผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำที่มีความเสียสละเพื่อชุมชน จะเห็นได้จาก การกิจหลักของผู้ใหญ่บ้านจะเป็นงานด้านการบริหารจัดการชุมชน ประสานกับภายนอกและ เครือข่าย เพื่อการดำเนินงานของชุมชน และมีแรงผลักดันภายนอกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนบ้านปางจำปี มีอยู่ 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว ที่สนับสนุน งบประมาณในการทำกิจกรรมภายในชุมชน

เพ็ญสิริ จิระเดชากุล (2550) ได้ศึกษาการอุปถัมภ์ความเข้มแข็งของชุมชนในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแม้ต้องเผชิญกับปัญหาและมีกระบวนการในการปรับตัวที่เหมือนกันบ้าง ต่างกันไปบ้าง แต่มีลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง คือการปรับตัวของชุมชน คือ เป็นการรวมกลุ่ม ของคนในชุมชน สมาชิกของชุมชนร่วมกันคิด วิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจแสวงหากิจกรรม ดำเนินกิจกรรม และเกิดการเรียนรู้ของชาวบ้านเอง แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน

ศุภกิจ วรอุไร (2548) ได้ศึกษาปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน หมื่นสาร บ้านวัวลาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนหมื่นสาร บ้านวัวลาย เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมการผลิตเครื่องเงิน เป็นวิธีการผลิตของชุมชนทำให้ชุมชนเกิด การรวมตัวและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนได้ โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริม คือ การมีบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำชุมชนการมีวัฒนธรรมการผลิตเครื่องเงินของชุมชนซึ่งเป็นที่ ยอมรับกันโดยทั่วไป ตลอดจนถึงการสนับสนุนส่งเสริมจากรัฐ ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน หมื่นสาร บ้านวัวลาย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป คือ การที่ประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนแบบมีเงื่อนไข คือ ต้องการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนและการที่ วัฒนธรรมการผลิตเครื่องเงินของชุมชนค่อย ๆ เสื่อมลงอันเป็นผลเนื่องจากการขาดแรงงานช่างฝีมือ ประกอบกับการขาดผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดวัฒนธรรมต่อไป

สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของ ชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและ ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดย

ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด

มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2545: 128) ได้ศึกษา กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านโป่งเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าภาคภูมิใจ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ ป่าอนุรักษ์สันทราย และอ่างเก็บน้ำห้วยโจ้ ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละมีวิสัยทัศน์กว้างไกล คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบอบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน เป็นคนมีคุณภาพ มีคุณธรรมมีจริยธรรม มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเดียวกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

จรัญจิต เฟื่องรัตน์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาและพัฒนาการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่โครงการการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดกาญจนบุรี โดยการปลูกข้าวไร่จำนวน 11 พันธุ์/สายพันธุ์ พบว่า ข้าวไร่พันธุ์แนะนำของกรมการข้าวและพันธุ์พื้นเมืองที่ผ่านการคัดเลือกสายพันธุ์บริสุทธิ์ รวมจำนวน 6 พันธุ์ คือ พญาลิ้มแกง ชิวเกลี้ยง เจ้าฮ่อ เจ้าขาวเชียงใหม่ เจ้าลิซอสนป่าตอง และลิ้มผัว พบว่า พญาลิ้มแกง ชิวเกลี้ยง เจ้าฮ่อ เจ้าขาวเชียงใหม่ เจ้าลิซอสนป่าตอง และลิ้มผัว มีความเหมาะสมกับพื้นที่ โดยให้ผลผลิตสูง 570, 557, 550, 536 และ 427 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนสายพันธุ์ดีและพันธุ์ท้องถิ่น ได้แก่ SPT920-29-PMP-3-10-1 กั้นจุด ไอเซ็ง อีวงศ์กิ่งโก และ อีวงศ์อัว ไม่เหมาะสมกับพื้นที่นี้ โดยให้ผลผลิตต่ำ 366, 406, 410, 324 และ 271 กิโลกรัม/ไร่ ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าพันธุ์ข้าวพื้นเมืองแต่ละสายพันธุ์มีความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไปจะส่งผลต่อการให้ผลผลิตของข้าวและ ได้ศึกษาชีวเกลี้ยงเป็นข้าวไร่ข้าวเหนียวไวต่อช่วงแสงที่นิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่สูงจังหวัดเลย มีผลผลิตประมาณ 200-300 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนมากปลูกโดยวิธีหยอดหรือโรยเมล็ดข้าวแห้ง แต่พันธุ์ข้าว ยังมีความแปรปรวนสูงมาก ผลผลิตข้าวที่ได้ยังมีความแตกต่างกัน จากการที่มีลักษณะพันธุ์ที่หลากหลาย เนื่องจากเป็นการปลูกของเกษตรกรในพื้นที่ บ้านน้ำเย็น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อการบริโภค และจำหน่ายผ่านศูนย์ข้าวชุมชนในหมู่บ้าน

สุวารี ศรีประณะ และวีระนุช แยมยิ้ม (2560) เรื่อง การอนุรักษ์ความหลากหลายข้าวพันธุ์พื้นเมืองตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภูมินิเวศจังหวัดเลย จากการสำรวจพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองบ้านน้ำเย็นปรากฏว่ามีทั้งหมด 983 แปลง ซึ่งเป็นทั้งข้าวไร่และข้าวนา โดยแปลงนาแต่ละแปลงเฉลี่ยพื้นที่การเพาะปลูกข้าวได้ประมาณแปลงละ 1 งาน ส่วนข้าวไร่เฉลี่ยแปลงละ 2-5 ไร่ แต่เป็นพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองทั้งหมด 774 แปลง เป็นข้าวเกษตรหรือข้าวพันธุ์ กข ทั้งหมด 209 แปลง ซึ่งแผนที่แสดงพิกัดกลางแปลงปลูกข้าวบ้านน้ำเย็น ได้อธิบายถึงการกระจายตัวของพันธุ์ข้าวที่ทำการเพาะปลูกในหมู่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่ามีทั้งหมด 983 แปลง มีพันธุ์ข้าวทั้งหมด 5 พันธุ์ ได้แก่ 1) พันธุ์ข้าว กข 6 มีทั้งหมด 6 แปลง คิดเป็นร้อยละ 0.61 2) พันธุ์ข้าว กข 10

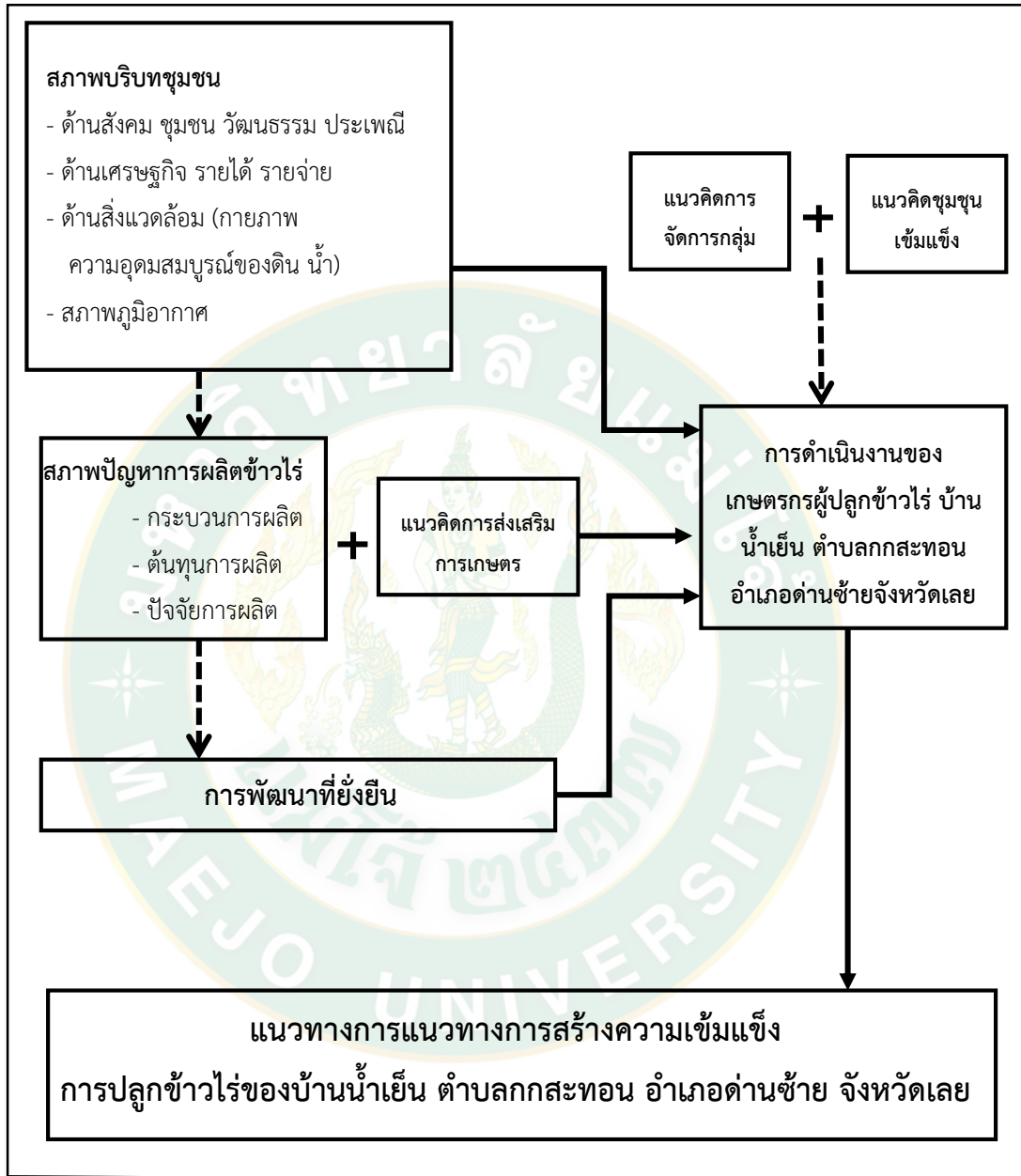
มีทั้งหมด 203 แปลง คิดเป็นร้อยละ 20.65 3) พันธุ์ข้าวกำลังผสม มีทั้งหมด 1 แปลง คิดเป็นร้อยละ 0.10 4) พันธุ์ข้าวชีวกลี้ง มีทั้งหมด 7 แปลง คิดเป็นร้อยละ 0.71 และ 5) พันธุ์ข้าวเหลืองบุญมา มีทั้งหมด 766 แปลง คิดเป็นร้อยละ 77.92 ของแปลงทั้งหมด

เกรียงไกร พันธุ์วรรณ (2558) จากการศึกษา การสำรวจและรวบรวมข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนได้ออกสำรวจพื้นที่การปลูกข้าวไร่และสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ ในพื้นที่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอนาแห้ว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และเก็บรวบรวมเมล็ดข้าวที่ไร่พันธุ์พื้นเมือง พบว่า พื้นที่ปลูกข้าวไร่ในพื้นที่จังหวัดเลยมีประมาณ 7 หมื่นกว่าไร่ ปลูกมากบนเทือกเขาเพชรบูรณ์ในเขต 3 อำเภอดังกล่าว ผลผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรโดยเฉลี่ย 400-600 กก./ไร่ เกษตรกรต้องการแก้ปัญหาเมล็ดลีบ ต้นสูงจนล้มเก็บเกี่ยวยากในบางพันธุ์ และต้องการปรับปรุงให้ผลผลิตสูงขึ้น ชนิดของพันธุ์ข้าวไร่พื้นเมืองมีหลากหลายแต่เกษตรกรเรียกว่า “พันธุ์ชีวกลี้ง” ในปี 2553 สามารถรวบรวมได้ทั้งหมด 50 พันธุ์ พบว่าข้าวไร่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน “ชีวกลี้ง” เป็นข้าวเหนียวพื้นเมืองที่นิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ภูเขาในแถบจังหวัดเลย พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ปลูกในพื้นที่ ด้วยไม่มีการเก็บรักษาพันธุ์ไว้ที่ถูกต้อง วิธีทำให้ข้าวพันธุ์นี้ที่อยู่ในมือเกษตรกรมีความแปรปรวนในลักษณะต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ข้าวสารที่ได้ก็มีหลากหลายลักษณะ การนำมาคัดพันธุ์บริสุทธิ์ทำให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้น และที่สำคัญคือได้คุณภาพหุงต้มที่ดีขึ้น ด้วย “ชีวกลี้ง” เป็นข้าวไวต่อช่วงแสง อายุเบา ต้านทานโรคไหม้ ผลผลิตประมาณ 400 กิโลกรัมต่อไร่เกษตรกรให้การยอมรับในคุณภาพการหุงต้ม

บุญสุข ชุ่นเลียง (2559) ได้ศึกษา การปรับปรุงพันธุ์ข้าวไร่พื้นเมือง เพื่อปลูกแซมยางพาราและปาล์มน้ำมันในภาคใต้ การปลูกข้าวไร่ให้ผลผลิตสูง จากการศึกษาพบว่า มีความสำคัญในระดับของเศรษฐกิจในครัวเรือน เกษตรกรอีกจำนวนมากที่ยังต้องพึ่งรายได้จากการทำนาปลูกข้าว ดังนั้นในการศึกษาแนวความคิดในการปลูกข้าวไร่ให้ผลผลิตสูงจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เกษตรกรจะมีโอกาสเลือกนำไปปฏิบัติหากเกษตรกรยังปลูกข้าวแล้วให้ผลผลิตต่ำเพราะเกษตรกรขาดเมล็ดพันธุ์ดี ถ้าสามารถจัดหาแหล่งเมล็ดพันธุ์ดีมีคุณภาพ และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรได้แล้ว เกษตรกรก็ให้การยอมรับ เพราะในการดำเนินการของเกษตรกรต้องมีเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและนำไปใช้ในนาของเกษตรกรต่อไป

สำราญ อินแถลง และคณะ (2558) ได้ศึกษาพบว่า การผลิตข้าวไร่โดยใช้พันธุ์แนะนำของตามวิธีของกรมการข้าวและการพันธุ์พื้นเมืองในพื้นที่โดยมีการคัดเลือกสายพันธุ์ให้มีความบริสุทธิ์ในแต่ละพื้นที่จะมีการให้ผลผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ เมื่อมีความเหมาะสมก็ส่งผลทำให้ผลผลิตสูง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพบริบทชุมชน ด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ด้านเศรษฐกิจ รายได้ รายจ่าย ด้านสิ่งแวดล้อม (กายภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ) สภาพภูมิอากาศ สภาพปัญหาการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อการสร้างแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและกลุ่มเกษตรกร สภาพปัญหาการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่บ้านน้ำเย็น เพื่อหาแนวทางสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. สถานที่ดำเนินการวิจัย
2. ประชากร
3. เครื่องมือในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถานที่ดำเนินการวิจัย

สถานที่ในการดำเนินการวิจัย คือ บ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เนื่องจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษานั้น มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงภูเขาสูงชัน มีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35พื้นที่เป็นพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การทำการเกษตรส่วนมากอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา จึงมีข้อจำกัดในการปลูกพืช จะต้องเลือกชนิดพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบบริเวณเชิงเขา และที่สำคัญการผลิตข้าวที่ใช้เป็นอาหารหลัก ทุกบ้านต้องมีการบริโภคข้าว แต่ปริมาณในการผลิตและผลผลิตที่ได้ในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน อีกทั้งยังเกิดสภาพแวดล้อมยังมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งฝน และสภาพอากาศมีการเปลี่ยนแปลง

ประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย จะเลือกใช้ประชากร คือ เกษตรกรบ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จำนวน 43 ราย เป็นผู้ปลูกข้าวไร่ในบ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

เครื่องมือในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัย ได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการวิจัยเพื่อใช้ค้นหาคำตอบของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การศึกษาค้นคว้าวิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดและแบบสัมภาษณ์ปลายปิด เพื่อใช้รวบรวม ข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น และปัญหาในการปลูกข้าวของเกษตรกร

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กำหนดหัวข้อสัมภาษณ์เป็นการเฉพาะเจาะจงให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2.1 ศึกษาบริบทของชุมชนบ้านน้ำเย็น

2.2 เพื่อค้นหาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปลูกข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกร สภาพแวดล้อมการปฏิบัติของเกษตรกรในการปลูกข้าวไร่น้ำเย็น

2.3 วิธีการปลูกข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น

3. สันทนากลุ่ม (focus group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการปลูกข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น เรียนรู้สภาพปัญหาการปลูกข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น หาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของผู้ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น โดยการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น ประชาชนชุมชน ผู้นำชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยดำเนินการวางแผนวิธีการสนทนา เวลา สถานที่ ผู้ร่วมสนทนา จัดเตรียมแนวคำถาม นัดหมาย เชิญเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น จัดสนทนา บันทึกการสนทนา

4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จัดสนทนากลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น โดยจัดเก็บข้อมูล วิธีการปลูกข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น สภาพปัญหาการปลูกข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของผู้ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ดำเนินการการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ทำการศึกษา ได้แก่ รวบรวมเอกสารรายงาน เอกสารงานวิจัย และการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งดำเนินการโดยผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากห้องสมุด สืบค้นทางอินเทอร์เน็ตและจากข้อมูลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าวิจัย จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive data) ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุดของข้อมูล (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (focus group) จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือการจำแนกประเภท เป็นข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อความ และมีการแสดงลักษณะที่มีความแตกต่าง ได้แก่ เพศ อาชีพ ศาสนา สถานภาพสมรส (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการอธิบายถึงข้อมูลที่อธิบายของการนำเสนอในเชิงตัวเลขทางสถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ลักษณะของข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาสภาพทั่วไปของสังคมโดยกำหนดตัวแปรต่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูลสถิติตัวเลข การเสนอภาพรวมจะมีวิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2554)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ในการกำหนดการให้คะแนนการมีส่วนร่วมภายในกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกอกสะท้อน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ดังนี้ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ ตามหลักการของ Likert Scale คือ มาตรวัดของลิเคิร์ท (Best, 1977) ดังนี้

5 หมายถึง ระดับมากที่สุด

4 หมายถึง ระดับมาก

3 หมายถึง ระดับปานกลาง

2 หมายถึง ระดับน้อย

1 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

โดยคะแนนที่ได้รับจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและมีการแปรผลของค่าเฉลี่ยตามระดับของความสำคัญโดยมีเกณฑ์ให้คะแนนแต่ละระดับดังนี้ (Best, 1977)

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \end{aligned}$$

$$= \frac{5-1}{5}$$

$$= 0.8$$

ระดับคะแนน**ความหมาย**

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80 หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มระดับน้อยที่สุด

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60 หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มระดับน้อย

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40 หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มระดับปานกลาง

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20 หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มระดับมาก

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00 หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มระดับมากที่สุด

ระดับคะแนน**ความหมาย**

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80 หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งกลุ่มระดับน้อยที่สุด

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60 หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งกลุ่มระดับน้อย

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40 หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งกลุ่มระดับปานกลาง

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20 หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งกลุ่มระดับมาก

คะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00 หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งกลุ่มระดับมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การค้นคว้าอิสระ เรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยดำเนินการศึกษาวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะบริบทของชุมชน และข้อมูลทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอนที่ 3 บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอนที่ 5 แนวทางสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอนที่ 1 ลักษณะบริบทของชุมชน และข้อมูลทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทำการรวบรวมข้อมูลบริบทของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลของผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพศ อายุ จำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือนระดับการศึกษา อาชีพหลักการประกอบอาชีพของครัวเรือน ศาสนา สถานภาพทางสังคม การรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร รายได้จากการประกอบอาชีพ หนี้สิน มีที่ดินถือครอง ที่ดินที่ใช้ในการผลิตข้าวไร่

1. สภาพแวดล้อมชุมชน

จากการศึกษา พบว่า บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2445 โดยมีการย้ายเข้ามาในพื้นที่จากบ้านข้าหลวง โดยมีการครอบครัวย้ายเพียบ เย็นขัน และพร้อมด้วยจำนวนเพื่อนบ้านที่ย้ายมาด้วยกันอีก 8 ครอบครัว และมีครอบครัวของ นายสม ไสค์คำ จากบ้านห้วยลาด ได้พาเพื่อนบ้านที่ย้ายมาด้วยกันอีก 7 ครอบครัว โดยรวมครอบครัวเป็น 15 ครอบครัว มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ของบริเวณป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยบริเวณลำธารที่มีลำห้วย และลำห้วยมีน้ำเย็นตลอดทั้งปี จึงได้มีการตั้งชื่อว่า “ห้วยน้ำเย็น” และในเวลาต่อมาก็ได้ตั้งขึ้นเป็นชื่อหมู่บ้านได้ชื่อว่า “บ้านน้ำเย็น” และใช้เป็นชื่อหมู่บ้านตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้

ที่ตั้งบ้านน้ำเย็น หมู่ที่ 2 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อยู่ห่างจากอำเภอด่านซ้ายประมาณ 22 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดเลย ประมาณ 104 กิโลเมตรจะใช้เวลาเดินทางเข้าจังหวัดเลย การเดินทางใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง

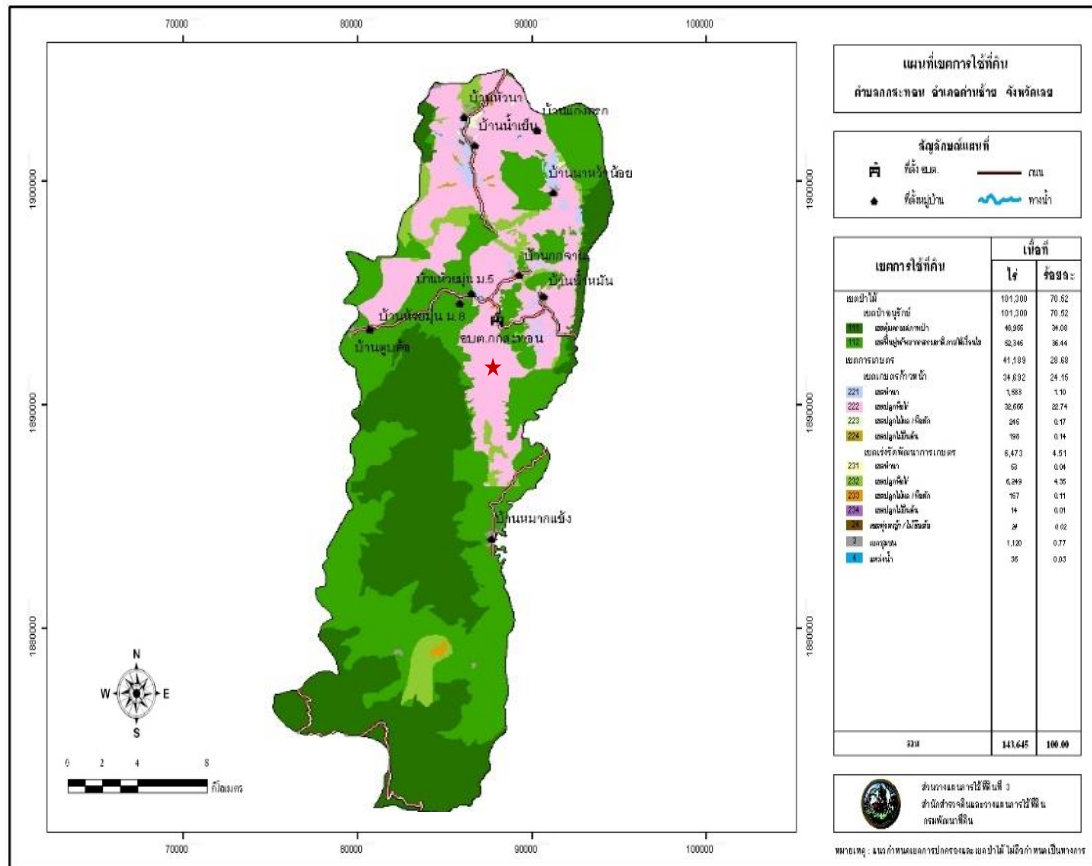
ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป ส่วนมากเป็นภูเขา เส้นทางคมนาคมเป็นทางดินพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ ฤดูฝนทำให้การสัญจรไปมาด้วยความลำบาก เพราะถนนเป็นหลุมเป็นบ่อสภาพดินเหมาะสำหรับ โดยมีพื้นที่ของการเกษตรในการผลิตข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น 900 ไร่ เขตติดต่อบ้านน้ำเย็น มีดังนี้ (ภาพที่ 6)

ทิศเหนือของบ้านน้ำเย็น ติดกับบ้าน ห้วยนา หมู่ที่ 10 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทิศใต้ของบ้านน้ำเย็น ติดกับบ้าน ห้วยมุ่น หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 8 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทิศตะวันตกของบ้านน้ำเย็น ติดกับบ้านป่ารวก ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออกของบ้านน้ำเย็น ติดกับบ้าน นาหว้าน้อย หมู่ที่ 3 ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ภาพที่ 6 แผนที่ ตำบลสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

2. สภาพทางสังคม

2.1 เพศ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 30 (ราย) คิดเป็นร้อยละ 69.77 และเพศชาย จำนวน 13 (ราย) คิดเป็นร้อยละ 30.23 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

เพศ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
ชาย	13	30.23
หญิง	30	69.77

2.2 อายุ จากการศึกษพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่ามีอายุเฉลี่ย 52.07 ปี โดยอายุเกษตรกรน้อยที่สุด 32 ปี และอายุที่มากที่สุดของอายุ 71 ปี (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 อายุของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

อายุ	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
อายุ	52.07	7.91	32	71

2.3 ศาสนา จากการศึกษพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย นับถือศาสนาพุทธ จำนวนทั้งหมด 43 คน คิดเป็นร้อยละ 100 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ศาสนาของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

ศาสนา	ร้อยละ
ศาสนาพุทธ	100

2.4 สมาชิกภายในครัวเรือน จากการศึกษเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนมีจำนวนสมาชิก พบว่ามีจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 4.63 คน โดยจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด 2 คน และจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกมากที่สุดของ 8 คน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 สมาชิกภายในครัวเรือนและแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่
บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

สมาชิกภายในครัวเรือน	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
สมาชิกภายในครัวเรือน	4.63	1.54	2	8

2.5 แรงงานในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 2.14 คน (ตารางที่ 5) โดยแรงงานในครัวเรือนมีจำนวนแรงงานน้อยที่สุด คือ 1 คน และมีแรงงานในครัวเรือนมีจำนวนแรงงานมากที่สุด คือ 4 คน

ตารางที่ 5 แรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

แรงงาน	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
แรงงานในครัวเรือน	2.14	0.681	1	4

2.6 **ระดับการศึกษา** จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยมีระดับการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 74.42 รองลงมาไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 9.30 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาต้น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 9.30 และระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.98 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ระดับการศึกษาของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	4	9.30
ประถมศึกษา	32	74.42
มัธยมศึกษาต้น	4	9.30
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	6.98
ปวส. หรือ อนุปริญญา	-	-
ปริญญาตรี	-	-

2.7 การประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการประกอบอาชีพหลักการของครัวเรือน โดยทำการเกษตร จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 100 (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
การประกอบอาชีพทำการเกษตร	100	100
การประกอบอาชีพค้าขาย	-	-
การประกอบอาชีพรับจ้าง	-	-
การประกอบอาชีพรับราชการ	-	-

2.8 ที่ดินถือครอง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีที่ดินถือครองโดยเฉลี่ย 42.81 คน โดยมีที่ดินถือครองของ น้อยที่สุดอยู่ จำนวน 10 ไร่ และ พบว่าที่ดินถือครองมากที่สุดอยู่จำนวน 100 ไร่ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 การถือครองที่ดินของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การถือครองที่ดิน	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
การถือครองที่ดิน	42.81	21.81	10	100

2.9 สถานภาพทางสังคม จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย สถานภาพทางสังคมเป็นลูกบ้าน จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 72.09 รองลงมา สถานภาพทางสังคมเป็นกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 18.60 สถานภาพทางสังคมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.65 และสถานภาพทางสังคมเป็นกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.33 สถานภาพทางสังคมเป็นสมาชิกเทศบาล จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.33 (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 สถานภาพทางสังคมของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

สถานภาพทางสังคม	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	1	2.33
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2	4.65
สมาชิกเทศบาล	1	2.33
กรรมการหมู่บ้าน	8	18.60
ลูกบ้าน	31	72.09

2.10 การรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่ทางราชการ สื่อออนไลน์ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 67.44 และมีการรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 32.56 (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 การรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
กานัน/ผู้ใหญ่บ้าน	14	32.56
เกษตรตำบล	-	-
เจ้าหน้าที่ทางราชการ	-	-
ทางอื่น ๆ สื่อออนไลน์	29	67.44

3. สภาพทางเศรษฐกิจ

3.1 รายได้จากการประกอบอาชีพ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดย มีรายได้จากการประกอบอาชีพของเกษตรกรจำนวน 43 ราย ประกอบด้วยรายได้จากการทำไร่มีค่าเฉลี่ย 143,415 บาทต่อปี รองลงมา มีรายได้จากทำปศุสัตว์ มีค่าเฉลี่ย 66,667 บาทต่อปี รายได้จากการทำสวน มีค่าเฉลี่ย 33,910 บาทต่อปี รายได้จากการทำนา มีค่าเฉลี่ย 22,780 บาทต่อปี รายได้จากการรับจ้าง มีค่าเฉลี่ย 20,882 บาทต่อปี และพบว่ากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีรวมรายได้ของเกษตรกรทั้งหมด มีค่าเฉลี่ย 173,108 บาทต่อปี (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 รายได้จากการประกอบอาชีพของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

รายได้จากการประกอบอาชีพ	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
ทำนา	22,788	24,938	12,000	114,000
ทำสวน	33,910	26,354	30,000	100,000
ทำไร่	143,415	83,267	135,000	450,000
ทำปศุสัตว์	66,667	27,183	50,000	105,000
รับจ้าง	20,882	32,743	6,000	96,000
รวมรายได้ของเกษตรกรทั้งหมด	173,108	95,474	150,000	492,000

3.2 หนี้สิน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีหนี้สินจากแหล่งเงินกู้ธนาคาร 199,355 บาทต่อครัวเรือน รองลงมา กองทุนหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ย 157,069 บาทต่อครัวเรือน และแหล่งเงินกู้อื่น 75,000 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 สภาพทางเศรษฐกิจหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

แหล่งเงินกู้	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
กองทุนหมู่บ้าน	157,069	109,241	25,000	500,000
แหล่งเงินกู้ธนาคาร	199,355	111,787	100,000	500,000
แหล่งเงินกู้อื่น	75,000	43,301	100,000	100,000

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทำการรวบรวมข้อมูลบริบทของเกษตรกร จากการศึกษาสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลของ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์การปลูกข้าวไร่ ผลผลิตข้าวไร่ที่ได้ในแต่ละปี ประสิทธิภาพ ผลิตข้าวไร่ พื้นที่ปลูกข้าวไร่ (จำนวนไร่) แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่ ชนิดสายพันธุ์ข้าวไร่ ช่วงระยะเวลา การเริ่มปลูกข้าวไร่ ช่วงระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวไร่ ลักษณะ การทำแปลง การเตรียมดิน รูปการปลูกข้าวไร่ กรรมวิธีในการปลูก การกำจัดวัชพืช การป้องกันโรค/แมลง การใส่ปุ๋ย การจัดการแปลง การเก็บเกี่ยวข้าวไร่ การเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว ลักษณะ การเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว วิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ การใช้ประโยชน์จากข้าวไร่ การจัดจำหน่าย ค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร

1. สภาพการผลิตข้าวไร่

1.1 วัตถุประสงค์การปลูกข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์ในการปลูกข้าวไร่บริโภคในครัวเรือน จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 58.14 และวัตถุประสงค์ในการปลูกข้าวไร่บริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 41.86 (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 วัตถุประสงค์การปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

วัตถุประสงค์การปลูกข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
บริโภคในครัวเรือน	25	58.14
บริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย	18	41.86

1.2 ผลผลิตข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลผลิตข้าวไร่ในแต่ละปี มีการจำหน่ายบางปี จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 48.84 รองลงมา ไม่เคยจำหน่ายจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 37.21 และจำหน่ายทุกปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 13.95 (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 ผลผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

ผลผลิตข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
จำหน่ายทุกปี	6	13.95
จำหน่ายบางปี	21	48.84
ไม่เคยจำหน่าย	16	37.21

1.3 ประสบการณ์ผลิตข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีประสบการณ์ผลิตข้าวไร่ โดยเฉลี่ย 26.40 ปี โดยประสบการณ์ผลิตข้าวไร่ที่ต่ำที่สุด 2 ปี และประสบการณ์ผลิตข้าวไร่ที่มากที่สุด 48 ปี (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 ประสิทธิภาพผลผลิตข้าวไร่และพื้นที่ปลูกข้าวของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

ประสิทธิภาพผลผลิตข้าวไร่	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
ประสิทธิภาพผลผลิตข้าวไร่	26.40	10.62	2	48

1.4 พื้นที่ปลูกข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีพื้นที่ปลูกข้าวไร่โดยเฉลี่ย 8.37 โดย พื้นที่ปลูกข้าวไร่ จำนวนน้อยที่สุด 1 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวไร่จำนวนมากที่สุด 20 ไร่ (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 พื้นที่ปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

พื้นที่ปลูก	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
พื้นที่ปลูกข้าวไร่	8.37	4.10	1	20

1.5 แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่ ของตนเอง (เก็บเมล็ดพันธุ์ตัวเอง) จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 83.72 ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว (กรมการข้าว) จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.98 และศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 9.30 (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
ของตนเอง (เก็บเมล็ดพันธุ์ตัวเอง)	36	83.72
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว (กรมการข้าว)	3	6.98
ศูนย์ข้าวชุมชน	4	9.30
ร้านค้าเอกชน	-	-

2. การบริหารจัดการการผลิตข้าวไร่

2.1 ชนิดสายพันธุ์ข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ ใช้สายพันธุ์ข้าวไร่ ข้าวลิ้มฝัว และ ข้าวลิ้มผัว โดยทั้งสองสายพันธุ์เป็นสายพันธุ์ข้าวไร่ เหมาะแก่การปลูกในสภาพไร่ เก็บเมล็ดพันธุ์โดยการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไร่หลังจากการเก็บเกี่ยวไว้บางส่วนเพื่อใช้เป็นแม่พันธุ์ในปีถัดไป

2.2 ช่วงระยะเวลาการเริ่มปลูกข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีช่วงระยะเวลาการเริ่มปลูกข้าวไร่ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึง เดือน กรกฎาคมของทุกปี

2.3 ช่วงระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีช่วงระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ ตั้งแต่เดือน ตุลาคม ถึง เดือน ธันวาคมของทุกปี

2.4 แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝน ในการผลิตข้าวไร่ (ตารางที่ 18)

2.5 ลักษณะการทำการแปลง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีลักษณะการทำการแปลงของเกษตรกร ในสภาพไร่ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 65.12 และไหล่เขา จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 34.88 (ตารางที่ 18)

2.6 การเตรียมดิน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการเตรียมดินโดยการเผาหน้าดินและไถกลบ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 93.02 และ การเตรียมดินโดยการไถกลบ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.98 (ตารางที่ 18)

2.7 รูปแบบการปลูกข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรใช้รูปการปลูกข้าวไร่ โดยวิธีการปลูกแบบโรยเป็นแถว ทั้งหมด (ตารางที่ 18)

2.8 กรรมวิธีในการปลูก จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรใช้กรรมวิธีในการปลูกโดยวิธีการใช้เครื่องจักรกลทั้งหมด (ตารางที่ 18)

2.9 การกำจัดวัชพืช จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีวิธีการกำจัดวัชพืชใช้วิธีการเขตกรรม (การจัดการสภาพแวดล้อมก่อนปลูก) โดยการถางหญ้ากำจัดวัชพืช จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 48.84 มีการกำจัดวัชพืช โดยการใช้ยาฆ่าหญ้า จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 44.19 และการใช้สารชีวภัณฑ์ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.98 ใช้จำนวน 3 ครั้งต่อฤดูปลูก (ตารางที่ 18)

2.10 การป้องกันโรค/แมลง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการป้องกันโรค/แมลง โดยวิธีการใช้สารเคมี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 55.81 การจัดการเขตกรรม จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 27.91 และการใช้สารชีวภัณฑ์ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 16.28 (ตารางที่ 18)

2.11 การใส่ปุ๋ย จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ใส่ปุ๋ยผสมระหว่างเคมีและอินทรีย์ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 65.12 และ การใส่ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 34.88 (ตารางที่ 18)

2.12 การจัดการแปลง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกร มีการจัดการข้าวพันธุ์ปน จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 76.74 ปลูกปล่อย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 23.26 (ตารางที่ 18)

2.13 การเก็บเกี่ยวข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีการเก็บเกี่ยวข้าวไร่โดยใช้ แรงงานคนจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 65.12 โดยใช้เครื่องจักร จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 34.88 (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 การบริหารจัดการการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น
ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การบริหารจัดการการผลิตข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวไร่		
น้ำฝน	100	100
บ่อบาดาล		
บ่อน้ำตื้น		-
ชลประทาน		-
ลักษณะการทำแปลง		
สภาพไร่	28	65.12
นาขั้นบันได	-	
ไหล่เขา	15	34.88
ปลูกแซมพืชอื่น	-	-
การเตรียมดิน		
ไถกลบ	3	6.98
เผาหน้าดิน	-	-
เผาหน้าดินและไถกลบ	40	93.02
รูปการปลูกข้าวไร่		
การปลูกแบบหยอดหลุม		-
การปลูกแบบโรยเป็นแถว	100	100
การปลูกแบบหว่าน		-
กรรมวิธีในการปลูก		
ใช้วิธีพื้นบ้าน	-	-
เครื่องจักรกล	100	100
แรงงานหว่านตามแนว	-	-

ตารางที่ 18 (ต่อ)

(N=43)

การบริหารจัดการการผลิตข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
การกำจัดวัชพืช		
การจัดการเขตกรรม	21	48.84
การใช้สารชีวภัณฑ์	3	6.98
การไถฆ่าหญ้า	19	44.19
การป้องกันโรค/แมลง		
การจัดการเขตกรรม	12	27.91
การใช้สารชีวภัณฑ์	7	16.28
การใช้สารเคมี	24	55.81
การใช้ปุ๋ย		
ปุ๋ยเคมี	15	34.88
ปุ๋ยอินทรีย์	-	-
ปุ๋ยผสมระหว่างเคมีและอินทรีย์	28	65.12
การจัดการแปลง		
มีการจัดการข้าวพันธุ์ปน	33	76.74
ปลูกปล่อย	10	23.26
อื่นๆ	-	-
การเก็บเกี่ยวข้าวไร่		
แรงงานคน	28	65.12
แรงงานเครื่องจักร	15	34.88

3. การบริหารจัดการการผลิตข้าวไร่

3.1 การเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกสสะท้อน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว โดยเกษตรกรมีการเก็บรักษาแบบข้าวเปลือกทั้งหมด (ตารางที่ 19)

3.2 ลักษณะการเก็บรักษาข้าวไร่หลังการเก็บเกี่ยว จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกสสะท้อน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีการเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว ได้แก่ เก็บในยุ้งฉาง จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 20.93 รองลงมาใส่กระสอบปุ๋ย

จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 51.16 ใส่กระสอบป่านเก็บในถังฉาง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.33 และ ใส่กระสอบปุ๋ยเก็บในถังฉางจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 25.58 (ตารางที่ 19)

3.3 วิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีวิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ โดยวิธีตากแดดก่อนเก็บเกี่ยว/จำหน่าย ตากแดดให้แห้ง อย่างน้อย 3-7 วัน จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 76.74 และเก็บหรือจำหน่ายทันที จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 23.26 (ตารางที่ 19)

3.4 การใช้ประโยชน์จากข้าวไร่ การจัดจำหน่าย จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในการใช้ประโยชน์จากข้าวไร่ ของเกษตรกร เพื่อบริโภค จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 60.47 รองลงมา เพื่อจำหน่ายแบบกลุ่มและบริโภค จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 39.53 และ เพื่อจำหน่ายในลักษณะกลุ่ม จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.98 (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 การบริหารจัดการผลผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การบริหารจัดการผลผลิตข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
การเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว		
เก็บรักษาข้าวเปลือก	100	100
เก็บรักษาข้าวสาร		-
ลักษณะการเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว		
เก็บในถังฉาง	9	20.93
ใส่กระสอบป่าน	0	-
ใส่กระสอบปุ๋ย	22	51.16
ใส่กระสอบป่านเก็บในถังฉาง	1	2.33
ใส่กระสอบปุ๋ยเก็บในถังฉาง	11	25.58
วิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไร่		
ตากแดดก่อนเก็บ/จำหน่าย	33	76.74
เก็บหรือจำหน่ายทันที	10	23.26

ตารางที่ 19 (ต่อ)

(N=43)

การบริหารจัดการผลผลิตข้าวไร่	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ประโยชน์จากข้าวไร่ การจัดจำหน่าย		
เพื่อจำหน่ายในลักษณะกลุ่ม	3	6.98
เพื่อจำหน่ายเอง	0	-
เพื่อบริโภค	23	60.47
เพื่อจำหน่ายแบบกลุ่มและบริโภค	17	39.53
เพื่อจำหน่ายเองและบริโภค	-	-

3.5 ค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าวไร่เฉลี่ย 7,227.67 บาท ค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าวไร่ต่ำสุดอยู่ที่ 1,800 บาท และค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าวไร่สูงสุดอยู่ที่ 15,000 บาท (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 ค่าใช้จ่ายในการทำข้าวไร่เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

ค่าใช้จ่ายในการทำข้าวไร่	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
ค่าใช้จ่ายในการทำข้าวไร่	7,227.67	3,022.50	1,800	15,000

ตอนที่ 3 บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1.1 ความร่วมมือของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการจัดการประชุมของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และพบว่าสมาชิกเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เข้าร่วมประชุมเป็นจำนวน 6 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 100 (ตารางที่ 21)

1.2 บทบาทของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรม หรือการสมทบทุนในการปฏิบัติกิจกรรม การประชุมหารือของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 อยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานประจำปีของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 อยู่ในระดับมาก มีการรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 อยู่ในระดับมาก มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 อยู่ในระดับมาก การมีส่วนในการเสนอวิธีหรือการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 อยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 อยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ของกลุ่ม

ตารางที่ 21 การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกอกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การมีส่วนร่วม	ระดับความมีส่วนร่วมของเกษตรกร					ค่าเฉลี่ยแปลผล
	กลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
การมีส่วนร่วมในการสนับสนุน	11	26	6			4.12
กิจกรรม/หรือการสมทบทุนในการปฏิบัติกิจกรรม การประชุมหารือของกลุ่ม	(25.58)	(60.47)	(13.95)			มาก
การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานประจำปีของกลุ่ม	2	25	13	3		3.60
ได้รับทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม	(4.65)	(58.14)	(3.00)	(6.98)		มาก
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม	6	26	11			3.88
การมีส่วนร่วมในการเสนอวิธีหรือการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม	(13.95)	(60.47)	(25.58)			มาก
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม	10	21	12			3.95
การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ของกลุ่ม	(23.26)	(48.84)	(27.91)			มาก
	3	23	17			3.67
	(6.98)	(53.49)	(39.53)			มาก
	3	29	11			3.81
	(6.98)	(67.44)	(25.58)			มาก
	7	28	8			3.98
	(16.28)	(65.12)	(18.60)			มาก

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. ปัญหาด้านการเกิดโรคและแมลงของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้แก่

1) ด้านโรค ได้แก่ โรค โรคไหม้ (Rice Blast Disease)

สาเหตุ เชื้อรา *Pyricularia grisea* Sacc.

อาการ

ระยะกล้า ใบมีแผล จุดสีน้ำตาลคล้ายรูปตา มีสีเทาอยู่ตรงกลางแผล ความกว้างของแผลประมาณ 2-5 มิลลิเมตร และความยาวประมาณ 10-15 มิลลิเมตร แผลสามารถขยายลุกลามและกระจายทั่วบริเวณใบ ถ้าโรครุนแรงกล้าข้าวจะแห้งพุดตาย อาการคล้ายถูกไฟไหม้

ระยะแตกกอ อาการพบได้ที่ใบ ข้อต่อของใบ และข้อต่อของลำต้น ขนาดแผลจะใหญ่กว่าที่พบในระยะกล้า แผลลุกลามติดต่อกันได้ที่บริเวณข้อต่อ ใบจะมีลักษณะแผลซ้ำสีน้ำตาลดำ และมักหลุดจากกาบใบเสมอ

ระยะออกรวง (โรคเน่าคอรวง) ถ้าข้าวเพิ่งจะเริ่มให้รวง เมื่อถูกเชื้อราเข้าทำลาย เมล็ดจะลีบหมด แต่ถ้าเป็นโรคตอนรวงข้าวแก่ใกล้เก็บเกี่ยว จะปรากฏรอยแผลซ้ำสีน้ำตาลที่บริเวณคอรวง ทำให้เปราะหักง่าย รวงข้าวร่วงหล่นเสียหายมาก

การแพร่ระบาด พบโรคในแปลงที่ต้นข้าวหนาแน่น ทำให้อับลม ถ้าใส่ปุ๋ยปริมาณมาก และมีสภาพแห้งในตอนกลางวัน มีอากาศชื้นจัดในตอนกลางคืน มีน้ำค้างยาวนานถึงเวลาช่วงเช้า และถ้าอากาศค่อนข้างเย็น อุณหภูมิประมาณ 22-25 องศาเซลเซียส ลมแรงจะช่วยให้โรคแพร่กระจายได้ดี

วิธีป้องกันกำจัด

หว่านเมล็ดพันธุ์ในอัตราที่เหมาะสม คือ 15-20 กิโลกรัม/ไร่ ควรแบ่งแปลงให้มีการระบายถ่ายเทอากาศดี และไม่ควรรดน้ำในโตรเจนสูงเกินไป ถ้าสูงถึง 50 กิโลกรัม/ไร่ โรคไหม้จะพัฒนาอย่างรวดเร็ว

คลุกเมล็ดพันธุ์ด้วยสารป้องกันกำจัดเชื้อรา เช่น คาซูกาไมซิน ไตรไซโคลาโซล คาร์เบนดาซิม

ไพโรคลอราซ ตามอัตราที่ระบุ ในแหล่งที่เคยมีโรคระบาดและพบแผลโรคไหม้ทั่วไป 5 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ใบ ควรฉีดพ่นสารป้องกันกำจัดเชื้อรา เช่น คาซูกาไมซิน อีดีเฟนฟอส ไตรไซโคลาโซล ไอโซโพรโทไอเลน คาร์เบนดาซิม ตามอัตราที่ระบุ (กรมการข้าว, 2561)

2) **ด้านแมลง** ได้แก่ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล *Nilaparvata lugens* (Stål) เป็นแมลงจำพวกปากดูด ตัวเต็มวัยมีลำตัวสีน้ำตาลถึงสีน้ำตาลปนดำ มีรูปร่าง 2 ลักษณะ คือ ชนิดปีกยาว (macropterous form) และชนิดปีกสั้น (bracrypterous form) ชนิดมีปีกยาวสามารถเคลื่อนย้ายและอพยพไปในระยะทางไกลและไกล โดยอาศัยกระแสลมช่วยพวยไฟ โดยทั่วไปพบอาการไหม้ในระยะข้าวแตกกอถึงระยะออกรวงซึ่ง ตรงกับช่วงอายุชั้ยที่ 2 - 3(generation) ของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลในนาข้าวนาข้าวที่ขาดน้ำ ตัวอ่อนจะลงมาอยู่ที่บริเวณโคนกอข้าวหรือบนพื้นดินที่แฉะมีความชื้น นอกจากนี้เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลยังเป็นพาหะนำเชื้อไวรัส โรคใบหงิก (rice raggedstunt) มาสู่ต้นข้าว

วิธีป้องกันกำจัด

1. เมื่อจำนวนเพลี้ยกระโดดเพิ่มถึง 10 ตัว/กอ(1 ตัว/ต้น)

- ฟันสาร บูโพรเพซิน 40%SC อัตรา 120 ซีซี/ไร่
- หรือไดโนทีฟูแรน 10%WP อัตรา 60 กรัม/ไร่
- หรือไพมีโทรซิน 50%WG อัตรา 50 กรัม/ไร่
- หรือฟลอนิคามิต 50%WG อัตรา 50 กรัม/ไร่
- หรือซัลฟอกซาฟลอร์50%WG อัตรา 50 กรัม/ไร่

2. หากการระบาดระดับรุนแรง ถึง 50 ตัว/กอ(5 ตัว/ต้น) ให้ใช้สาร

- ไดโนทีฟูแรน 10%WP+ พิโพรนิล 5%SC อัตรา 60 กรัม +120 ซีซี/ไร่
- ไดโนทีฟูแรน 10%WP+ อิติโพรล 10%SC อัตรา 60 กรัม + 180 ซีซี/ไร่
- สารเดี่ยวกลุ่มใหม่ เช่นไพมีโทรซิน 50%WG อัตรา 50 กรัม/ไร่ หรือฟลอนิคามิต

50%WG อัตรา 50 กรัม/ไร่ (กรมการข้าว, 2563)

หมายเหตุ

SC (suspension concentrate) สารผสมแขวนลอยในสภาพคงที่ สารออกฤทธิ์อาจไม่ละลายในน้ำมันหรือน้ำ เมื่อผสมน้ำได้สารละลายสีขาวขุ่น

WDG, WG (water dispersible granule) สารผสมชนิดเม็ด ต้องผสมน้ำก่อนพ่น

WP (wettable powder) สารผสมชนิดผง ต้องผสมน้ำก่อนพ่น (สุภรดา สุขนธกริรมย์ ณ พัทลุง และคณะ, 2563)

2. ปัญหาด้านการผลิตของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้แก่

1) สายพันธุ์ จากการศึกษาเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยพบว่าเกษตรกรมีการเก็บพันธุ์ข้าวด้วยตัวเอง

2) ต้นทุน จากการศึกษาเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยมีต้นทุนการผลิตข้าวไร่ ประกอบด้วย

- ค่าจ้างการไถก่อนปลูก	500	บาท
- ค่าจ้างรถหยอดข้าว	1000	บาท
- ค่าปุ๋ยเคมี	1500	บาท
- ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืช	1000	บาท
- ค่าน้ำมันและค่าไปปลูกข้าวไร่	2,000	บาท
- ค่าเสื่อมอุปกรณ์	1,000	บาท
รวมต้นทุนการผลิตข้าวไร่	7,000	บาท

3) การเก็บเกี่ยว จากการศึกษาเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยพบว่าในฤดูการเกี่ยวที่ผ่านมาเกษตรกร มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิตมีฝนตกจึงเกิดความเสียหายต่อผลผลิต ส่งผลให้ได้ปริมาณของข้าวที่ลดลง มีการเก็บเกี่ยวโดยใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว

3. ปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยจำหน่ายในรูปของข้าวเปลือกเป็นหลัก ราคาจำหน่ายผลผลิตจึงตกต่ำ เนื่องจากมีการจำหน่ายข้าวในรูปแบบข้าวเปลือกจึงทำให้ได้ราคาต่ำ และเป็นการซื้อขายของคนในชุมชนเองซึ่งเป็นราคาที่ไม่สูง

4. ด้านการดำเนินการกลุ่ม

จากการศึกษาเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยพบว่า เกษตรกรจะมีการรวมกลุ่มกันขายข้าวเพื่อนำไปแปรรูปเป็นข้าวสารในรูปแบบสัญญาภาคและรวมกลุ่มเมื่อปลายปีในการปันผลหุ้นของเกษตรกรที่อยู่ภายในกลุ่ม ในการพัฒนาในอนาคตเกษตรกรมีความต้องการในการพัฒนาเพิ่มผลิตภัณธ์จากข้าวไร่ โดยการพัฒนาและสนับสนุนมูลค่าจากภายนอก เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การรับรองคุณภาพข้าวให้มีคุณภาพ เพื่อการจำหน่ายตาม

มาตรฐานและเป็นความปลอดภัยทางด้านอาหาร และเกษตรกรต้องการมาตรฐานข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่า และการสนับสนุนเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวไร่จากภาครัฐ

ตอนที่ 5 แนวทางสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าในการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยสมาชิกของกลุ่มมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และกลุ่มที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการผลิตข้าวไร่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 อยู่ในระดับมากที่สุด ความพร้อมของสมาชิกในกลุ่มพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 อยู่ในระดับมาก มีกระบวนการของกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 อยู่ในระดับมาก ภายในชุมชนมีการเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบในการทำงานของกลุ่มได้ตลอดเวลา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 อยู่ในระดับมาก สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของกลุ่ม กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 อยู่ในระดับมาก มีการติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 อยู่ในระดับมาก มีแผนของกลุ่มที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของกลุ่ม ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาของกลุ่มที่ยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 อยู่ในระดับมาก การพึ่งพาจากภายนอก เป็นการพึ่งพาเพื่อให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นการร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ ในท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 อยู่ในระดับมากที่สุด (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 ระดับความคิดเห็นต่อการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

(N=43)

การสร้างความเข้มแข็ง	ระดับการสร้างความเข้มแข็ง					ค่าเฉลี่ย แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
สมาชิกของกลุ่มมีความเชื่อมั่นใน	15	27	1			4.33
ศักยภาพของตนและของกลุ่มที่จะแก้ไข	(34.88)	(62.79)	(2.33)			(มาก)
ปัญหาและพัฒนาการผลิตข้าวไร่						
สมาชิกของกลุ่มพร้อมที่จะร่วมกัน	12	23	8			4.09
จัดการกับปัญหาของตนและกลุ่ม	(27.91)	(53.49)	(18.60)			(มาก)
มีกระบวนการของกลุ่มที่มีการ	9	26	8			4.02
เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถี	(20.93)	(60.47)	(18.60)			(มาก)
ของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของ						
ผู้นำกลุ่ม						
ชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับ	9	26	8			4.02
สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม	(20.93)	(60.47)	(18.60)			(มาก)
โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ						
สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมิน	10	22	11			3.98
สถานการณ์ของกลุ่มกำหนดวิสัยทัศน์	(23.26)	(51.16)	(25.58)			(มาก)
ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน						
ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหา	8	21	14			3.86
และการพัฒนาของชุมชนผ่าน	(18.6)	(48.84)	(32.56)			(มาก)
กระบวนการชุมชนสมาชิกชุมชนเกิด						
การเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมใน						
กระบวนการของกลุ่ม						

ตารางที่ 22 (ต่อ)

(N=43)

การสร้างความเข้มแข็ง	ระดับการสร้างความเข้มแข็ง				ค่าเฉลี่ย แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย น้อย ที่สุด	
มีแผนของกลุ่มที่ประกอบด้วย พัฒนาทุก ๆ ด้านของกลุ่ม ที่มุ่งการ พึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิก กลุ่มทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนา ของกลุ่มที่ยั่งยืน	12 (27.91)	24 (55.81)	7 (16.28)		4.12 (มาก)
การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้กลุ่มสามารถ พึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพา ตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับ ภาคีการพัฒนา อาจเป็นการร่วมมือ กับกลุ่มอื่น ๆ ในท้องถิ่น ภาครัฐการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมี ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน	22 (51.16)	17 (39.53)	4 (9.30)		4.35 (มากที่สุด)

สรุปผลการสร้างเสริมความเข้มแข็ง

จากการศึกษาข้างต้น ในการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบล
กกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ได้มีการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่
บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ด้าน
ประกอบด้วย

1. การสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านการเตรียมการก่อนปลูก ประกอบด้วย

1.1 พื้นที่ปลูก จากการศึกษพบว่า เกษตรกรมีการปลูกข้าวไร่ในสภาพไร่ และบริเวณไหล่
เขาซึ่งไหล่เขาเป็นพื้นที่ลาดชัน มีการกักเก็บธาตุอาหารที่เหมาะสมกับพืชได้น้อย ประกอบกับการปลูก
ข้าวไร่ในปัจจุบันนี้ขาดความอุดมสมบูรณ์ จากการที่เกษตรกรมีการเผาหน้าดินและมีการใช้สารเคมีใน
การกำจัดวัชพืช เป็นสาเหตุทำลายอินทรีย์วัตถุและ จุลินทรีย์ดินที่มีประโยชน์ และการไถกลบก่อนมี

การปลูกข้าว จึงส่งผลต่อดินทำให้มีความเสื่อมโทรม ดังนั้นการพัฒนาหาแนวทางให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งในการปลูกข้าวไร่ เกษตรกรควรมีการจัดเตรียมแปลงโดยการปลูกพืชคลุมดิน และไถกลบหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อเป็นการเพิ่มธาตุอาหารและอินทรีย์วัตถุในดิน เพื่อให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ จะส่งผลให้ปริมาณผลผลิตที่ได้มีปริมาณเพิ่มขึ้น

1.2 ระบบการให้น้ำ จากการศึกษาพบว่า การผลิตข้าวไร่ เป็นการผลิตโดยอาศัยระบบน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ไม่มีการให้น้ำ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ปลูก เช่นสภาพไร่ สภาพไหล่เขา จะส่งผลทำให้มีการไม่สามารถให้ระบบน้ำได้ เป็นการปลูกแบบปล่อยใช้ระบบน้ำฝนตามธรรมชาติ ดังนั้นการสร้างแนวทางการปลูกข้าวไร่ให้มีความเข้มแข็ง เกษตรกรต้องดำเนินการปลูกในช่วงที่ฝนเริ่มมา โดยการสังเกตการเริ่มต้นของฤดูฝน หรืออาศัยข้อมูลจากอุตุวิทยามหาวิทยาลัยในแต่ละท้องที่ เพื่อให้ข้าวสามารถเจริญเติบโตได้ ซึ่งในแต่ละปีอาจประสบปัญหาฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกษตรกรควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถผลิตข้าวได้ การปลูกในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมจะส่งผลทำให้เกษตรกรได้ปริมาณผลผลิตที่สูง

1.3 เมล็ดพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนมากมีการจัดการข้าวพันธุ์ปน และส่วนน้อยมีการปลูกแบบปล่อย โดยที่เกษตรกรได้เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง การที่เกษตรกรเก็บพันธุ์ไว้ใช้เองและไม่มีการคัดสายพันธุ์ ส่งผลทำให้ผลผลิตข้าวไร่ลดลง เนื่องจากการเก็บรักษาแม่พันธุ์ของเกษตรกรไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการส่งผลให้เมล็ดพันธุ์เสื่อมคุณภาพ ผลผลิตที่ได้จึงไม่เป็นตามที่ควร ซึ่งไม่สอดคล้องกับ สำราญ อินแถลง และคณะ (2558) ที่กล่าวว่าพันธุ์แนะนำหรือพันธุ์พื้นเมืองที่ผ่านการคัดเลือกสายพันธุ์ให้บริสุทธิ์จะส่งผลทำให้ผลผลิตมากกว่าสายพันธุ์ท้องถิ่น หรือที่การไม่คัดเลือกสายพันธุ์ดีหรือสายพันธุ์ให้บริสุทธิ์ ดังนั้นการสร้างแนวทางการปลูกข้าวไร่ให้มีความเข้มแข็ง คือ การเลือกรวงที่มีเมล็ดสมบูรณ์ไม่มีโรคและแมลง หรือการคัดตามหลักหรือบางครั้งอาจใช้วิธีการคัดเลือกพันธุ์ด้วยความรู้สมัยใหม่ คือมีเจ้าหน้าที่จากกรมวิชาการเกษตรมาแนะนำให้ความรู้ ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ ชาวบ้านจะคัดเลือกพันธุ์ข้าวปลูกไว้ประมาณ 2 กระสอบปุย โดยมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนพันธุ์กันทั้งในชุมชนและต่างชุมชน การเก็บผลผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองในรอบปีเกษตรกรจะทำการเก็บรักษาโดยใส่ถุงวางเรียงเป็นชั้น และเทใส่เล้าข้าวรวมกัน

1.4 วิธีการปลูก จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเกษตรกรมีการปลูกในบริเวณที่มีความลาดชันของพื้นที่เกษตรกรยังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิม โดยการปลูกแบบหยอดหลุม แต่ส่วนใหญ่จะมีการนำเทคโนโลยีเครื่องจักรมาใช้มากขึ้น ตั้งแต่การไถ การปลูกข้าวโดยการปลูกแบบโรยเป็นแถว ซึ่งเป็นการใช้เครื่องหยอด จะใช้รถไถในการปลูกซึ่งมีความแตกต่างจากสมัยก่อน ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนให้แก่เกษตรกรในการผลิตข้าวไร่มากขึ้น

2. การสร้างความเข้มแข็งด้านการดูแลรักษา (ระหว่างปลูก)

2.1 การใส่ปุ๋ย จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยผสมระหว่างเคมีและอินทรีย์ ในการใส่ปุ๋ยข้าวไร่ ธาตุอาหารที่ต้นข้าวต้องการปุ๋ยมาก ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม เกษตรกรจะใส่ปุ๋ยแบ่งออกเป็น 2 ครั้ง ต้องใส่ช่วงความขึ้นที่เหมาะสม โดยในช่วงแรกใส่ปุ๋ย สูตร 16-20-0 ใส่ช่วงที่ปลูก ในอัตรา 30 กิโลกรัมต่อไร่ และใส่ช่วงข้าวแตกกอ 46-0-0 ในอัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สุพรรณณี ชัยพิพัฒน์ (2551) (วิธีปฏิบัติการใส่ปุ๋ยของสุพรรณณี ชัยพิพัฒน์ ที่เปรียบเทียบ)

2.2 การกำจัดวัชพืช จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีการกำจัดวัชพืช เกษตรกรมีวิธีการกำจัดวัชพืชโดยการจัดการเขตกรรม ด้วยการไถพรวน มีการกำจัดวัชพืชโดยใช้ยาฆ่า และการใช้สารชีวภัณฑ์ ซึ่งการใช้สารกำจัดวัชพืช จะส่งผลทำให้ดินมีความเสื่อมโทรม ดังนั้นแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของการปลูกข้าวไร่ เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนมาใช้สารชีวภัณฑ์ เพื่อใช้ในการลดต้นทุนและไม่ส่งผลเสียต่อธรรมชาติ

2.3 การป้องกันกำจัดโรคและแมลง จากการศึกษาพบว่า ในแต่ละปีโรคและแมลงจะมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม ที่จะส่งผลทำให้เกิดโรคและแมลง เกษตรกรต้องมีการตรวจสอบแปลงตัวเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดที่เป็นวงกว้าง

2.4 การตรวจตัดข้าวปน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรจะมีการกำจัดพันธุ์ปนเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนมีการปลูกแบบปล่อย มีการกำจัดต้นข้าวที่เกิดจากเมล็ดพันธุ์ข้าวอื่น ๆ ที่ปนมากับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เนื่องจากเกษตรกรมีการเก็บเมล็ดพันธุ์เอง โดยมีการพิจารณาลักษณะของต้นที่มีความแตกต่างจากต้นพันธุ์ที่ปลูก และต้นที่มีความสูงกว่าต้นอื่น หรือลักษณะลำต้นมีสีอื่นปน จะถอนต้นข้าวนั้นออก

3. การสร้างความเข้มแข็งด้านการเก็บเกี่ยว จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรปัจจุบันมีการเก็บเกี่ยว 2 แบบ ได้แก่ มีการใช้แรงงานคน เป็นระบบดั้งเดิมมีการลงแขกและตบแรงกัน โดยใช้เคียวเกี่ยว และ ใช้เครื่องในการสีข้าว ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวข้าว เกษตรกรจะเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงข้าวที่ออกรวงจนถึงระยะแก่จัด เป็น “ระยะพลับพลึง” คือใบยังเขียวอยู่ สีของใบธงแห้งลง และเมล็ดข้าวเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีครีม ดังนั้นแนวทางการสร้างความเข้มแข็งเกษตรกรต้องมีการคัดพันธุ์ที่มีลักษณะสมบูรณ์เพื่อเป็นแม่พันธุ์ในการใช้ปลูกในปีถัดไป เพื่อความบริสุทธิ์ของสายพันธุ์และข้าวมีคุณภาพมากขึ้น

4. การสร้างความเข้มแข็ง ด้านการจัดการในครัวเรือนของแต่ละคน

4.1 ต้นทุนการผลิต จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นจากอดีต เนื่องจากมีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้ ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของต้นทุน ทั้งค่าเครื่องจักร ค่าน้ำที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่มาจากปัจจัยภายนอก ที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ ประกอบกับค่าใช้จ่าย

ปุ๋ยเคมี และยากำจัดโรคและแมลงที่เกษตรกรมีการใช้ในการผลิตซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกเช่นกัน ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแปรผันตามภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้นแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรปรับวิธีการผลิต ให้มีการจัดการแปลงด้วยการใช้ปุ๋ยพืชสดหรืออินทรีย์ในการผลิตมากขึ้น การป้องกันกำจัดโรคและแมลง หากมีการตรวจแปลงสม่ำเสมอและเมื่อพบการระบาดของที่ไม่รุนแรงให้มีการใช้สารชีวภัณฑ์ควบคุม สามารถช่วยให้ลดต้นทุนการผลิตและลดผลเสียต่อธรรมชาติได้อีกทาง

4.2 จำนวนแรงงาน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนต่ำสุดที่ 2 คน และมากที่สุดที่ 4 คน ซึ่งจำนวนแรงงานมีการลดลงเนื่องจากแรงงาน คนอายุน้อยไปใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้มีการนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิตมากขึ้นมากกว่าอดีต ที่ใช้แรงงานคนเป็นหลัก

5. การสร้างความเข้มแข็งด้านการจัดการกลุ่ม

5.1 แหล่งทุน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เกษตรกรมีแหล่งเงินทุน จากกองทุนกองทุนหมู่บ้าน กองทุนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ช่วยสนับสนุน จึงลดปัญหาการขาดแคลนของแหล่งทุน ลดการพึ่งพิงภายนอก ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระบบกลุ่มมากขึ้น

5.2 ด้านการจำหน่าย จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลิตข้าวไร่ส่วนใหญ่เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และมีการนำเอาไปจำหน่ายในกลุ่ม มีการแปรรูปบางส่วน แต่เนื่องจากแรงงานในครัวเรือนที่ลดลง และเกษตรกรในครัวเรือนมีการทำการเกษตรที่หลากหลาย เกษตรกรจึงเน้นการผลิตและจำหน่ายเฉพาะข้าวเปลือกเป็นหลัก ส่งผลให้รูปแบบผลิตภัณฑ์ข้าวไร่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งด้านการจำหน่าย กลุ่มควรมีการปรับโครงสร้างการบริหารงาน โดยการเพิ่มส่วนการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนการเพิ่มมูลค่าที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.3 ด้านการส่งเสริม จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด อำเภอและในพื้นที่ตำบล ประกอบกับเป็นพื้นที่ดำเนินการโครงการพระราชดำริหลักของจังหวัดเลย ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งด้านการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการนำเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หรือเทคโนโลยีการลดต้นทุนหรือตลอดจนเทคโนโลยีการเพิ่มมูลค่าข้าวไร่ สิ่งเหล่านี้จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

5.4 ปัญหาราคาข้าวพื้นเมืองราคาถูก จากการศึกษาพบว่า การแก้ไขราคาผลผลิตตกต่ำ สามารถมีแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรได้โดยหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนมาช่วยในการส่งเสริมความรู้ในการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และการตลาดผลิตภัณฑ์ส่งเสริมให้เป็นสินค้าประจำของชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการผลิตให้ผ่านมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด ซึ่งจะสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับครอบครัวและชุมชนได้มากยิ่งขึ้น และเกษตรกรสามารถเพิ่มมูลค่าและคุณค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองด้วยการส่งเสริมการแปรรูปข้าว การตลาด และการประกันราคาข้าว โดยใช้ความร่วมมือสนับสนุนเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนกับหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาและภาคเอกชน

5.5 ปัญหาการเปลี่ยนพืช จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ปลูกข้าวไร่ถูกแทนที่ด้วยพืชอื่น ๆ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ยางพารา สับปะรด ที่มีมูลค่าตอบแทนที่ดีกว่า เกษตรกรบางส่วนจึงลดพื้นที่ปลูกข้าวลง ดังนั้นแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรต้องการ มีหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนให้หน่วยงานของรัฐมีบทบาทเยียวยาและช่วยเหลือส่งเสริมด้านราคา

5.6 แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง โดยให้เกษตรกรการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าข้าวพันธุ์พื้นเมืองด้วยการส่งเสริมการแปรรูปข้าว การตลาดและการประกันราคาข้าว โดยใช้ความร่วมมือสนับสนุนเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนกับหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาและภาคเอกชน

วิจารณ์ผล

1. ลักษณะบริบทของชุมชน และข้อมูลทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

บริบทของชุมชนบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่ทำการศึกษามีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้น แต่เกษตรกรยังคงทำการเกษตรกรรมเป็นหลักในการดำรงชีพในรูปแบบดั้งเดิมผสมผสานกับการทำการเกษตรแผนใหม่มากขึ้นส่วนหนึ่งจากช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร ส่วนใหญ่จากสื่อออนไลน์ ทำให้เกิดการเรียนรู้เทคโนโลยีการผลิตจากสื่อต่าง ๆ มากขึ้น หากมีการแนะนำ ส่งเสริมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สอดคล้องกับ ทำนอง สิ่งกาลวนิช (2525) การส่งเสริมการเกษตรเป็นกิจกรรมเสริมหรือการแพร่ขยายความรู้ทางการเกษตรในระบบการศึกษาลักษณะหนึ่ง ที่นำมาจากสถาบันการศึกษาสู่บุคคลเป้าหมายหรือผู้ที่ได้รับการส่งเสริม ในที่นี้ได้แก่ ผู้ประกอบการเกษตร ซึ่งอยู่นอกสถาบันการศึกษา จึงจัดเป็นการศึกษานอกโรงเรียน (Out of school education) หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non- formal education) และ Rogers and Shoemaker (1971) กระบวนการแพร่กระจายแนวความคิดใหม่ (diffusion process) เป็นการแพร่กระจายแนวความคิดใหม่ เป็นกระบวนการที่ เป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งแนวความคิดใหม่จะถูก

แพร่จากแหล่งเกิด หรือ แหล่งที่มาไปยังผู้รับ จุดสำคัญของกระบวนการนี้ก็คือ มีการสื่อสาร ระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารหรือแนวความคิดใหม่

2. กระบวนการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

กระบวนการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง การปลูกข้าวไร่เหมือนระบบการปลูกข้าวไร่ทั่วไป มีการจัดการด้วยวิธีเขตกรรมและการจัดการแปลงด้วยการจัดการข้าวพันธุ์ปน และใช้แรงงานคนเป็นหลักในการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ ผลิตในพฤษภาคม ถึง ธันวาคม สอดคล้องกับ จริญญาจิต เพ็งรัตน์ (2556) ข้าวไร่ปลูกโดยการหว่าน หยอดเป็นหลุม ไร่เป็นแถว แต่ต้องปลูกในฤดูการทำนาปี เพราะข้าวไร่อาศัยน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาล นิยมปลูกกันมากในบริเวณที่ราบสูง ตามไหล่เขาทั้งทางภาคเหนือ ใต้ ตะวันออก และตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ไร่ละ 10 ของเนื้อที่ปลูกข้าวทั่วประเทศนิยมปลูกกันมากในบริเวณที่ราบสูง ตามไหล่เขาทั้งทางภาคเหนือ ใต้ ตะวันออก และตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผลผลิตข้าวไร่ในประเทศไทยค่อนข้างต่ำ สอดคล้องกับวีระนุช แยมยิ้ม และสุวารี ศรีปุณณะ (2560) การอนุรักษ์ความหลากหลายข้าวพันธุ์พื้นเมืองตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภูมินิเวศจังหวัดเลย จากการสำรวจพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองบ้านน้ำเย็น พันธุ์ข้าวชีวกลี้งเป็นพันธุ์หลักที่เกษตรกรเก็บเมล็ดพันธุ์ใช้เอง และต้นทุนการผลิตข้าวไร่เฉลี่ย 7,000 บาท สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ สุพรรณิชัยพิพัฒน์ (2551)

3. บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

การดำเนินงานของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีระยะเวลาการดำเนินงานที่นาน ส่วนสำคัญคือการบริหารงานและมีการตั้งข้อกำหนดการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์อย่างชัดเจน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 43 คน งบประมาณดำเนินงานของกลุ่ม จำนวน 1,613,000 บาท ส่งผลให้เกษตรกรมีการเข้าร่วมกิจกรรม มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและกลุ่มที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการผลิตข้าวไร่และมีส่วนร่วมมือของเกษตรกรตลอดจนการเสนอวิธีหรือการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่มมุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาของกลุ่มที่ยั่งยืน สอดคล้องสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบ

สู่ภายนอกชุมชน สำหรับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องเป็นการดำเนินงานแบบร่วมคิดร่วมทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับชานาญ วัฒนศิริ (2543) ได้กล่าวถึง ความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทร มีกิจกรรมสื่อสารและมีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจนและมีคุณภาพ สอดคล้องกับประเวศ ะสี (2541) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้ความสำคัญต่อประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ อันส่งผลให้ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพากันเองได้อย่างยั่งยืน

4. ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

4.1 ด้านการเกิดโรคและแมลงของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ พบการระบาดของโรคใหม่ ส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อระบบการผลิต โดยเฉพาะการเกิดการระบาดของโรคและแมลง สอดคล้องกับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2556) รายงาน"การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human and Environment)" วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนัก ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นควรให้มีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมมือกัน พิจารณามาตรการแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ กำลังเผชิญ และการเกิดโรคและแมลงส่งผลกระทบต่อสุขภาพข้าวสอดคล้องกับชาญพิทยา ฉิมพาลี (2548) เถนธ์ที่บ่งชี้คุณภาพของข้าวคุณภาพของข้าวเปลือกนั้นต้องไม่มีโรคเจือปนถือเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณภาพด้วย

4.2 ด้านการผลิตของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ ส่วนหนึ่งจากต้นทุนการผลิตที่สูงมาจากปุ๋ยและสารเคมีที่ใช้ในการผลิตที่ต้องพึ่งพิงจากภายนอกเป็นหลักทำให้ต้นทุนการผลิตสูง และการเก็บเกี่ยวผลผลิตมีฝนตกจึงเกิดความเสียหายต่อผลผลิต ส่งผลให้ได้ปริมาณของข้าวที่ลดลง หากมีการนำหลักภูมิสังคมมาปรับใช้ในกระบวนการผลิตตามแนวความคิดของรัชกาลที่ 9 การพัฒนาการดำเนินการ ต้องยึดหลัก คือให้มีความสอดคล้องกับ สภาพภูมิสังคม ซึ่งก็คือการพัฒนาโดยยึดหลักสภาพความเป็นจริงของ "สภาพภูมิประเทศ" ทั้งในด้านพื้นที่ดิน ด้านสังคมวิทยา ด้านลักษณะนิสัยประจำถิ่น คือ นิสัยใจคอความเคยชิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและหลักศาสนาเป็นต้น และการพัฒนาโดยยึดหลักภูมิสังคมนั้น ก็คือหลักสำคัญยิ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับจรัญจิต เพ็งรัตน์ (2556) การดำเนินการพัฒนาชุมชนหรือกลุ่ม นั้นจะต้องดำเนินการให้มีความสอดคล้องกับพื้นที่ในแต่ละท้องถิ่นที่มีสภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม สภาพสังคมนั้นไม่เหมือนกัน

มีความแตกต่างกันไปมีวิธีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไป ทำให้การนำเทคโนโลยีหรือวิธีการอาจไม่สามารถใช้ได้ อย่างการปลูกข้าวไร่ การเลือกสายพันธุ์ข้าวไร่ที่นำมาปลูกนั้น ย่อมควรคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของผู้ปลูกหรือไม่ สายพันธุ์ข้าวไร่ที่จะปลูกนั้นมีความเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ ถ้าไม่เหมาะสมก็จะส่งผลต่อปริมาณผลผลิตที่ได้ก็จะเป็นที่มิได้ เพราะสภาพภูมิประเทศบางที่ไม่มี ความเหมาะสม บางที่ฝนมาก หรือฝนน้อย

4.3 ด้านการตลาดของของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ ปัญหาหลักจากราคาจำหน่ายผลผลิตตกต่ำ จากรูปแบบการจำหน่ายที่ไม่หลากหลาย มีการแปรรูปเป็นข้าวสารสุญญากาศ การทำชาข้าว และไอศกรีม และเน้นการจำหน่ายในรูปแบบข้าวเปลือก ซึ่งข้าวโดยเฉพาะข้าวที่มีเอกลักษณ์ เช่นข้าวไร่ นี้ สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย หากมีการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าด้วยการพัฒนาารูปแบบการจำหน่าย ย่อมจะลดปัญหาาราคาจำหน่ายตกต่ำได้อีกทาง

4.4 ด้านการดำเนินการกลุ่ม เกษตรกรมีองค์ความรู้ ตลอดจนภูมิปัญญาในการผลิตข้าวไร่เดิมที่ดี หากมีการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าด้วยการพัฒนามาตรฐานและพัฒนาการผลิตข้าวที่มีคุณภาพ ย่อมส่งผลให้ข้าวไร่บ้านน้ำเย็นมีมูลค่าด้วยตัวของข้าวเอง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการส่งเสริมแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เกษตรกรเกิดความรู้ ฟังพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ตามสอดคล้องกับทำนอง สิงคาลวนิช (2525) การส่งเสริมการเกษตรมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเฉพาะเกษตรกรให้มีความสามารถในการทำการเกษตร ให้ก้าวหน้า และมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลดีต่อความเป็นอยู่ในครอบครัว โดยการนำเทคโนโลยีการเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่เกษตรกรแล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือจนบรรลุผลสำเร็จตามความประสงค์

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การค้นคว้าอิสระ เรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่ของบ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยศึกษา ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม สภาพวิถีความเป็นอยู่ของ ประชาชน ลักษณะต่าง ๆ ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สภาพปัญหา ในการปลูกข้าวไร่ในพื้นที่บ้าน น้ำเย็น เพื่อศึกษาถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของเกษตรกรที่ทำให้การปลูกข้าวไร่ในพื้นที่ลดจำนวนลง ตั้งแต่วิธีการปลูก การดูแลการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ จนถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวของการทำข้าวไร่ ของเกษตรกร และแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบล กกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย อันจะนำไปสู่การพัฒนาให้เกษตรกรมีศักยภาพในการปลูกข้าว ไร่และเกิดความยั่งยืนของชุมชน

สรุปผล

ตอนที่ 1 ลักษณะบริบทของชุมชน และข้อมูลทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิต ข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากสภาพของบริบทของชุมชนบ้านน้ำเย็น เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ก่อตั้งมาเป็นเวลานาน โดย ชุมชนหลักของตำบลกกสะทอน จึงทำให้มีการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นเพศหญิงมาก มากกว่าของเพศชายแต่ไม่มีความแตกต่างกันมาก ประชากรทั้งหมดมีการนับถือศาสนาพุทธ มีขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างเกี่ยวเนื่องกัน พุทธศาสนา เช่น มีการงดการไปทำไร่ หรือ การทำงานในวันพระ เกษตรกรจะงดในการไปทำกิจกรรมในไร่ หรือการทำงาน เป็นต้น และเกิด การการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้นในสภาพของพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยพบว่าสภาพพื้นที่ ส่วนมากเป็นภูเขา จึงทำให้มีการปรับวิธีการทำการเกษตรกรรมจากการอดีตที่จะถึงปัจจุบันมี การเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยซึ่งอาชีพการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในชุมชน ประกอบกับด้วยอายุเฉลี่ย 52.07 ปี ซึ่งอายุของประชากรในชุมชนที่เป็นเกษตรกรมีหน้าที่แนวโน้ม อายุที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่แรงงานเฉลี่ย 2.14 คนต่อครัวเรือน ในขณะที่ขนาดของครัวเรือนที่มีแนวโน้ มลดลง เฉลี่ย 4.63 คน เช่นกัน ส่งผลในการเกิดครอบครัวเดียวกันมากขึ้น จากในอดีตที่มีการเป็นครอบครัวใหญ่ มีประกอบด้วย ปู่ ย่า หรือตายาย ลูกหลาน ที่มีครอบครัวใหญ่ ซึ่งโดยคนในครอบครัวมี แรงงานหลักของภาคการเกษตร ส่งผลให้ในปัจจุบันมีการเกิดแรงงานที่ลดลง และบุคคลในครอบครัว

มีการศึกษาที่สูงขึ้น จึงในแรงงานหลักของครัวเรือน ไหลเข้าสู่ในการภาคการอุตสาหกรรมมากขึ้น จึงทำให้แรงงานหลักของค

ครัวเรือน มีการย้ายเข้าทำงาน ในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น แรงงานในภาคการเกษตรจึงมีจำนวนลดลง จากประชากรมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น แต่จำนวนที่เป็นเกษตรกรมีจำนวนลดลงซึ่งมีผลต่อการทำการเกษตรและพื้นที่ในปัจจุบันที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงส่งผลทำให้การทำการเกษตรที่มีการปรับตัวตามวิถีของการผลิต ส่งผลทำให้โดยตรงต่อต้นทุนการผลิตที่มีปริมาณที่เพิ่มขึ้นจากการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการผลิต ส่วนเนื่องจากการเข้าถึงข่าวสารทางด้านการผลิต จึงทำให้เกษตรกรมีการนำเทคโนโลยีในการผลิตข้าวไร่น้ำเย็นมาใช้เพื่อลดปัญหาของภาคแรงงานการเกษตร และต้องการเพิ่มผลผลิตจึงทำให้ การใช้ปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืช และสารฆ่าแมลงมากขึ้น ซึ่งการลงทุน ส่วนหนึ่งจากทุนที่เกษตรกรมีอยู่เดิม และมีการกู้ยืมเงินจากสถาบันทางการเงินในการกู้ยืมเงินจากสถาบันทางการเงินอื่น และกองทุนหมู่บ้านเป็นหลัก ส่งผลทำให้หนี้สินจำนวนที่สูงขึ้นจากเดิม เมื่อเทียบกับสัดส่วนของรายได้ที่เกษตรกร ได้รับจากการประกอบอาชีพ หากไม่มีการบริหาร จัดการย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ในระยะยาว ดังนั้น จากสภาพบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลโดยตรงต่อการผลิตในการเกษตร หากมีการส่งเสริมการใช้ชีวิตตามวิถีพอเพียง ย่อมจะส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรมีมากขึ้นในระยะยาว

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่น้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากการศึกษากระบวนการผลิตข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่น้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จากการศึกษาที่เกิดการขยายตัวของประชากรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้พื้นที่การปลูกข้าวไร่น้ำเย็น โดยเฉลี่ยแล้ว จำนวน 8.37 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งมีขนาดที่ลดลง โดยเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เกษตรกรมีการเก็บผลผลิตเพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ในการใช้ปลูกในปีต่อไป ได้แก่เมล็ดพันธุ์ชีวกลี๋ยง และพันธุ์ข้าวลิ้มผั่ว มีการผลิตข้าวไร่น้ำเย็นแบบผสมผสานในวิถีดั้งเดิม และได้มีการนำเทคโนโลยีใหม่ มาใช้ในการผลิตข้าวไร่น้ำเย็น ด้วยการนำเอาเครื่องจักรกลใช้ เพื่อช่วยลดปัญหาภาคแรงงานในครัวเรือน ในการไถปรับพื้นที่ และการใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรในการหยอด ซึ่งมีความแตกต่างจากวิถีดั้งเดิม ในการกำจัดวัชพืชยังคงมีการใช้ทั้งแบบผสมผสานการวิธีการแบบการจัดการเขตกรรม แต่มีการใช้เคมี และปุ๋ยเคมีเข้ามาเพิ่มในการผลิตข้าวไร่น้ำเย็น ซึ่งจะส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น แต่ลดแรงงานในการกำจัดวัชพืช เกษตรกรสามารถมีการตัดพันธ์ปนของการผลิตข้าวไร่น้ำเย็นในแต่ละครั้งของการผลิต ซึ่งจะส่งผลให้ข้าวมีพันธ์อื่นปนน้อยลง และการเก็บเกี่ยวข้าวไร่น้ำเย็นของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน จะมีวิธีการเก็บเกี่ยวโดย การ ช่วยเหลือของเกษตรกรด้วยกันเอง เรียกว่า “การเองแอง ” คือ ช่วยกันเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวไร่น้ำเย็น ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันภายใน

กลุ่มและภายนหมู่บ้านของผู้ที่ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ตลอดจนญาติพี่น้องในครอบครัวและคนในชุมชน ซึ่งถือว่าวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ยังคงเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูงของจังหวัดเลย เห็นถึงความเกื้อกูลซึ่งกันและกันในสังคมที่ยังคงอยู่ ซึ่งควรมีการส่งเสริมและรักษาสืบสานวิถีการดั้งเดิมต่อไป

ในการรักษาผลผลิตข้าวไร่ของเกษตรกรดั้งเดิมมีหลังการเก็บเกี่ยวจะมีการเก็บรักษาผลผลิตข้าวไร่ในยุ้งฉางมีแฉนวนที่ลดลง แต่มีการพัฒนาเก็บรักษาถุงปุ๋ยซึ่งเป็นการเก็บที่ง่ายต่อการนำไปบริโภคต่อ แต่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการเก็บรักษาของเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ ซึ่งภูมิปัญญาดั้งเดิมในการเก็บรักษาในยุ้งฉาง จะเป็นการเก็บรักษาคุณภาพข้าวไร่ได้ดี มีความปราศจากโรคและแมลงเข้าทำลาย อีกในทางหนึ่งการเก็บผลผลิตข้าวไร่ในยุ้งฉางยังเป็น เสมือนธนาคารอาหาร หากมีการส่งเสริมภูมิปัญญาดั้งเดิมในการควบคุมการนำมาจัดการหลังการเก็บเกี่ยวย่อมส่งผลให้คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น และการเก็บรักษาพันธุ์ข้าวไร่ ให้มีคุณภาพทั้งการรักษาลักษณะเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ที่ดี ของแต่ละสายพันธุ์และลดการเกิดปัญหาข้าวพันธุ์และการปนเปื้อนของโรคและแมลง ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกร ซึ่งควรมีการจัดการเลือกพื้นที่สำหรับการผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ เพื่อให้การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และได้เมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ที่คุณภาพ คงความเป็นสายพันธุ์ดั้งเดิมเอาไว้ได้

ตอนที่ 3 การบริหารจัดการในกลุ่มเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

จากการศึกษา พบว่า การเก็บรักษาข้าวไร่หลังเก็บเกี่ยว โดยเกษตรกรมีการเก็บรักษาแบบข้าวเปลือกทั้งหมด โดยใส่กระสอบปุ๋ยเป็นส่วนใหญ่ มีการตากแดดก่อนเก็บหรือจำหน่าย และต้นทุนการผลิตข้าวไร่เฉลี่ย 7,000 บาท โดยกลุ่มมีการก่อตั้งมานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยมีหน่วยงานภาครัฐให้ มีโครงสร้างการบริหารงานและมีการตั้งข้อกำหนดการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์อย่างชัดเจน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 43 คน งบประมาณดำเนินงานของกลุ่ม จำนวน 1,613,000 บาท เกษตรกรมีการเข้าร่วมประชุมของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอยู่เสมอทั้งในส่วนการสนับสนุนกิจกรรม/หรือการสมทบทุนในการปฏิบัติกิจกรรม การประชุมหารือของกลุ่มการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานประจำปี และการรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มตลอดจนการการเสนอวิธีหรือการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม และยังพบว่ากลุ่มมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและกลุ่มที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการผลิตข้าวไร่ มีความพร้อมของสมาชิกในกลุ่มพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและกลุ่ม การมีกระบวนการของกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำกลุ่ม การเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ

สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของกลุ่มกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน มีการติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของกลุ่ม และมีแผนของกลุ่มที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุก ๆ ด้านของกลุ่ม ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาของกลุ่มที่ยั่งยืน แสดงให้เห็นว่า การบริหารงานของกลุ่มสามารถเดินไปในทิศทางที่ดี ด้วยกลุ่มเองและสมาชิกมีความเชื่อถือในกลุ่มของตนเอง ส่งผลให้การดำเนินงานมีความราบรื่น และโปร่งใส

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. ด้านการเกิดโรคและแมลงของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ พบว่า พบการระบาดของโรคไหม้และแมลงที่พบการระบาดพบเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลเป็นหลัก
2. ด้านการผลิตของของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ พบว่า เกษตรกรมีการเก็บพันธุ์ข้าวด้วยตัวเอง ต้นทุนการผลิตที่สูงมาจากปุ๋ยและสารเคมีที่ใช้ในการผลิตที่ต้องพึ่งพิงจากภายนอกเป็นหลักทำให้ต้นทุนการผลิตสูง และการเก็บเกี่ยวผลผลิตมีฝนตกจึงเกิดความเสียหายต่อผลผลิต ส่งผลให้ได้ปริมาณของข้าวที่ลดลง
3. ด้านการตลาดของของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ พบว่า ราคาจำหน่ายผลผลิตตกต่ำจากรูปแบบการจำหน่ายที่ไม่หลากหลาย
4. ด้านการดำเนินการกลุ่ม จากการศึกษาของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยพบว่า เกษตรกรต้องการการพัฒนาเพิ่มผลิตภัณธ์ข้าวไร่ การพัฒนาและสนับสนุนมูลค่า เช่น การท่องเที่ยวเชิงการเกษตร คุณภาพข้าวที่มีคุณภาพ เพื่อการจำหน่ายเป็นอาหารปลอดภัย ต้องการมาตรฐานข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่า และการสนับสนุนเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวไร่จากภาครัฐ

ตอนที่ 5 แนวทางสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. แนวทางสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1.1 ด้านการจัดการโรคและแมลงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่ การเกิดโรคและแมลงถือได้ว่าเป็นปัญหาหลักของการทำการเกษตรในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวไร่ที่ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมืองที่เกษตรกรมีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองจึงก่อนให้เกิดการสะสมของโรคและแมลง และสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่มีความแปรปรวนของภูมิอากาศก่อให้เกิดโรคและแมลงได้ง่าย ดังนั้น

การพัฒนาให้การผลิตข้าวไร่มีคุณภาพลดการปนเปื้อนของโรคและแมลง ควรมีการบริหารจัดการพื้นที่ และการจัดการผลิตด้วยวิธีเขตกรรมให้มากขึ้น ควรมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่การผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนที่เป็นเมล็ดพันธุ์แยกออกจากแปลงผลิตข้าวเพื่อบริโภคหรือจำหน่าย เพื่อการจัดการพันธุ์ปนและ มีการจัดการโรคและแมลงที่เข้มงวดมากกว่าข้าวเพื่อบริโภคหรือจำหน่าย และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ควรมีการลดความชื้นก่อนการเก็บเกี่ยว ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นการเก็บรักษาในยุ้งหรือฉางข้าว แบบดั้งเดิมเป็นการรักษาคุณภาพของข้าวเพื่อลดปัญหาการสะสมของโรคและแมลงได้ หากมีการนำมาปรับใช้จะส่งผลดีต่อคุณภาพข้าวได้

1.2 ปัญหาด้านการผลิตของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ สภาพแวดล้อมที่มีความแปรปรวนของภูมิอากาศในปัจจุบัน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการผลิตสินค้าเกษตร โดยเฉพาะข้าวไร่ที่มีการแสดงผลกระทบจากผลผลิตที่ลดลงและคุณภาพข้าวอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นเกษตรกรควรมีการนำ หลักภูมิสังคมมาปรับใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ให้มากขึ้น และเน้นการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการแปลงตั้งแต่การไถ ควรมีการใช้ปุ๋ยพืชสดเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน เนื่องจากการเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดิน หากดินมีอินทรีย์วัตถุมากจะช่วยในการซึบธาตุอาหารและน้ำ ทำให้สามารถการใส่ปุ๋ยเคมีที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโครงสร้างดินโดยตรง อีกทั้งยังเป็นต้นทุนการผลิตที่สูงที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ และการจัดการแปลงโดยวิธีเขตกรรมยังมีส่วนสำคัญในการลดการใช้สารเคมีที่ไม่จำเป็นลงได้ หากเกษตรกรมีการพัฒนาการผลิตข้าวไร่ด้วยวิธีดังกล่าว จะเป็นส่วนสำคัญช่วยในการลดปัญหาต้นทุนที่สูงและส่งผลกระทบต่อคุณภาพข้าวที่ดีขึ้นอีกทาง

1.3 ปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ จากสภาพการผลิตของเกษตรกรจะส่งผลโดยตรงคุณภาพของข้าว การสร้างมูลค่าของข้าวด้วยการพัฒนาคุณภาพจึงการสร้างมูลค่าของตัวข้าวเองก่อนเป็นสำคัญ การผลิตตามมาตรฐานต่าง ๆ จะเป็นการพัฒนาคุณภาพของข้าวให้มีคุณภาพที่เพิ่มขึ้น และผ่านการตรวจสอบคุณภาพสินค้า เช่น มาตรฐาน GAP หรือสินค้าปลอดภัย ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญทำให้ราคาจำหน่ายสูงขึ้น เนื่องจากตลาดในปัจจุบันมีความต้องการสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภคมากขึ้น เนื่องจากแนวโน้มสังคมที่มีการใส่ใจต่อสุขภาพที่มากขึ้น ดังนั้นสินค้าเกษตรต่าง ๆ ที่มีความคุณภาพและปลอดภัยจึงมีความต้องการของตลาดที่สูง อีกทั้งข้าวโดยเฉพาะข้าวไร่มีคุณสมบัติทางเคมีที่เป็นประโยชน์มาก หากมีการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็น จะเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ข้าวอีกทางเลือกหนึ่ง หลังจากที่มีผลผลิตที่มากเกินไปบริโภคหรือจำหน่ายในรูปแบบอาหารเพื่อบริโภค

1.4 ด้านการดำเนินการกลุ่ม จากการที่กลุ่มมีการก่อตั้งมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ ส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นของสมาชิกในกลุ่มต่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพของคณะกรรมการ และการจัดสรรผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ และในอีกทางทางการผลิตยังคงมีการผลิตแบบดั้งเดิม การพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ยังมีปริมาณที่น้อย

จึงทำให้สมาชิกต้องการการแนะนำส่งเสริมการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย ซึ่งหน่วยงานราชการทั้งภาคเกษตรและการศึกษาในพื้นที่จึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนา หากมีการแนะนำส่งเสริมที่ต่อเนื่องและบูรณาการร่วมกัน ย่อมจะส่งเสริมให้การผลิตข้าวไร่บ้านน้ำเย็นมีประสิทธิภาพ และอีกส่วนคือกลุ่มเองควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และจัดการผลิตที่มีประสิทธิภาพร่วมกัน ด้วยการนำหลักภูมิสังคมเป็นส่วนในการพิจารณาการจัดการระบบการผลิตข้าวไร่จะเป็นอีกแนวทางที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ สามารถใช้เป็นแนวทางในแผนการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องสภาพบริบทของกลุ่ม อันเป็นการพัฒนาศักยภาพการผลิตให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

1.2 ชุมชนพื้นที่สูงในจังหวัดเลย สามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักภูมิสังคม สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวไร่ ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับภูมิสังคม เกิดความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบนพื้นที่ต้นน้ำ

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรบนพื้นที่สูงของจังหวัดเลย ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน อันเป็นการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษากระบวนการผลิตข้าวไร่ที่ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตให้สามารถตอบสนองต่อตลาดได้

2.2 ควรมีการศึกษากระบวนการเพิ่มมูลค่าของข้าวไร่ให้สามารถตอบสนองต่อตลาดและเป็นการเพิ่มรายได้ของข้าวไร่

บรรณานุกรม

- กรมการข้าว. 2561. **โรคไหม้ในข้าว (Rice Blast Disease)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.ricethailand.go.th/Rkb/disease%20and%20insect/index.php-file=content.php&id=112.htm> (2 พฤศจิกายน 2563).
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2556. **คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2556. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2554. **สถิติสำหรับงานวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2540. **ภาพรวมของ “พัฒนาการขององค์กรชุมชน” ในองค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เกรียงไกร พันธุ์วรรณ. 2558. **รายงานผลการวิจัย แผนงานวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวไร่และข้าวนาที่สูง ระยะที่ 2 (2554-2556)**. กรุงเทพฯ: กรมการข้าว.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. **หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จรัญจิต เพ็ญรัตน์. 2556. **พญาลิ้มแกง: มหัศจรรย์ข้าวพื้นเมืองไทย**. น. 72 - 90. ใน **การประชุมวิชาการข้าวและธัญพืชเมืองหนาว ครั้งที่ 30 พ.ศ. 2556**. 5 - 7 มิถุนายน 2556 ณ โรงแรมมารวยการ์เด้น กรุงเทพฯ.
- ชาญพิทยา ฉิมพาลี. 2548. **การปรับปรุงคุณภาพข้าว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ชำนาญ วิวัฒนศิริ. 2543. **ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม**. **วารสารพัฒนาชุมชน**, 1(มกราคม), 24-26.
- ชูเกียรติ รักซ้อน. 2532. **หลักการส่งเสริมการเกษตร**. ใน ชัชวีร์ นฤพุม (บรรณาธิการ), **หลักการส่งเสริมการเกษตรทั่วไป**. นครปฐม: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ กำแพงแสน.

- ดวงแก้ว จันท์สระแก้ว และ วิชุนา ปาณปถุณณ์. 2541. ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้: ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน. **วารสารประชาคมวิจัย**, 21(1), 11-12.
- ทำนอง สิงคาลวนิช. 2525. ความหมาย ปรัชญา นโยบายและวัตถุประสงค์ ของการส่งเสริมการเกษตร. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชา ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญธรรม จิตต์อนันต์. 2536. **ส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- บุญสุข ชุ่นเลี้ยง. 2559. **รายงานผลการวิจัย การปรับปรุงพันธุ์ข้าวไร่พื้นเมือง เพื่อปลูกแซมยางพาราและปาล์มน้ำมันในภาคใต้**. กรุงเทพฯ: กรมการข้าว.
- ประเวศ วะสี. 2541. **ประชาสังคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรสโปรดักส์.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2546. **เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- เพ็ญสิริ จิระเดชากุล. 2550. **อุบัติการณ์ความเข้มแข็งของชุมชนในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เพ็ญสิริ จิระเดชากุล, พนารัช ปรีดาภรณ์ และ พรใจ ลีทองอิน. 2553. **ความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- มรกต กำแพงเพชร และ สวรรยา ธรรมอภิพล. 2560. หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วารสารธุรกิจปริทัศน์**, 9(2), 191-200.
- มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ. 2545. **กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีระนุช แยมยิ้ม และ สุวารีย์ ศรีบุญนะ. 2560. การอนุรักษ์ความหลากหลายข้าวพันธุ์พื้นเมืองตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมินิเวศจังหวัดเลย. ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติ การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ**. 23 มิถุนายน 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.
- ศิริพัชชา ชินอ่อน และ จินตนา ลีละไกรวรรณ. 2558. การเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. ใน **การประชุมบัณฑิตศึกษากับการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, จังหวัดอุบลราชธานี.
- ศุภกิจ วรอุไร. 2548. **ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนหมื่นสารบ้านวัลลาย อำเภอมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่**. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สมบูรณ์ ธรรมลังกา. 2556. รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน
ในจังหวัดเชียงราย. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15(2), 58-66.
- สาวิณี รอดสิน. 2554. ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว
อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **โครงสร้างสังคมและ
วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2561. **หลักการ
ทรงงาน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.rdpb.go.th/th/King/>
หลักการทรงงาน-c24/ระเปิดจากข้างใน-v163 (28 กันยายน 2561).
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน. 2559. **แนวทางการจัดตั้งและพัฒนา
กลุ่มอาชีพ**. กรุงเทพฯ: สโตร์ครีเอทีฟเฮ้าส์.
- สำราญ อินแถลง, สมทรง โชติ, ประเทือง อินกัน, พีรพล ม่วง และ อภิชาติ ลาวัณย์ประเสริฐ.
2558. การเก็บรวบรวมและทดสอบพันธุ์ข้าวไร่ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จังหวัดกาญจนบุรี: รายงานการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2558. กรุงเทพฯ:
โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ.
- สุพรรณิ ชัยพิพัฒน์. 2551. การจัดการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวไร่
บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุภรดา สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, ศรีจันทร์ ศรีจันทร์ และ สมศักดิ์ ศิริพลตั้งมั่น. 2563.
การจัดการสารฆ่าแมลงในการป้องกันกำจัดเพลี้ยไฟฟริก *Scirtothrips dorsalis* Hood
ในมะนาว. ใน **ผลงานวิจัย ประจำปี 2563 สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช**. กรุงเทพฯ:
กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุวารีย์ ศรีปุระณะ และ วีระนุช แยมยิ้ม. 2560. การอนุรักษ์ความหลากหลายข้าวพันธุ์พื้นเมืองตามภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นในภูมินิเวศจังหวัดเลย. ใน **บทความวิจัยสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ
ระดับชาติ การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2**. 23 มิถุนายน 2560 ณ วิทยาลัย
นวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัด
ปทุมธานี.
- อนุชาติ พวงสำลี. 2542. **ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์.
- Best, J. W. 1977. **Research in Education**. New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Brundtland Commission. 1987. **Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future.** [Online]. Available <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (8 October 2018).

Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. 1971. **Communication of Innovations : A Cross Cultural Approach.** New York: The Free Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพผนวกที่ 1 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม

ภาพผนวกที่ 2 การบันทึกสภาพปัญหาการสนทนากลุ่ม

ภาพผนวกที่ 3 เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์

ภาพผนวกที่ 4 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์

ภาพผนวกที่ 5 แปลงข้าวไร่ของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น

ภาพผนวกที่ 6 ข้าวไร่ของเกษตรกรบ้านน้ำเย็น

ภาพผนวกที่ 7 ผลิตภัณฑ์ข้าวไร่ของกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่บ้านน้ำเย็น

ภาคผนวก ข

เครื่องมือในการวิจัย

ลำดับที่ของแบบสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์...../...../2563

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง...แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

คำแนะนำ : ให้กรอกข้อมูลทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างและเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 1 ลักษณะข้อมูลทั่วไป เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกก
สะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. ชื่อ.....นามสกุล.....

2. เพศ

ชาย

หญิง

3. อายุ.....ปี

4. ศาสนา

8.1 พุทธ

8.2 คริสต์

8.3 อิสลาม

8.4 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

6. แรงงานในครัวเรือน.....คน

7. ระดับการศึกษา

7.1 ไม่ได้เรียนหนังสือ

7.2 ประถมศึกษา

7.3 มัธยมศึกษาต้น

7.4 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

7.4 ปวส. หรือ อนุปริญญา

7.6 ปริญญาตรี

7.7 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

8. การประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน

- 8.1 การเกษตร
- 8.2 ค้าขาย
- 8.3 รับจ้าง
- 8.4 รับราชการ
- 8.5 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

9. สถานภาพทางสังคม

- 11.1 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
- 11.2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- 11.3 สมาชิกเทศบาล
- 11.4 กรรมการหมู่บ้าน
- 11.5 ลูกบ้าน
- 11.5 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

10. การรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร

- 12.1 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
- 12.2 เกษตรตำบล
- 12.3 เจ้าหน้าที่ทางราชการ
- 12.4 สื่อออนไลน์
- 12.5 ทุกช่องทาง

11. รายได้

11.1 รายได้จากการประกอบอาชีพอะไรบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ทำนา.....บาทต่อปี
- ทำสวน.....บาทต่อปี
- ทำไร่.....บาทต่อปี
- ปศุสัตว์บาทต่อปี
- รายได้จากการรับจ้าง.....บาทต่อปี
- รายได้อื่น ๆ (โปรดระบุ).....บาทต่อปี

12. หนี้สิน

- กองทุนหมู่บ้าน
- แหล่งเงินกู้ธนาคาร
- แหล่งเงินกู้อื่น ๆ (โปรดระบุ).....ไร่

13. ท่านมีที่ดินถือครอง รวม.....ไร่

- เป็นเจ้าของ.....ไร่
- เช่า.....ไร่
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....ไร่

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิตข้าวไร่ของเกษตรกร

1. วัตถุประสงค์การปลูกข้าวไร่

- บริโภคในครัวเรือน
- จำหน่าย
- บริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

2. ผลผลิตข้าวไร่ที่ได้ในแต่ละปี

- ได้จำหน่ายทุกปี
- ได้จำหน่ายบางปี
- ไม่เคยจำหน่าย

3. ประสบการณ์ผลิตข้าวไร่.....ปี

4. พื้นที่ปลูกข้าวไร่ (จำนวน)ไร่

5. แหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไร่

- ของตนเอง (เก็บเมล็ดพันธุ์ใช้เอง)
- ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว (กรมการข้าว)
- ศูนย์ข้าวชุมชน
- ร้านค้าเอกชน
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. ชนิดสายพันธุ์ข้าวไร่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ข้าวเหนียว ระบุชื่อ.....
- ข้าวเจ้า ระบุชื่อ.....
- ข้าวอื่น ๆ ระบุชื่อ.....

7. ช่วงระยะเวลาการเริ่มปลูกข้าวไร่ (ช่วงเดือน)

เดือน.....

8. ช่วงระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ (ช่วงเดือนที่ทำการเก็บเกี่ยว)

เดือน.....

9. แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวไร่

- น้ำฝน
- บ่อบาดาล
- บ่อน้ำตื้น
- ชลประทาน
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

10. ลักษณะการเปลี่ยนแปลง

- สภาพไร่
- นาขั้นบันได
- ไหล่เขา
- ปลูกแซมพืชอื่น

11. การเตรียมดิน

- ไถกลบ
- เผาหน้าดิน
- เผาหน้าดินและไถกลบ
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

12. รูปการปลูกข้าวไร่

- การปลูกแบบหยอดหลุม
- การปลูกแบบโรยเป็นแถว
- การปลูกแบบหว่าน
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

13. กรรมวิธีในการปลูก

- ใช้วิธีพื้นบ้าน
- เครื่องจักรกล
- แรงงานหว่านตามแนว
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

14. การกำจัดวัชพืช

- การจัดการเขตกรรม
- การใช้สารชีวภัณฑ์
- การไถฆ่าหญ้า
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

15. การป้องกันโรค/แมลง

- การจัดการเขตกรรม
- การใช้สารชีวภัณฑ์
- การใช้สารเคมี
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

16. การใส่ปุ๋ย (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ปุ๋ยเคมี
- ปุ๋ยอินทรีย์
- ปุ๋ยผสมระหว่างเคมีและอินทรีย์
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

17. การจัดการแปลง

- มีการจัดการข้าวพันธุ์ปน
- ปลูกปล่อย
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

18. การเก็บเกี่ยวข้าวไร่

- แรงงานคน
- แรงงานเครื่องจักร
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

19. การเก็บรักษาข้าวไร้หลังเก็บเกี่ยว

- เก็บรักษาข้าวเปลือก
- เก็บรักษาข้าวสาร
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

20. ลักษณะการเก็บรักษาข้าวไร้หลังเก็บเกี่ยว

- เก็บในยุ้งฉาง
- ใส่กระสอบปาน
- ใส่กระสอบปุย
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

21. วิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไร้

- ตากแดดก่อนเก็บ/จำหน่าย
- เก็บหรือจำหน่ายทันที
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

22. การใช้ประโยชน์จากข้าวไร้ การจัดจำหน่าย

- เพื่อจำหน่ายในลักษณะกลุ่ม
- เพื่อจำหน่ายเอง
- เพื่อบริโภค
- เพื่อจำหน่ายแบบกลุ่มและบริโภค
- เพื่อจำหน่ายเองและบริโภค
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

23. ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้

- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้ 1,000-3,000 บาท
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้ 3,001-5,000 บาท
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้ 5,001-7,000 บาท
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้ 7,001-9,000 บาท
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้ 9,000-10,000 บาท
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรในการผลิตข้าวไร้ มากกว่า 10,000 บาท ขึ้นไป

ตอนที่ 3 บริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1. โครงสร้างกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย

จังหวัดเลย

- ประธาน
- รองประธาน
- กรรมการ
- เภรัญญิก
- เลขานุการ
- ประชาสัมพันธ์
- สมาชิก
- อื่น ๆ

2. การประชุมของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย

จังหวัดเลย

- มี
- ไม่มี

3. การเข้าร่วมประชุม

- เข้าประชุม
- ไม่เข้าประชุม

4. การเข้าร่วมประชุมของกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน

อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (ต่อปี) จำนวน.....ครั้ง/ปี

5. การมีส่วนร่วมภายในกลุ่มผู้ผลิตข้าวไร่ บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน

อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ลำดับ	การมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ท่านได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรม/หรือการสมทบทุนในการปฏิบัติกิจกรรม การประชุมหารือของกลุ่ม					
2	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานประจำปีของกลุ่ม					
3	ท่านได้รับทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม					
4	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม					
5	ท่านมีส่วนในการเสนอวิธีหรือการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม					
6	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม					

ตอนที่ 4 แนวทางสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ลำดับ	รายละเอียด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	สมาชิกของกลุ่มมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและกลุ่มที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการผลิตข้าวไร่					
2	สมาชิกของกลุ่มพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและกลุ่ม					
3	มีกระบวนการของกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำกลุ่ม					

ลำดับ	รายละเอียด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4	ชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิก ทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และ พร้อมที่จะให้ตรวจสอบ					
5	สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมิน สถานการณ์ของกลุ่มกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน					
6	ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและ การพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการ ชุมชนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่าน การเข้าร่วมในกระบวนการของกลุ่ม					
7	มีแผนของกลุ่มที่ประกอบด้วยการพัฒนา ทุก ๆ ด้านของกลุ่ม ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อ ประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มทุก ๆ คนและ มุ่งหวังการพัฒนาของกลุ่มที่ยั่งยืน					
8	การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็น การพึ่งเพื่อให้กลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้ใน ที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป มีเครือข่าย ความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็น การร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ ในท้องถิ่น ภาค ราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการ มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน					

ตอนที่ 5 ปัญหา/อุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกข้าวไร่ของท่าน

1) โรค – แมลงศัตรูที่เกษตรกรพบ

โรค.....

วิธีป้องกันกำจัด.....

โรค.....

วิธีป้องกันกำจัด.....

โรค.....

วิธีป้องกันกำจัด.....

แมลง.....

วิธีป้องกันกำจัด.....

แมลง.....

วิธีป้องกันกำจัด.....

แมลง.....

วิธีป้องกันกำจัด.....

2) การผลิต

1. สายพันธุ์ข้าว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ต้นทุน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. การเก็บเกี่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4) ด้านการตลาด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5) ด้านการดำเนินการกลุ่ม

.....

.....

.....

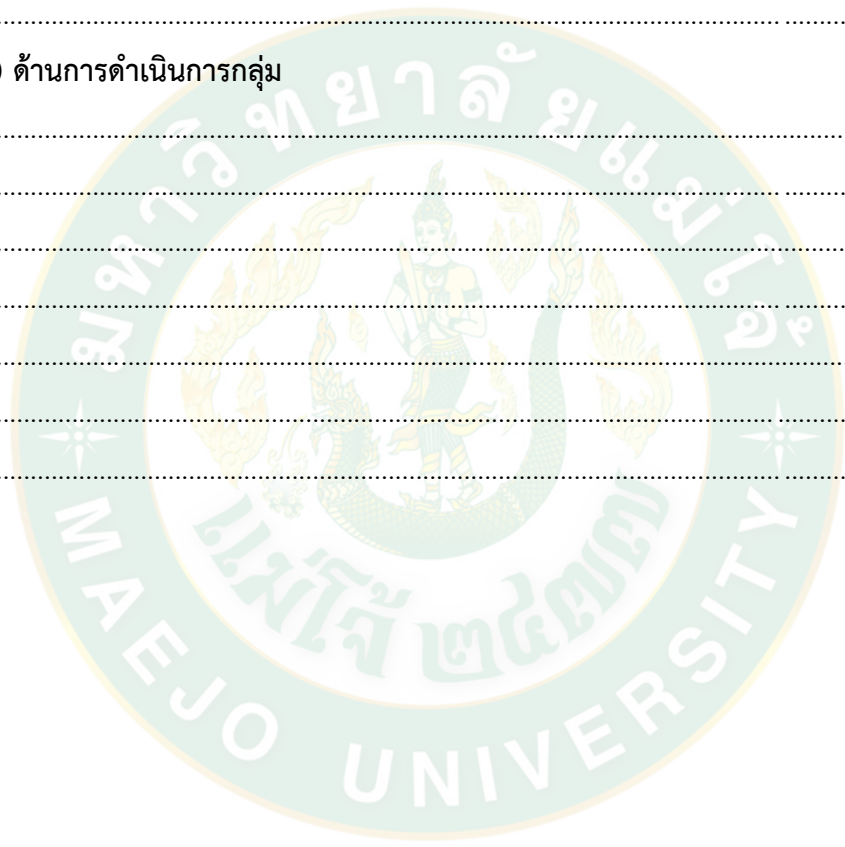
.....

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เรื่อง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งการปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน

อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ดำเนินการสนทนาเมื่อ วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2563

ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม.....

ผู้จัดบันทึก.....

ผู้ช่วยวิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม.....

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้เป็นการศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็ง
การปลูกข้าวไร่บ้านน้ำเย็น ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

รายชื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนา (ผู้ปลูกข้าวไร่ในบ้านน้ำเย็น)

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ลงชื่อ
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		
13.		
14.		
15.		
16.		
17.		

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ลงชื่อ
18.		
19.		
20.		
21.		
22.		
23.		
24.		
25.		
26.		
27.		
28.		
29.		
30.		
31.		
32.		
33.		
34.		
35.		
36.		
37.		
38.		
39.		
40.		
41.		
42.		
43.		

สรุป/ปัญหา/แนวทาง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

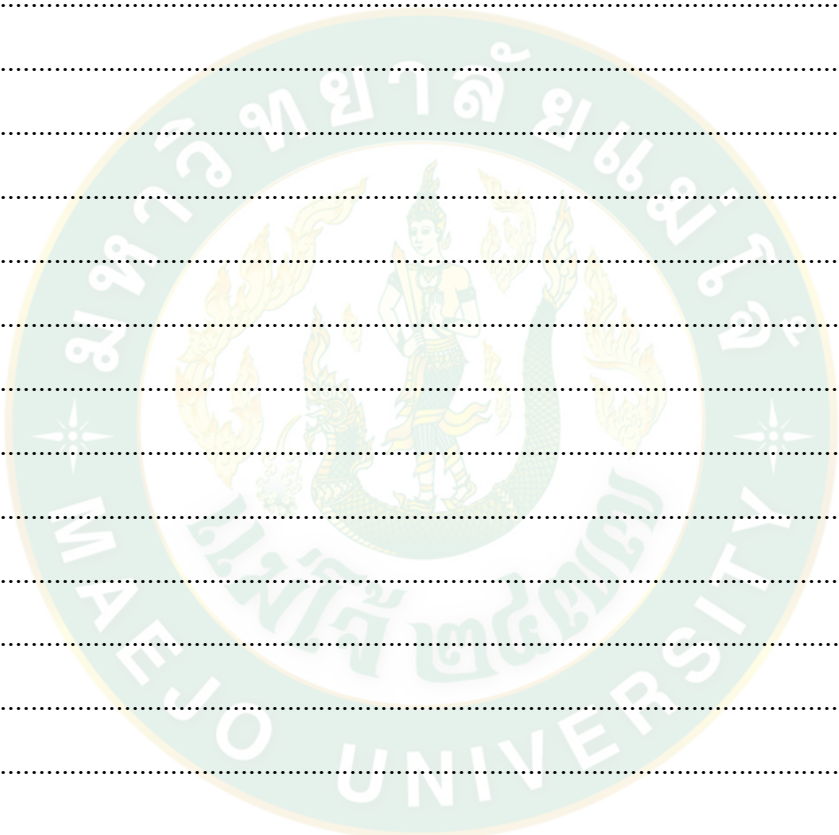
.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....
(.....)

ผู้บันทึก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวกาญจนา สมตา
เกิดเมื่อ	28 กันยายน พ.ศ. 2524
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2547 ปริญญาตรี คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2552 -2555 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2555 -2557 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดเลย พ.ศ. 2557-2560 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เกษตรที่สูง) พ.ศ. 2560 - ปัจจุบัน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดเลย (เกษตรที่สูง) อีเมล kanja4340017_nr@outlook.com